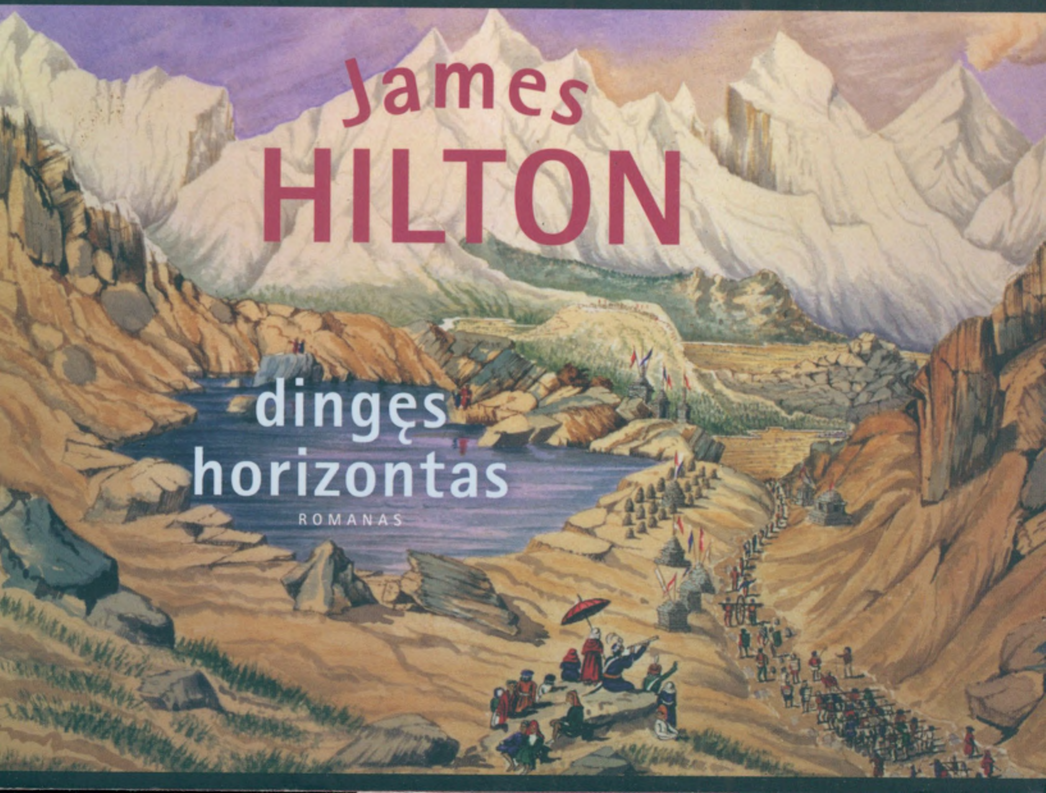
James

Hilton

ROMANAS

James Hilton

Dingęs horizontas

Iš anglų kalbos vertė
RITA PILKAUSKAITĖ

baltų lankų
rinktinė proza

baltos lankos

UDK 821.111-31
Hi59

Versta iš:
James Hilton, *Lost Horizon,*
Benediction Classics, 2010

Redaktorė
Nerija Juodelienė

Serijos apipavidalinimo idėjos autorė
Agnė Dautartaitė-Krutulienė

Viršelio dailininkas
Zigmantas Butautis

Maketavo
Sigrida Juozapaitytė

ISSN 1822-6930
ISBN 978-9955-23-569-9

PROLOGAS

Baigdami rūkyti cigarus, pajutome nusivylimą, kokį paprastai pajunta seni mokyklos draugai, kurie, vėl susitikę po daug laiko, pamato, kad juos mažai kas sieja. Rutefordas rašė romanus. Vilandas buvo vienas iš ambasados sekretorių – jis ir surengė mums pietus Berlyno Tempelhofo oro uoste, ne taip linksmai, kaip tikėjausi, bet išlaikydamas pusiausvyrą, tokiomis progomis privalomą diplomatui. Veikiausiai mus suvedė tik tai, kad buvome trys viengungiai anglai svetimoje sostinėje. Bendraudamas padariau išvadą, kad, bėgant metams, Vilando Tercijaus, gavusio karališkąjį apdovanojimą, polinkis susireikšminti nesumažėjo. Man labiau patiko gražiai subrendęs Rutefordas. Kažkada jis buvo liesas, per anksti išstypęs berniukas, kurį tai globodavau, tai skriausdavau. Abu su Vilandu šiek tiek pavydėjome Rutefordui, nes numanėme, kad uždirba kur kas daugiau ir kad jo gyvenimas įdomesnis.

Vakaras toli gražu neprailgo. Mums atsivėrė puikus iš įvairių Vidurio Europos vietų į oro uostą atskrendančių didelių „Lufthansos" lėktuvų vaizdas, kuris, temstant apšvietus kilimo ir nusileidimo takus, įgavo prabangaus teatro spindesio. Vienas lėktuvas priklausė anglams. Eidamas pro mūsų stalą, uniformuotas lakūnas pasisveikino su Vilandu. Šis ne iš karto atpažino, o atpažinęs pristatė mums lakūną ir pakvietė prisėsti. Tai buvo

malonus ir linksmas jaunuolis, pavarde Sandersas. Vilandas atsiprašydamas tarstelėjo, kad sunku atpažinti žmones, pasipuošusius uniforma ir šalmu. Į tai nusijuokęs, Sandersas atsakė:

– O taip, kuo puikiausiai žinau. Nepamiršk, kad buvau Baskule.

Vilandas irgi nusijuokė, bet ne taip nuoširdžiai, ir pokalbis pakrypo kitur.

Sandersas žaviai papildė nedidelę mūsų draugiją, visi išgėrėme nemažai alaus. Apie dešimtą Vilandas trumpam mus paliko – prisėdo pasišnekėti prie gretimo stalo. Staiga nutrūkus kalbai, Rutefordas prisiminė:

– Beje, minėjai Baskulą. Truputį pažįstu tą vietą. Kas ten įvyko?

Sandersas neryžtingai šyptelėjo:

– Ai, kartą, kai tarnavau karo aviacijoje, kilo šioks toks sujudimas, – tačiau jaunuolio būta ne iš tų, kurie ilgai slapukautų: – Atsitiko taip, kad kažkoks afganas ar puštūnas pabėgo vienu mūsų lėktuvu. Turbūt numanote, kaip mums kliuvo. Negirdėtas įžūlumas! Tas bjaurybė patykojęs apsvaigino pilotą, nukniaukė jo amuniciją ir lyg niekur nieko įlipo į kabiną. Parodė mechanikams reikiamus ženklus, nepriekaištingai pakilo ir nuskrido. Bėda ta, kad negrįžo.

Rutefordas atrodė susidomėjęs:

– Kada tai įvyko?

– Prieš kokius metus, trisdešimt pirmųjų gegužę. Dėl revoliucijos evakavome civilius iš Baskulo į Pešavarą. Turbūt pamenate tai? Tvyrojo sąmyšis, bet niekas nemanė, kad taip galėtų atsitikti. Ir štai atsitiko. Tai tik patvirtina, kad visi uniformuotieji panašūs.

Rutefordas kamantinėjo toliau:

– O aš maniau, kad tokiais atvejais už lėktuvą atsakingas ne vienas žmogus?

– Visuose paprastuose transportiniuose desanto lėktuvuose taip ir yra, bet šis buvo ypatingas, specialiai kažkokiam maharadžai sukonstruotas akrobatinis modelis. Indijos topografijos tarnyba naudojo jį aukštybiniams skrydžiams Kašmyre.

– Sakai; kad taip ir nepasiekė Pešavaro?

– Nepasiekė ir, kiek mums pavyko išsiaiškinti, nenusileido niekur kitur. Tai ir keisčiausia. Jei tas tipas buvo iš kokios genties, veikiausiai spruko ketindamas keleivius laikyti įkaitais ir reikalauti išpirkos. Ko gero, jie visi kur nors žuvo. Pasienyje daugybė tokių vietų, kur, sudužus lėktuvui, dingsi be žinios.

– Taip, man pažįstamas kraštas. Kiek keleivių skrido?

– Atrodo, keturi. Trys vyrai ir kažkokia misionierė.

– O kartais vieno iš jų pavardė buvo ne Konvėjus?

Sandersas atrodė nustebęs:

– Taip, tiesą sakant, pravardė Šlovingasis Konvėjus. Gal jį pažinojote?

– Abu lankėme tą pačią mokyklą, – atsakė Rutefordas, ir, nors tai buvo tiesa, šiek tiek susidrovėjo.

– Kaip sprendžiu iš vertinimų Baskule, buvo labai puikus vaikinas, – tęsė Sandersas.

Rutefordas linktelėjo:

– Taip, be abejo... bet kaip keista... keista... – atrodė, jo mintys kažkur nuklydo, bet netrukus paklausė: – Kaip čia atsitiko, kad nieko apie tai nerašė laikraščiai, kitaip, manau, būčiau skaitęs?

Staiga Sandersas pasijuto gana nepatogiai, man net pasirodė, kad kiek paraudo.

– Tiesą sakant, – prisipažino jis, – prasitariau daugiau, nei derėjo, bet dabar jau nebesvarbu – tai visiems seniai žinoma. Suprantate, buvo nutylėta, kaip viskas įvyko, kad nesugadintų

įvaizdžio. Valdžia, nenorėdama atkreipti daug dėmesio, tik paskelbė, kad dingo vienas lėktuvas, ir paminėjo pavardes.

Tuo metu prie mūsų vėl prisėdo Vilandas. Sandersas atsiprašydamas kreipėsi į jį:

– Klausyk, Vilandai, vaikinai užvedė kalbą apie Šlovingąjį Konvėjų. Atsiprašau, kad išplepėjau Baskulo istoriją. Tikiuosi, nieko tokio?

Vilandas minutėlę griežtai tylėjo – akivaizdžiai mėgino suderinti tėvynainio mandagumą su pareigūno teisingumu. Pagaliau prabilo:

– Vis dėlto gaila, kad tai virsta tik anekdotu. Visada maniau, kad jums, lakūnams, yra garbės reikalas neteršti savo lizdo, – taip atkirtęs jaunuoliui, teikėsi atsisukti į Rutefordą: – Dėl tavęs, žinoma, nieko tokio, bet neabejoju, kad suvoki, jog kartais būtina įvykius pasienyje apgaubti paslapties skraiste.

– Kita vertus, – šaltai atitarė Rutefordas, – žmogui maga išsiaiškinti tiesą.

– Jos niekas ir neslėpė nuo tų, kurie pagrįstai norėjo žinoti. Galiu tave patikinti, nes pats tuo metu buvau Pešavare. Ar po mokyklos bendravai su Konvėjumi?

– Tik truputį Oksforde, paskui atsitiktinai dar kelis kartus susitikom. O tu dažnai su juo susidurdavai?

– Susitikom kartą ar du, kai buvau dislokuotas Angoroje.

– Ar tau jis patiko?

– Laikiau jį protingu, bet gana tingiu.

Rutefordas šyptelėjo:

– Tikrai protingas. Universitete jam kuo puikiausiai sekėsi. Jis irklavo „Mėlynąją“ nugalėtojų valtį, buvo pripažintas Debatų draugijos autoritetas, skynė prizus vieną po kito. Be to, buvo geriausias pianistas mėgėjas, kokį teko girdėti. Nepaprastai įvai-

riapusė asmenybė. Džovitas*, manau, jį būtų laikęs favoritu tarp kandidatų į būsimus premjerus. Vis dėlto po Oksfordo daugiau apie jį nelabai ką begirdėjome. Aišku, jo karjerą staiga nutraukė karas. Jis buvo labai jaunas, įsivaizduoju, kad teko daug iškentėti.

– Jį lyg ir kontuzijo, – atsiliepė Vilandas, – bet nieko labai rimto. Net pasisekė – Prancūzijoje gavo ordiną už karinius nuopelnus. Paskui, atrodo, grįžęs kurį laiką dėstė Oksforde. Žinau, kad dvidešimt pirmaisiais išvyko į Rytus. Jis mokėjo Rytų kalbų, todėl iškart, be įprasto pasirengimo, gavo darbą. Jis ėjo net kelerias pareigas.

Rutefordas dar labiau nusišypsojo:

– Tuomet, žinoma, viskas aišku. Istorija niekad neatskleis veltui iššvaistyto talento, kasdien šifruojant Užsienio ministerijos raštelius ir vaišinant arbatėle pasiuntinybės priėmimuose.

– Jis dirbo konsulate, o ne diplomatinėje tarnyboje, – išdidžiai atsakė Vilandas. Jam akivaizdžiai nepatiko pašaipa, todėl neprieštaravo, kai, dar truputį draugiškai pasišaipęs, Rutefordas pakilo eiti. Jau buvo vėlu, todėl pasakiau, kad metas ir man. Atsisveikinant Vilandas išliko oficialiai santūrus, o Sandersas buvo labai širdingas ir vylėsi kada nors vėl susitikti.

Turėjau spėti į tarpžemyninį traukinį labai nepalankiu metu – anksti ryte. Laukiant taksi, Rutefordas paklausė, gal norėčiau likusį laiką praleisti pas jį, viešbutyje, kur svečių kambaryje galėsime pasišnekėti. Man pasiūlymas puikiausiai tiko, tad jis pridūrė:

– Gerai. Jei nori, dar pakalbėsime apie Konvėjų, nebent tau visiškai nusibodo ši tema.

* Benjamin Jowett (1817–1893) – įtakingas Oksfordo universiteto dėstytojas, švietėjas, teologas ir Platono vertėjas, taip pat vieno seniausių Baliolo koledžo direktorius. (Čia ir toliau – vert. past.)

Pasakiau, kad anaiptol, nors menkai jį pažinojau.

– Po mano pirmojo trimestro koledže Konvėjus išėjo, ir paskui jo niekad nebesutikau. Bet vieną kartą jis man labai padėjo. Buvau naujokas, ir jam nebuvo jokios priežasties taip pasielgti. Tai buvo menkniekis, bet visą laiką prisimenu.

Rutefordas pritarė:

– Taip, ir aš jį labai mėgau, nors irgi stebėtinai mažai laiko su juo bendravau.

Tada stojo keistoka tyla, per kurią abu prisiminėme žmogų, reiškusį mums gerokai daugiau, nei būtų galima spręsti iš tokios atsitiktinės pažinties. Vėliau dažnai pastebėdavau, jog visi, kurie buvo susitikę su Konvėjumi, kad ir trumpai arba tik oficialiomis progomis, labai gyvai jį prisimindavo.

Jaunystėje jis itin išsiskyrė iš kitų. Pats su Konvėjumi susipažinau būdamas tokio amžiaus, kai garbinami didvyriai, todėl atsiminiau romantiškai ryškiai. Jis buvo aukštas, nepaprastai gražus ir ne tik puikiai rungtyniaudavo, bet laimėdavo visus įmanomus mokyklinius prizus. Sentimentalus mokyklos direktorius jo žygdarbius pavadino „šlovingais" – taip atsirado pravardė. Tik Konvėjus ir galėjo ją išsaugoti. Prisimenu, kaip Prakalbos dieną sakė iškilmingą kalbą graikiškai, o mokyklos vaidinimuose buvo nepakartojamas. Tarsi atkeliavęs iš karalienės Elžbietos I laikų – toks nerūpestingai įvairiapusiškas, gražios išvaizdos ir energija trykštantis protinės bei fizinės veiklos derinys. Kažkuo panašus į Filipą Sidnį*. Šiais laikais mūsų civilizacija nedažnai pagimdo tokių žmonių. Kai garsiai tai pasakiau, Rutefordas pritarė:

* Philip Sidney (1554–1586) – anglų dvariškis, poetas ir kareivis, žuvęs Anglijos kare su Ispanija. Jo drąsą bei kilnumą iliustruoja pasakojimas apie tai, kaip, gulėdamas sužeistas mūšio lauke, atidavė savo vandenį kitam sužeistam kareiviui tardamas: „Tau jo labiau reikia negu man", ir mirė.

– Taip, tiesa, o mes linkę nepagarbiai apie juos kalbėti, vadinti diletantais. Manau, kad taip Konvėjų vadino tokie kaip Vilandas. Man Vilandas neįdomus – nepakenčiu tokių manieringų ir be galo išpuikusių žmonių. Ar pastebėjai, kokia visiška viršininko mąstysena? Tušti žodžiai kaip „garbės reikalas" ar „teršti savo lizdą"... Tarsi prakeikta Britanijos imperija būtų *Šv. Dominyko mokyklos penktokai**! Visada susiginčiju su tais ponais diplomatais.

Porą kvartalų važiavome tylėdami, tada jis tęsė:

– Vis dėlto nebūčiau praleidęs šio vakaro. Mane itin sudomino Sanderso pasakojimas apie tai, kas nutiko Baskule. Jau esu girdėjęs tą istoriją, bet nelabai tikėjau. Tačiau ji buvo dalis dar labiau neįtikėtino pasakojimo, kurį laikyti realiu išvis nebuvo jokio pagrindo, na, nebent dėl vienos menkos priežasties. O dabar yra jau dvi nedidelės priežastys. Turbūt nelaikai manęs itin patikliu. Per visą gyvenimą daug keliavau ir žinau, kad pasaulyje pasitaiko keistų dalykų... Ypač jei pamatai juos savo akimis, o ne išgirsti iš kitų. Vis dėlto...

Regis, Rutefordas staiga suvokė, kad jo žodžiai man nesuprantami, todėl nutraukė svarstymus ir nusijuokė.

– Ką gi, viena aišku, Vilandui neskubėčiau išsipasakoti. Tai tarsi pornografijos žurnalui siūlyti epinę poemą. Jau verčiau pamėginsiu tau.

– Galbūt per gerai apie mane galvoji, – atsakiau.

– Sprendžiant iš tavo knygos, nemanau.

* 1881 m. išleistas pamokomų apsakymų rinkinys, kuriame pasakojama apie mokinių gyvenimą Anglijos uždarojoje privilegijuotoje vidurinėje mokykloje, kur diegiami imperijos idealai.

Niekam neužsiminiau, kad parašiau specialistams skirtą knygą (juk ne visus domina neurologija), todėl maloniai nustebau, kad Rutefordas apie ją girdėjo. Kai tai pasakiau, paaiškino:

– Supranti, susidomėjau, nes kurį laiką Konvėjus sirgo amnezija.

Atvažiavome į viešbutį, ir jis nuėjo paimti rakto iš registratūros. Kylant į šeštą aukštą, tarė:

– Viskas yra tik melas. Tiesa tai, kad Konvėjus nemirė. Bent jau buvo gyvas prieš kelis mėnesius.

Ankštame lifte akimirksnį neturėjau ką pasakyti. Po kelių sekundžių koridoriuje paklausiau:

– Ar esi tikras? Iš kur žinai?

Rakindamas duris, atsakė:

– Lapkritį keliavau su juo japonų garlaiviu iš Šanchajaus į Honolulu.

Kai, įsitaisę foteliuose, išgėrėme ir užsirūkėme po cigarą, Rutefordas ėmė pasakoti toliau:

– Rudenį atostogavau Kinijoje. Aš visą laiką kur nors keliauju. Konvėjaus nemačiau daugel metų. Mes niekada nesusirašinėjome. Apie jį retai pagalvodavau, tačiau jo veidą lengvai prisimindavau, vos tik pamėgindavau įsivaizduoti. Aplankęs draugą Hankou, važiavau atgal Pekino ekspresu. Traukinyje atsitiktinai įsikalbėjau su labai žavia labdaringo prancūzių vienuolyno Čongčinge viršininke, grįžtančia į savo vienuolyną. Truputį kalbu prancūziškai, todėl, atrodo, ji džiaugėsi galėdama plepėti su manimi apie savo darbą ir apskritai apie viską. Tiesą sakant, nelabai pritariu įprastai misionieriškai veiklai, bet, kaip ir daugelis šiais laikais, pripažįstu, kad katalikai išsiskiria iš kitų, nes bent jau sunkiai dirba ir neapsimetinėja taip, kaip įgalioti valdininkai pasaulyje, pilname įvairiausių rangų. Tai tarp kitko.

Svarbiausia, kad ta moteris, pasakodama man apie misionierių ligoninę Čongčinge, paminėjo, jog prieš keletą savaičių pas juos buvo atgabentas šiltine sergantis vyras. Visi jį palaikė europiečiu, nors pats negalėjo nieko apie save pasakyti ir neturėjo jokių dokumentų. Buvo apsirengęs kaip vietinis, bet itin vargingai, be to, labai sunkiai sirgo. Jis laisvai kalbėjo kiniškai ir gana gerai prancūziškai, o mano kelionės draugės tikinimu, prieš suvokdamas vienuolių tautybę, į jas kreipėsi rafinuota anglų kalba. Švelniai pasišaipiau, jog sunkiai įsivaizduoju, iš ko ji suprato, kad vyro kalba rafinuota, jeigu jos pati nemoka. Juokaudami kalbėjomės apie šį bei tą, galiausiai moteris pakvietė mane užsukti į ligoninę, jei kada nors būsiu netoliese. Tuo metu, žinoma, man tai atrodė taip pat neįtikima, kaip kopti į Everestą, todėl, traukiniui atvykus į Čongčingą, paspaudžiau jai ranką nuoširdžiai apgailestaudamas, kad baigiasi mūsų atsitiktinė pažintis. Vis dėlto nutiko taip, kad po kelių valandų vėl grįžau į Čongčingą – už poros kilometrų traukinys sugedo ir vargais negalais parsistūmė atgal į stotį. Čia sužinojome, kad jį pakeisiantis garvežys atvyks tik po dvylikos valandų. Kinijos geležinkeliuose tai nutinka dažnai. Turėjau pusę paros praleisti Čongčinge, todėl nusprendžiau pasinaudoti gerosios vienuolės kvietimu ir apsilankyti ligoninėje.

Taip ir padariau. Mane sutiko širdingai, nors, suprantama, kiek nustebę. Spėju, kad nekatalikui sunku suvokti, kaip katalikas lengvai suderina tarnybinį griežtumą su netarnybiniu liberalumu. Argi taip sudėtinga? Šiaip ar taip, tie misionieriai pasirodė labai malonūs žmonės. Nepraėjo nė valanda, kai patiekė maisto. Kartu su manimi valgė jaunas kinas, katalikas gydytojas, smagiai bendraujantis maišyta prancūzų ir anglų kalba. Paskui jis su vienuolyno viršininke vedžiojo mane po ligoninę, kuria labai didžiavosi. Pasakiau, kad esu rašytojas, ir jie naiviai

jaudinosi, manydami, kad apie juos parašysiu knygoje. Apžiūrinėjant švarutėlę ir labai sumaniai tvarkomą ligoninę, gydytojas aiškino, kuo serga vienas ar kitas ligonis, pro kuriuos praeidavome. Visai pamiršau apie paslaptingą europietį, kalbantį rafinuota anglų kalba, bet vienuolyno viršininkė priminė, kai prie jo priartėjome. Pamačiau tik vyro pakaušį, matyt, miegojo. Man pasiūlė kreiptis į jį angliškai. Pasisveikinau bet kokiais ne itin originaliais žodžiais. Vyras netikėtai kilstelėjo galvą ir taip pat pasilabino. Tikra tiesa – jis kalbėjo kaip išsilavinęs žmogus. Bet nespėjau nusistebėti – šį vyrą iškart atpažinau, nors buvo pasikeitusios išvaizdos, su barzda, be to, juk ilgai nesimatėme. Tai buvo Konvėjus. Nė kiek tuo neabejojau. Vis dėlto, jei būčiau minutėlę susimąstęs, būčiau padaręs išvadą, kad tai neįmanoma. Laimei, pasidaviau akimirkos impulsui. Garsiai pasakiau jo vardą, tada – savo. Nors jis žiūrėjo į mane nieko nesakančiu žvilgsniu, buvau tikras, kad nesuklydau. Kaip ir seniau, jo veido raumenys nežymiai trukčiojo, žvelgė tos pačios akys, kurias Baliolo koledže lygindavome su melsva Kembridžo universiteto, o ne su tamsiai mėlyna Oksfordo spalva. Be to, jis toks žmogus, kurio tiesiog neįmanoma su kuo nors supainioti, – kartą pamatęs, prisiminsi visą laiką. Aišku, gydytojas su vienuolyno viršininke labai susijaudino, kai pasakiau, kad pažįstu tą vyrą, kad jis yra mano draugas iš Anglijos, o neatpažino manęs tik todėl, kad visiškai praradęs atmintį. Gerokai nustebę jie man pritarė, ir mes ilgai aptarinėjome Konvėjaus ligą. Jie neįsivaizdavo, kokiu būdu sergantis vyras galėjo atvykti į Čongčingą.

Trumpai tariant, išbuvau ten daugiau nei dvi savaites, vildamasis, kad galbūt kažkaip priversiu Konvėjų prisiminti. Man nepavyko, bet jis atgavo jėgas, ir mes daug kalbėjomės. Kai atvirai pasakiau jam, kas aš toks ir kas yra jis, gana supratingai neprieš-

taravo. Atrodė visai linksmas, nors išsiblaškęs, ir, regis, džiaugėsi mano draugija. Kai pasisiūliau parvežti namo, tiesiog pasakė neprieštaraujantis. Toks akivaizdus jo abejingumas truputį erzino. Kaip įmanoma greičiau suorganizavau mūsų išvykimą. Vienas pažįstamas, dirbantis konsulate Hankou, tapo mano patikėtiniu, todėl pasą ir kitus reikalingus dokumentus gavome be to triukšmo, kuris grėsė kilti. Iš tiesų maniau, kad Konvėjaus labui geriau išvengti viešumos ir laikraščių antraščių, todėl džiaugiuosi, kad man pavyko. Spaudai, žinoma, būtų buvusi šventė.

Taigi iš Kinijos išvykome visiškai normaliai. Jangdzės upe nuplaukėme į Nandzingą, o tada traukiniu – į Šanchajų. Labai skubėjome spėti į japonų keleivinį garlaivį, kuris tą pačią naktį plaukė į San Fransiską.

– Tu be galo daug dėl jo padarei, – įsiterpiau.

Rutefordas neneigė:

– Nemanau, kad būčiau tiek stengęsis dėl ko nors kito, – atsakė, – bet tas vaikinas kažką turėjo. Visada toks buvo – sunku paaiškinti, bet jam padėti buvo vienas malonumas.

– Taip, – sutikau. – Jis skleidė keistą žavesį, kurį malonu prisiminti net dabar, nors jį įsivaizduoju tik kaip moksleivį flanelinėmis kriketo kelnėmis.

– Gaila, kad nepažinojai jo Oksforde. Jis buvo nuostabus – kitaip nepasakysi. Girdėjau, kad po karo pasikeitė. Manau, tai tiesa. Bet vis tiek jaučiu, kad toks talentingas žmogus turėjo nuveikti kažką svarbaus. Visokie Didžiosios Britanijos didenybės niekai, mano galva, ne didžiavyrio karjerai. O Konvėjus buvo – turėjo būti – didis. Abu jį pažinojome, ir turbūt neperdedu sakydamas, kad šios pažinties niekad nepamiršime. Net sutiktas vidury Kinijos be atminties ir su mįslinga praeitimi, jis vis tiek skleidė tą keistą žavesį.

Rutefordas trumpam užsigalvojo, tada vėl tęsė:

– Kaip numanai, laive atgimė mūsų sena draugystė. Konvėjui papasakojau viską, ką žinojau apie jį, jis atidžiai klausėsi, nors gali atrodyti truputį absurdiška. Jis gana aiškiai viską prisiminė tik nuo savo atvykimo į Čongčingą. Tau gal bus įdomu, kad jis nepamiršo kalbų. Pavyzdžiui, pasakė, kad turbūt yra kažkaip susijęs su Indija, nes moka hindi kalbą.

Jokohamoje į laivą prilipo naujų keleivių. Tarp jų buvo pianistas Sivkingas – jis vyko gastrolių į Ameriką. Per pietus sėdėjome prie vieno stalo, tad kartais juodu su Konvėjumi bendravo vokiškai. Matai, iš pažiūros Konvėjus atrodė visai normalus – bendraujant paprastai, nebuvo matyti, kad yra praradęs atmintį, kad jam kažkas negerai.

Po kelių vakarų, kai išplaukėme iš Japonijos, Sivkingą įkalbėjo surengti rečitalį laive. Abu su Konvėjumi nuėjome pasiklausyti. Jis puikiai pagrojo keletą Bramso, Skarlačio ir daug Šopeno kūrinių. Porą kartų žvilgtelėjau į Konvėjų, nusprendžiau, kad šis mėgaujasi muzika, – tai savaime suprantama, žinant jo muzikinę praeitį. Pasibaigus programai, pasipylė prašymai pakartoti. Atrodė, kad Sivkingas labai mielai tai darė aplink pianiną susibūrusiam entuziastų būreliui. Ir vėl daugiausia grojo Šopeną, nes gilinosi į jo kūrybą. Pagaliau pakilo nuo pianino ir kartu su gerbėjais žengė durų link, aiškiai jausdamas, kad jau užtektinai visus pamalonino. Tuo metu ėmė dėtis keisti dalykai. Staiga Konvėjus atsisėdo prie pianino ir užgrojo kažkokį greitą ir gyvą kūrinį, kurio neatpažinau. Labai susijaudinęs Sivkingas grįžo paklausti, kas tai. Po gana ilgos ir nesmagios tylos Konvėjus tepasakė, kad pats nežino. Sivkingas šūktelėjo, kad tai neįtikėtina, ir vis labiau karščiavosi. Tada Konvėjus, sukaupęs milžiniškas fizines ir protines pastangas, pamėgino prisiminti ir pagaliau pa-

sakė, kad tai Šopeno etiudas. Taip nemaniau, todėl nenustebau, kai ir Sivkingas kategoriškai paneigė. Tačiau Konvėjus staiga pasipiktino – tai mane apstulbino, nes iki tol jis buvo viskam abejingas. „Brangusis mano, – paprieštaravo Sivkingas, – žinau visus išlikusius Šopeno kūrinius, todėl galiu patikinti, kad jis niekada nesukūrė to, kurį ką tik pagrojote. Jis kuo puikiausiai galėjo sukurti, nes tai jo stilius, bet tiesiog nesukūrė. Reikalauju parodyti man bet kurio leidimo partitūrą." Konvėjus po ilgos tylos atsakė: „Ak, taip, dabar prisimenu: tai niekur nespausdinta. Išmokau iš žmogaus, kuris buvo Šopeno mokinys... O štai dar vienas neskelbtas kūrinys, kurį iš jo išmokau."

Rutefordas žvilgsniu nuramino mane ir pasakojo toliau:

– Nežinau, ar esi muzikas, bet net jei ir ne, manyčiau, įsivaizduoji, kaip susijaudinome abu su Sivkingu, Konvėjui vėl užgrojus. Mane, žinoma, suintrigavo netikėtai šmėstelėjusi pirmoji pradingusios jo praeities užuomina, o Sivkingą domino stulbinama muzikinė problema, kurią suprasi, kai priminsiu, kad Šopenas mirė 1849 metais.

Visą įvykį sunku suvokti, tačiau buvo koks tuzinas liudininkų, tarp jų ir garsus Kalifornijos universiteto profesorius. Žinoma, lengviausia pasakyti, kad Konvėjaus paaiškinimas chronologiškai neįmanomas arba beveik neįmanomas, bet kaip tada paaiškinti pačią muziką? Jeigu tie Šopeno, kaip tvirtino Konvėjus, etiudai yra ne Šopeno, tada kieno? Sivkingas patikino mane, kad išspausdinus abu kūriniai per pusę metų atsidurtų kiekvieno virtuozo repertuare, o šio muzikanto nuomonė buvo svari, net jei ir perdėta. Po ilgų ginčų mums nepavyko nieko nuspręsti, nes Konvėjus tvirtai laikėsi savo pasakojimo. Jis atrodė nuvargęs, todėl nekantravau išvaduoti jį iš minios ir paguldyti į lovą. Vakaro pabaigoje abu susitarė įrašyti plokštelę: Sivkingas

pažadėjo, atvykęs į Ameriką, viską suorganizuoti, o Konvėjus – pagroti prie mikrofono. Dažnai apgailestauju, kad jam taip ir nepavyko tesėti pažado.

Žvilgtelėjęs į rankinį laikrodį, Rutefordas leido suprasti, kad tikrai spėsiu į traukinį, nes jau baigia pasakoti.

– Taigi tą naktį, po rečitalio, Konvėjus atgavo atmintį. Kai jau gulėjau lovoje, jis užėjo pas mane į kajutę. Sustingusiame veide mačiau tik begalinį liūdesį – tokį pasaulinį liūdesį, jei supranti, ką noriu pasakyti, tolimą ir neasmenišką – vokiečiai tai vadina *Wehmut* arba *Weltschmerz**. Jis pasakė, kad viską prisiminė, kad, Sivkingui grojant, pradėjo prisiminti, nors iš pradžių tik padrikai. Konvėjus ilgai sėdėjo ant lovos krašto, o aš jo neskubinau, leidau išsipasakoti. Tik pasakiau, kad džiaugiuosi, jog atgavo atmintį, bet užjaučiu, jei norėtų geriau neprisiminti. Tada jis atidžiai pažvelgė ir pasakė tai, ką visada laikysiu pačiu geriausiu komplimentu: „Dėkui Dievui, Rutefordai, kad turi vaizduotę." Po kurio laiko apsirengiau, pasiūliau jam padaryti tą patį ir pasivaikščioti. Mes vaikštinėjome išilgai denio. Naktis buvo rami, žvaigždėta ir labai šilta, o jūra atrodė blyški ir lipni tarsi sutirštintas pienas. Jei ne variklių vibravimas, būtų atrodę, kad žingsniuojame esplanada. Iš pradžių nieko neklausinėjau, leidau išsipasakoti. Kai pradėjo kalbėti, jau aušo, o kai baigė, buvo pusryčių metas ir kaitino saulė. Sakydamas „baigė", neturiu omenyje, kad jau nebeturėjo ką pasakyti po pirmosios išpažinties – per kitas dvidešimt keturias valandas užpildė daug svarbių spragų. Jis jautėsi labai nelaimingas ir nebūtų užmigęs, todėl beveik be perstojo kalbėjomės. Apie pusiaunaktį laivas turėjo atplaukti į

* Nusivylimas pasauliu, pasaulio sielvartas. (Vok.)

Honolulu. Vakare mudu išgėrėme mano kajutėje, o apie dešimtą Konvėjus išėjo, ir daugiau niekada jo nebemačiau.

– Bet jis ne... – prisiminiau kartą matytą labai ramią ir sąmoningą savižudybę, plaukiant pašto garlaiviu iš Holihedo į Kingstauną.

Rutefordas nusijuokė:

– O Dieve, ne! Jis ne toks. Tik paspruko nuo manęs. Lengvai nusigavo į krantą, bet jam sunkiai sekėsi išvengti žmonių, kuriuos pasamdžiau, kad sektų. Sužinojau, kad jis įsiprašė į bananus gabenantį laivą, plaukiantį į pietus, į Fidžį.

– Kaip sužinojai?

– Visai paprastai. Po trijų mėnesių jis man parašė iš Bankoko ir atsiuntė vekselį apmokėti išlaidas, kurių dėl jo turėjau. Padėkojo ir rašė, kad visiškai pasveiko. Dar paminėjo, kad rengiasi leistis į ilgą kelionę – į šiaurės vakarus. Ir viskas.

– Ką jis turėjo omenyje?

– Taip, gana miglota, ar ne? Nuo Bankoko į šiaurės vakarus yra daugybė vietų. Tiesą sakant, net ir Berlynas.

Rutefordas padarė pertraukėlę – įpylė abiem gėrimo. Tai buvo keista istorija, arba bent taip atrodė iš jo pasakojimo. Sunku pasakyti. Prasitariau, kad labiau nei mįslinga muzikinė dalis mane domina paslaptingas Konvėjaus atvykimas į Kinijos misionierių ligoninę. Rutefordas atsakė, kad iš esmės viskas susiję.

– Na, o kaip jis pateko į Čongčingą? – paklausiau. – Tikriausiai tą naktį laive tau viską papasakojo.

– Kai ką papasakojo. Būtų kvaila nutylėti likusią dalį, kai tiek išpasakojau. Tik visų pirma tai ilgokas pasakojimas, o tu skubi į traukinį, todėl nespėsiu nė bendrais bruožais apsakyti. Tačiau yra daug patogesnis būdas. Aš truputį droviuosi atskleisti savo negarbingo amato gudrybes. Tiesą sakant, man nepaprastai

patiko Konvėjaus istorija, daug apie ją mąsčiau. Jau po mūsų pokalbių laive pradėjau kai ką žymėtis, kad nepamirščiau smulkmenų. Vėliau šie užrašai mane sudomino, panorau pastabas ir prisiminimų nuotrupas sujungti į vientisą pasakojimą. Nemanyk, kad kažką išgalvojau ar pakeičiau. Konvėjus – labai iškalbingas pašnekovas, sugebantis perteikti nuotaiką, todėl turėjau pakankamai medžiagos. Be to, pajutau, kad pradedu jį suprasti.

Rutefordas pakilo ir iš aplanko išėmė atspausdinto rankraščio pluoštą:

– Štai jis. Imk ir manyk, ką nori.

– Ar tai reiškia, kad nesitiki, jog patikėsiu?

– O, tikrai ne taip griežtai! Bet vis dėlto jei patikėsi, tai dėl garsiosios Tertuliano* priežasties – pameni? *Quia impossibile est.*** Gal ir neblogas argumentas. Bet kuriuo atveju pranešk, ką manai.

Paėmiau rankraštį. Didžiumą jo perskaičiau Ostendės ekspresе. Parvykęs į Angliją, ketinau išsiųsti kartu su ilgu laišku, bet iš Rutefordo gavau laiškelį, kad vėl leidžiasi į kelionę, todėl keletą mėnesių neturės nuolatinio adreso. Parašė, kad vyksta į Kašmyrą, vadinasi, į Rytus. Manęs tai nenustebino.

* Kvintas Tertulianas (apie 160 m. – apie 225 m.) – krikščionių teologas, rašęs lotyniškai ir išplėtojęs bažnytinę lotynų kalbą.

** *Certum est quia impossibile est.* – Tai tikra, nes neįmanoma. (Lot.)

PIRMAS SKYRIUS

Gegužės viduryje padėtis Baskule smarkiai pablogėjo, todėl buvo suorganizuota, kad gegužės dvidešimtąją iš Pešavaro atvyktų karinis oro laivynas evakuoti apie aštuoniasdešimt baltaodžių gyventojų. Daugumą saugiai per kalnus pergabeno transportiniai desanto lėktuvai. Žmonės skraidinti ir keliais kitokiais lėktuvais, vieną su uždara kabina paskolino Čandrapuro maharadža. Apie dešimtą ryto į jį buvo įlaipinti keturi keleiviai: misionierė Rytuose Roberta Brinklau, amerikietis Henris D. Barnaras, Jos Didenybės konsulas Hjugas Konvėjus ir Jos Didenybės vicekonsulas kapitonas Čarlsas Malinsonas. Vardai ir pavardės parašyti taip, kaip juos vėliau pateikė indų ir britų laikraščiai.

Konvėjui buvo trisdešimt septyneri. Baskule pragyveno dvejus metus. Dabar, atsižvelgdamas į įvykius, savo darbą vertino kaip nuolatinį statymą už prastą arklį. Vienas gyvenimo etapas pasibaigė. Po keleto savaičių, o gal kelių mėnesių iš Anglijos bus išsiųstas kur nors kitur. Tokijas ar Teheranas, Manila ar Maskatas – jo profesijos žmonės niekada nežino, kas jų laukia. Konsulate dirbo jau dešimt metų, užtektinai, kad įžvalgiai įvertintų savo galimybes, kaip buvo linkęs vertinti kitų. Žinojo, kad „gardūs kąsneliai“ ne jam, bet tai tik guodė. Ne todėl, kad geresni darbai buvo nepasiekiami, o todėl, kad tokių nemėgo. Teikė pirmenybę nukainotiems, ne tokiems oficialiems, bet įdomesniems darbams.

Šie dažniausiai būdavo prasti, todėl kitiems, be abejonės, atrodė, kad jam nelabai sekasi. Tačiau jis pats manė, kad jam viskas klojasi gerai – dešimtmetis buvo įvairus ir gana malonus.

Aukštas, tamsiai bronzinės spalvos, kaštoniniais trumpai kirptais plaukais ir pilkšvai melsvomis akimis, Konvėjus atrodė griežtas ir susimąstęs, kol nenusijuokdavo, o tada (nors tai nutikdavo retokai) primindavo berniuką. Prie kairės akies buvo pastebimas nežymus nervinis tikas, kuris labiau išryškėdavo persidirbus arba per daug išgėrus. Visą parą prieš evakuaciją pakavo ir naikino dokumentus, todėl, lipant į lėktuvą, trukčiojimas buvo labai pastebimas. Jautėsi išvargęs, todėl neapsakomai džiaugėsi, kad išskraidinamas prabangiu keleiviniu maharadžos, o ne pilnutėliu desanto lėktuvu. Staigiai kylant, patogiai įsitaisė giliame krėsle. Konvėjus buvo iš tų žmonių, kurie, pratę prie didelių sunkumų, kartais jaučiasi užsitarnavę ir mažų patogumų. Šypsodamasis ištvertų kelio į Samarkandą negandas, bet išleistų paskutinius pinigus brangiam traukiniui „Auksinė strėlė" iš Londono į Paryžių.

Po daugiau nei valandos skrydžio Malinsonas, sėdintis priešais, pastebėjo, kad lakūnas, regis, nesilaiko tiesaus kurso. Malinsonas buvo kokių dvidešimt penkerių metų jaunuolis rausvais skruostais, protingas, nors ir nelinkęs mąstyti, kupinas ne tik privilegijuotos vidurinės mokyklos trūkumų, bet ir pranašumų. Pagrindinė priežastis, kodėl atsiųstas į Baskulą, – susikirto per egzaminą. Per tą kartu praleistą pusmetį Konvėjus jį pamėgo.

Tačiau dabar Konvėjus nenorėjo stengtis palaikyti pokalbio. Pramerkęs akis, mieguistai atsakė, kad lakūnas turbūt žino geriau, kur skristi.

Po pusvalandžio, kai nuovargis ir variklio ūžimas beveik užliūliavo, Malinsonas vėl jį išbudino:

– Klausyk, Konvėjau, maniau, kad lėktuvą valdo Feneris?

– O argi ne jis?

– Vyrukas ką tik pasuko galvą, ir prisiekiu, kad jis – ne Feneris.

– Pro stiklinę pertvarą blogai matyti.

– Fenerio veidą atpažinčiau bet kur.

– Na, tuomet kas nors kitas. Nemanau, kad tai svarbu.

– Bet Feneris mane patikino, kad ims šitą lėktuvą.

– Gal jie persigalvojo ir davė jam kitą.

– Tada kas per vienas tas žmogus?

– Mano mielas berniuk, iš kur man žinoti? Juk nemanai, kad atsimenu kiekvieno karo aviacijos kapitono veidą?

– Keista, daugumą pažįstu, bet šito tipo ne.

– Vadinasi, jis priklauso mažumai, kurios nepažįsti. – Nusišypsojęs Konvėjus pridūrė: – Mums labai greitai atvykus į Pešavarą, galėsi su juo susipažinti ir paklausinėti, kas jis toks.

– Atrodo, mes išvis neatskrisime į Pešavarą. Jis nukrypo nuo kurso. Ir nenuostabu, nes, skrisdamas taip velniškai aukštai, nemato, kur yra.

Konvėjus nesijaudino. Jis buvo pratęs keliauti lėktuvu, todėl daug kas jam atrodė savaime suprantama. Be to, Pešavare neturėjo ypatingų planų, kad nekantrautų ten atsidurti, nelaukė artimi draugai, kuriuos trokštų pamatyti. Taigi jam buvo visiškai vis tiek, ar kelionė užtruks keturias, ar šešias valandas. Buvo nevedęs, tad atvykusio niekas švelniai neapkabins. Tiesa, turėjo draugų, kurie tikriausiai nusives į klubą ir pavaišins gėrimu, – tai maloni perspektyva, bet ne tokia, kad iš anksto dūsautų.

Nedūsavo ir dėl praeities, regėdamas taip pat malonų, bet ne visai patenkinamą praėjusio dešimtmečio vaizdą. Nepastovus, protarpiais su pragiedruliais, gana permainingas – tai jo, kaip

ir viso pasaulio, to meto meteorologinė suvestinė. Galvojo apie Baskulą, Pekiną, Makao ir kitas vietas, kur dažnokai gyveno. Iš visų toliausiai Oksfordas, kur po karo universitete porą metų dėstė Tolimųjų Rytų istoriją, kvėpavo saulėtų bibliotekų dulkėmis, mynė dviratį Didžiąja gatve. Reginys viliojo, bet nejaudino, nes vis dar jautėsi dalimi viso to, kuo galėjo būti.

Pažįstamas keistas jausmas skrandyje pranešė, kad lėktuvas ima leistis. Konvėjui norėjosi paerzinti nerimaujantį Malinsoną. Turbūt taip ir būtų padaręs, tačiau jaunuolis staiga pašoko, trinktelėdamas galva į stogą ir pažadindamas amerikietį Barnarą, snaudžiantį kitoje siauro perėjimo pusėje.

– Dieve mano! – suriko Malinsonas, įdėmiai žiūrėdamas pro langą. – Pažvelk žemyn!

Konvėjus pasižiūrėjo. Vaizdas buvo ne toks, kokio tikėjosi, jei iš viso ko nors tikėjosi. Vietoj tvarkingai išdėstytų kareivinių ir didesnių angarų stačiakampių buvo matyti tik tirštas rūkas, gaubiantis nuo saulės įrudusią begalinę dykynę. Lėktuvas sparčiai leidosi, tačiau vis tiek dar buvo įprastam skrydžiui nebūdingame aukštyje. Galima buvo įžiūrėti ilgas, raukšlėtas kalnų keteras, turbūt apie pusantro kilometro arčiau nei blausesnės slėnių dėmės. Būdingas pasienio vaizdas, tik Konvėjui dar neteko jo matyti iš tokio aukščio. Vis dėlto šis vaizdas jam pasirodė keistas, nes prie Pešavaro nieko panašaus nebuvo matęs.

– Šito krašto nepažįstu, – sumurmėjo.

Nenorėdamas jaudinti kitų keleivių, tylesniu balsu sušnibždėjo Malinsonui į ausį:

– Regis, tu teisus. Tas žmogus pasiklydo.

Lėktuvui milžinišku greičiu smingant žemyn, oras vis labiau kaito, o išdegusi žemė apačioje priminė staiga atidarytą orkaitę. Virš horizonto viena po kitos iškilo uolėtos kalnų viršūnės.

Dabar jie skrido palei vingiuotą slėnį, nuklotą išsekusių upelių ir uolų nuolaužų, kurios priminė ant grindų primėtytus riešutų kevalus. Oro duobės lėktuvą kratė ir mėtė taip nepatogiai kaip jūros bangos valtį. Visi keturi keleiviai laikėsi įsikibę sėdynių.

– Regis, jis nori nutūpti! – kimiai suriko amerikietis.

– Jis negali! – atkirto Malinsonas. – Būtų tiesiog beprotis, jeigu mėgintų. Suduš ir...

Bet lėktuvas tikrai nutūpė. Šalia gilios daubos atsivėrė nedidelė išvalyta erdvė. Čia lėktuvas labai meistriškai trinktelėjo į žemę ir kilstelėjęs sustojo. Netrukus nutiko mįslingesnis ir dar didesnį nerimą keliantis įvykis. Lėktuvą apspito barzdoti vyrai su turbanais. Jie neleido niekam, išskyrus lakūną, išlipti. Šis nusikabarojo ant žemės ir kažką susijaudinęs kalbėjo gentainiams. Tada ir paaiškėjo, kad jis tikrai ne Feneris, ir ne anglas, galimas daiktas, net ne europietis. Tuo metu iš šalia esančio sandėlio keli vyrai atnešė kanistrus su gazolinu ir supylė į talpius lėktuvo bakus. Į keturių įkalintų keleivių šūksnius niekas nekreipė dėmesio, o kai šie pamėgino išlipti, į juos grėsmingai nusitaikė dvi dešimtys šautuvų. Konvėjus truputį mokėjo puštūnų kalbą, todėl kaip įmanydamas įtikinėjo genties žmones, bet veltui. Vienintelis lakūno atsakas į pastabas įvairiomis kalbomis buvo reikšmingas mostas revolveriu. Deginanti vidurdienio saulė taip įkaitino orą lėktuvo viduje, kad keleiviai beveik alpo nuo karščio, nebeturėjo jėgų net priešintis. Jie buvo visiškai bejėgiai, nes evakuojantis neleista neštis ginklų.

Kai pagaliau bakai buvo užsukti, nepažįstamieji į kanistrą pripylė drungno vandens ir padavė pro vieną kabinos langą. Nors į klausimus ir neatsakinėjo, neatrodė, kad lėktuvą apsupę žmonės būtų nusiteikę priešiškai. Lakūnas, dar šiek tiek nesuprantamai pasikalbėjęs, įlipo į kabiną, vienas iš puštūnų gremėzdiškai pasuko

propelerį, ir skrydis tęsėsi. Pakilimas tokioje uždaroje erdvėje su papildomomis gazolino atsargomis buvo dar meistriškesnis nei nusileidimas. Lėktuvas kilo aukštai, į rūką, tada pasuko į rytus. Buvo pats pietų metas.

Koks keistas, gluminantis nutikimas! Vėstantis oras atgaivino keleivius. Jie negalėjo patikėti, kad tai iš tiesų vyksta. Nė vienas neprisiminė panašaus įvykio ir negirdėjo, kad taip būtų kada nutikę per visą neramią pasienio praeitį. Net nepatikėtų, jei patys nebūtų aukos. Savaime suprantama, kilo didžiulis pasipiktinimas, ir tik šiam nuslopus, prasidėjo nerimastingos spėlionės. Malinsonas išdėstė savo teoriją, kuriai visi buvo linkę pritarti. Juos esą pagrobė kaip įkaitus, kad pareikalautų išpirkos. Toks triukas nenaujas, nors šįkart pagrobimo būdą galima laikyti originaliu. Truputį guodė mintis, kad jie ne pirmieji tokie istorijoje. Prieš tai jau būta pagrobimų, kurių dauguma baigėsi laimingai: gentys įkaitus laikydavo kokiam nors kalnų urve, kol valdžia sumokėdavo išpirką, tada juos paleisdavo. Su įkaitais elgdavosi gana padoriai, o pinigus reikėjo mokėti ne iš savo kišenės, todėl visas reikalas būdavo bjaurus tol, kol pasibaigdavo. Aišku, paskui oro laivynas siųsdavo bombardavimo eskadrilę, o žmogui tokio nuotykio užtekdavo visam gyvenimui. Malinsonas savo versiją išdėstė kiek nervingai, tad amerikietis Barnaras nusprendė pasišaipyti:

– Ką gi, ponai, gal kai kam ir patraukli mintis, bet, regis, jūsų karinis oro laivynas nelabai šlovingai apsigynė. Jūs, anglai, mėgstat juokauti apie užpuolimus Čikagoje, bet neprisimenu, kad koks ginkluotas nusikaltėlis būtų pabėgęs su Dėdulės Semo lėktuvu. Tarp kitko, norėčiau žinoti, ką šitas žmogėnas padarė tikram lakūnui. Kertu lažybų, kad apsvaigino smėlio maišu, – jis nusižiovavo. Barnaras buvo stambus vyras užgrūdintu veidu,

kurio linksmas raukšleles ne visai užgožė pesimistiniai maišeliai paakiuose. Baskule apie jį beveik nieko nežinota, tik tai, kad atvyko iš Persijos, kur, manyta, turėjo reikalų su nafta.

Konvėjus tuo metu ėmėsi labai praktiškos užduoties. Iš visų surankiojo popieriaus skiauteles ir įvairiomis vietinėmis kalbomis rašė pranešimus, kuriuos ketino išmėtyti ant žemės. Maža tikimybė taip retai apgyventame krašte, bet buvo verta rizikuoti.

Ketvirtoji keleivė panelė Brinklau sėdėjo tylėdama, tiesi kaip styga. Ji pratarė vos porą žodžių ir nė trupučio nesiskundė. Maža, tvirta moteris, kurios veido išraiška tokia, lyg būtų priversta dalyvauti vakarėlyje, kur dedasi jai ne visai priimtini keisti dalykai.

Konvėjus kalbėjo mažiau už kitus du vyrus, nes susikaupęs vertė SOS pranešimus į vietines tarmes. Tačiau paklaustas atsakydavo į klausimus ir iš dalies sutiko su Malinsono išsakyta pagrobimo teorija. Iš dalies pritarė ir griežtai Barnaro karo aviacijos kritikai:

– Tačiau galima įsivaizduoti, kaip tai įvyko. Tvyrojo sąmyšis, o vyrai lakūno apranga niekuo nesiskiria vienas nuo kito. Niekas net nesuabejojo uniformuoto vyro, išmanančio savo darbą, sąžiningumu. Juk šis vyrukas tikrai išmano signalus ir visa kita, be to, akivaizdu, kad moka skraidyti... Tačiau sutinku su jumis, kad kai kam už tai turėtų kliūti ir klius, galite būti tikras, nors, man atrodo, nepelnytai.

– Na, pone, – Konvėjaus nuomonę įvertino Barnaras, – žaviuosi jūsų gebėjimu pažvelgti į problemą iš abiejų pusių. Be abejonės, tokia nuostata teisinga, net kai gyvybei gresia pavojus.

„Amerikiečiai moka būti globėjiški ir neįžeisti", – pamanė Konvėjus. Jis tolerantiškai nusišypsojo, bet pokalbio netęsė. Jautėsi toks pavargęs, kad joks gresiantis pavojus nebūtų išblaškęs

miego. Vėlyvą popietę, kai Barnaras su Malinsonu susiginčiję vėl paklausė Konvėjaus nuomonės, pamatė, kad jis miega.

– Mirtinai išvargęs, – teisino Malinsonas. – Ir visai nesistebiu po šių kelių savaičių.

– Jūs jo draugas? – paklausė Barnaras.

– Dirbau su juo konsulate. Kiek žinau, pastaras keturias naktis nemiegojo. Tiesą sakant, mums labai pasisekė, kad šioje keblioje situacijoje yra kartu. Jis ne tik moka kalbų, bet ir bendrauti su žmonėmis. Būtent jis gali mums padėti išsikapstyti, nes visada išlieka šaltakraujis.

– Ką gi, tegul ilsisi, – sutiko Barnaras.

O mažakalbė panelė Brinklau pridūrė:

– Man atrodo, kad jis labai drąsus žmogus.

Konvėjus gerokai abejojo dėl savo drąsos. Buvo pavargęs, todėl užsimerkė, bet iš tikro nemiegojo. Viską girdėjo ir juto kiekvieną lėktuvo krestelėjimą. Apimtas prieštaringų jausmų klausėsi Malinsono panegirikos. Nuo kilusių abejonių jam suspaudė pilvą – taip kūnas reaguodavo į nerimastingą proto apklausą. Iš patirties gerai žinojo, kad jis ne iš tų, kurie mėgsta pavojus. Žinoma, kartais jie teikdavo malonumo: apimdavo jaudulys, apsivalydavo aptingusios emocijos, bet vis dėlto gyvybe rizikuoti nemėgo. Prieš dvylika metų Prancūzijoje ėmė neapkęsti karo pavojų apkasuose, kelis kartus, atsisakęs siekti narsaus, bet neįmanomo dalyko, išvengė mirties. Net ordinu buvo apdovanotas ne tiek už drąsą, kiek už sunkiai išugdytą ištvermę. Po Pirmojo pasaulinio karo, jei kildavo koks pavojus, pasitikdavo jį labai nenoriai, nebent šis atsipirkdavo įspūdinga sėkme.

Konvėjus vis dar sėdėjo užsimerkęs. Malinsono žodžiai jį sujaudino ir truputį pribloškė. Taip jau, matyt, gyvenime lem-

ta, kad jo šaltakraujiškumą visą laiką painiotų su drąsa, nors iš tiesų būti šaltakraujiškam yra daug nešališkiau ir ne taip vyriška. Regis, jų visų padėtis bjauriai kebli, bet jį apėmė ne drąsos antplūdis, o siaubingas bjaurėjimasis būsimais sunkumais. Štai kad ir panelė Brinklau. Tikėtina, tam tikromis aplinkybėmis teks elgtis atsižvelgiant į tai, kad ji – moteris, todėl daug svarbesnė už juos visus kartu paėmus, o jis vengdavo situacijų, kur būtinas toks neproporcingas elgesys.

Nepaisydamas to, Konvėjus parodė, kad jau nebemiega, ir užkalbino panelę Brinklau. Jis pastebėjo, kad moteris nebejauna ir negraži, – tai neigiami bruožai, tačiau nepaprastai naudingi esant sunkumų, o jų netrukus gali kilti. Be to, Konvėjui šiek tiek jos pagailo, nes įtarė, kad nei Malinsonas, nei amerikietis nemėgsta misionierių, ypač moterų. Jis pats nebuvo iš anksto nusistatęs, bet baiminosi, kad jo plačios pažiūros jai bus nepriimtinos ir dar labiau trikdys.

– Regis, atsidūrėme keistoje padėtyje, – tarė, palinkęs jai prie ausies, – bet džiaugiuosi, kad nesijaudinate. Tikrai nemanau, kad mums nutiks kas nors baisaus.

– Esu tikra, kad nenutiks, jei jūs tam užkirsite kelią, – atsakė, visai jo nepaguosdama.

– Pasakykite man, jeigu kaip nors galėčiau padėti pasijusti patogiau.

Barnaras nugirdo:

– Patogiau? – garsiai pakartojo. – Na, žinoma, mums čia visiems patogu. Tiesiog mėgaujamės kelione. Gaila, kad neturime kortų, – suloštume bridžą.

Konvėjus pritarė sąmojui, nors bridžo nemėgo:

– Nemanau, kad panelė Brinklau lošia kortomis, – pasakė šypsodamasis.

Tačiau misionierė greitai atsigręžė ir atšovė:

– Taip, žaidžiu, ir nieko smerktino kortose nematau. Biblija jų irgi nepeikia.

Visi nusijuokė ir, regis, pasijuto jai už tai dėkingi. „Bent ne isterikė", – pamanė Konvėjus.

Visą popietę lėktuvas skriejo pro lengvus viršutinės atmosferos rūkus, per aukštai, kad galima būtų apačioje ką nors aiškiai įžiūrėti. Kartais šydas tai vienur, tai kitur akimirką praplyšdavo, tada išlįsdavo dantytos viršūnės kontūras arba sužibėdavo koks nežinomas upeliukas. Pagal saulę buvo galima apytikriai nustatyti skridimo kryptį – vis dar į rytus, retkarčiais pasukant į šiaurę, bet kur link, priklausė nuo judėjimo greičio, kurio Konvėjus negalėjo tiksliai nustatyti. Galimas dalykas, kad skrydžiui jau išnaudota daug degalų, nors tai irgi priklausė nuo tam tikrų veiksnių. Konvėjus nenusimanė apie aviaciją, tačiau neabejojo, kad lakūnas – tikras ekspertas. Jau matyti iš to, kaip nutupdė lėktuvą uolomis nuklotame slėnyje. Konvėjus nepajėgė nuslopinti jausmo, kuris apimdavo, kai susidurdavo su puikiu, neginčijamu išmanymu. Taip buvo įpratęs, kad kiti kreiptųsi į jį pagalbos, jog vien mintis, kad kažkam jos net nereikia, ramino, nepaisant būsimų keblumų. Žinoma, nesitikėjo, kad tai paguostų bendrakeleivius, nes jų nerimo priežastys tikriausiai kur kas asmeniškesnės nei jo. Pavyzdžiui, Malinsono Anglijoje laukia sužadėtinė, Barnaras galbūt vedęs, o panelė Brinklau turi darbą ar pašaukimą, nesvarbu, kaip tai vadintų. Iš visų labiausiai nesivaldė Malinsonas, jis kas valandą darėsi vis dirglesnis – vos ne tiesiai į akis Konvėjui ėmė piktintis jo šaltakraujiškumu, nors neseniai už nugaros tai gyrė. Netrukus užvirė toks smarkus ginčas, kad net perrėkė variklio ūžesį.

– Klausyk, – piktai šaukė Malinsonas, – ar turim sėdėti sudėję rankas, kol tas pamišėlis daro, ką panorėjęs?! Juk galim išdaužti stiklą ir išmesti lakūną!

– Na, taip, – atsakė Konvėjus, – tačiau jis ginkluotas, o mes ne. Be to, nė vienas iš mūsų nemokėtų nutupdyti lėktuvo.

– Tikrai neturėtų būti labai sudėtinga. Manau, kad tu sugebėtum.

– Brangusis Malinsonai, kodėl visą laiką iš manęs tikiesi stebuklų?

– Mane viskas siaubingai nervina. Argi negalime priversti to tipo nutūpti?

– O kaip siūlai tai padaryti?

Malinsonas vis labiau karščiavosi:

– Juk jis ten – kokie du metrai nuo mūsų, o mes – trys vyrai prieš jį vieną! Nejaugi visą laiką spoksosime į prakeiktą jo nugarą? Bent jau galėtume priversti pasakyti, ką sumanė.

– Labai gerai, pažiūrėkime, – Konvėjus žengė porą žingsnių prie priekyje, aukštėliau, įrengtos pertvaros, skiriančios saloną nuo piloto kabinos. Ten buvo kokių penkiolikos kvadratinių centimetrų stiklinis langelis, kurį atitraukus lakūnas, pasukęs galvą ir truputį pasilenkęs, galėjo bendrauti su keleiviais. Konvėjus pabarbeno į stiklą. Kaip ir tikėjosi, atsakymas buvo gana komiškas. Langelis atsidarė ir pro jį išlindo revolverio vamzdis. Tik tiek, ir nė žodžio. Konvėjus nesiginčydamas pasitraukė, langelis užsidarė.

Viską stebėjęs Malinsonas vis dar atrodė neįtikintas.

– Nemanau, kad būtų išdrįsęs šauti, – pareiškė. – Tikriausiai dūmė akis.

– Taip, – sutiko Konvėjus, – bet verčiau įsitikink pats.

– Ką gi, bet vis tiek manau, kad turim kaip nors pasipriešinti, užuot paklusniai pasidavę.

Konvėjus užjautė vaikiną. Pažįstamas tradicinis požiūris į anglų kareivius, pateikiamas istorijos vadovėliuose, kad anglai nieko nebijo, niekada nepasiduoda ir yra nenugalimi.

– Stoti į kovą nesant padorios galimybės laimėti – prastas sumanymas, o aš ne iš didvyrių, – atsakė.

– Tuo geriau jums, pone, – energingai įsiterpė Barnaras. – Kai jėgos nelygios, geriau pasiduoti ir pripažinti pralaimėjimą. Aš pats, kol dar gyvas, ketinu mėgautis gyvenimu ir surūkyti cigarą. Tikiuosi, nemanote, kad šiek tiek didesnis pavojus ką nors pakeis?

– Dėl manęs prašom, bet galbūt vargins panelę Brinklau.

Barnaras skubiai pasiteiravo:

– Atleiskite, ponia, ar neprieštarausite, jei užsirūkysiu?

– Ne, ką jūs, – maloniai atsakė ši. – Pati nerūkau, bet labai mėgstu cigarų kvapą.

Konvėjus pamanė, kad iš visų moterų, kurios galėjo taip atsakyti, ji pati tipiškiausia. Šiaip ar taip, Malinsonas kiek aprimo, Konvėjus draugiškai pasiūlė jam cigaretę, nors pats nerūkė.

– Suprantu, kaip jautiesi, – švelniai tarė. – Nekokia perspektyva, ir ji dar blogesnė, nes nelabai ką galime padaryti.

„Kita vertus, taip net geriau“, – nesusilaikęs pridūrė mintyse, nes vis dar jautėsi be galo išvargęs. Jam buvo būdingas bruožas, kurį kai kurie žmonės netiksliai pavadintų tinginyste. Prireikus niekas kitas taip sunkiai nedirbdavo ir nesugebėdavo geriau nei Konvėjus prisiimti atsakomybės, bet tiesa ta, kad jis nelabai troško veiklos, o atsakomybė visiškai neteikė malonumo. Ir viena, ir kita įėjo į jo pareigas, kurias jis puikiai atliko, bet visada buvo pasirengęs užleisti kelią kitam, dirbančiam taip pat gerai

ar net geriau. Iš dalies todėl jo sėkmė konsulate nebuvo tokia įspūdinga, kokia galėjo būti. Nepakankamai ambicingas, kad, stumdydamas kitus, veržtųsi į priekį ar rimtu veidu puikuotųsi nieko neveikdamas, kai iš tiesų nebūdavo ko veikti. Jo skubūs pranešimai kartais būdavo vos ne atžariai lakoniški, todėl jo ramumas, žavintis kritiškais atvejais, dažnai sukeldavo įtarimų, kad yra per daug nuoširdus. Valdžiai patinka jausti, kad žmogus stengiasi ir kad akivaizdaus abejingumo skraistė tik slepia gerai tramdomas emocijas. O Konvėjus kartais sukeldavo neaiškų įtarimą, kad tikrai yra toks ramus, koks atrodo, ir jam nusispjauti, kad ir kas nutiktų. Tai irgi buvo klaidingai suprantama, kaip ir jam priskiriama tinginystė. Dauguma vertintojų nepajėgė suvokti tiesiog gluminamai paprasto dalyko – Konvėjui patinka ramybė, kai gali būti vienas ir mąstyti.

Kadangi Konvėjus norėjo miego, o daugiau nebuvo ko veikti, tai atsilošė krėsle ir iš karto užmigo. Pabudęs pastebėjo, kad kiti, nepaisydami apėmusio nerimo, irgi pasidavė. Panelė Brinklau sėdėjo užsimerkusi, tiesut tiesutėlė, lyg koks niūrokas iš mados išėjęs stabas. Malinsonas miegojo sudribęs sėdynėje, smakrą atrėmęs į delną, o amerikietis net knarkė. „Labai protingai pasielgė, – pamanė Konvėjus, – nėra prasmės eikvoti jėgų šūkaujant." Bet tuojau pat pajuto neįprastų fizinių pojūčių: vos vos svaigo galva, smarkiau plakė širdis, buvo sunku kvėpuoti. Prisiminė, kad panašius simptomus kartą jautė Šveicarijos Alpėse.

Pasisukęs pažvelgė pro langą. Dangus visiškai išsigiedrijo ir vakarėjančioje šviesoje atsivėrė toks reginys, kad akimirką užgniaužė kvapą, nors oro plaučiuose ir taip buvo mažai. Tolumoje, horizonte, driekėsi virtinės baltų viršukalnių, pasipuošusių ledynų girliandomis ir tarsi plaukiančių per neaprėpiamas debesų lygumas. Viršukalnės apėmė visą skliautą, vakaruose

susiliedamos horizonte, kuris atrodė nuožmus, beveik degantis, kaip impresionistinis fonas, nutapytas pusiau pamišusio genijaus. Lėktuvas šioje įspūdingoje scenoje ūžė per prarają tiesiai į baltutėlę sieną, kuri beveik susiliejo su dangumi. Netrukus apšviesta saulės siena taip nuostabiai akinamai suspindo, lyg vienoje vietoje būtų tuzinas Jungfrau viršukalnių, stebimų nuo Miureno.

Ne taip paprasta padaryti įspūdį Konvėjui, jam dažniausiai nepatikdavo „žymūs vaizdai", kuriems stebėti dėmesingos savivaldybės pastatydavo sodo suolelių. Kartą jis nuvyko ant Tigro kalno prie Dardžilingo stebėti saulėtekio virš Everesto, tačiau aukščiausias pasaulio kalnas jį visiškai nuvylė. Bet šis baugus reginys už lango buvo kitoks – jis nepozavo tam, kad juo žavėtųsi. Nepalenkiamos ledo uolos atrodė laukinės, siaubingos ir didingai akiplėšiškos. Konvėjus mąstė: įsivaizdavo žemėlapius, mintyse skaičiavo atstumus, apytikriai mėgino nustatyti laiką ir greitį. Tada pastebėjo, kad pabudo ir Malinsonas. Jis palietė jaunuolio ranką.

ANTRAS SKYRIUS

Toks jau Konvėjaus būdas – jis nepuolė visų žadinti. Šiems prabudus ir šūkčiojant iš nuostabos, jis beveik nepratarė nė žodžio. Tačiau vėliau, Barnarui pasiteiravus nuomonės, išsakė ją nešališkai ir iškalbingai, lyg išsamiai klausimą gvildenantis universiteto dėstytojas. Galimas daiktas, svarstė jis, kad jie vis dar Indijoje. Kelias valandas skrido į rytus, per aukštai, kad ką nors matytų, bet turbūt palei upės slėnį, nusidriekusį maždaug į rytus ir vakarus.

– Būtų daug geriau, jei nereikėtų pasikliauti atmintimi, bet man atrodo, kad Indo aukštupys būtent toks. Dabar jau turėjome atsidurti labai įspūdingame pasaulio krašte. Kaip matote, taip ir yra.

– Taigi žinote, kur mes esame? – įsiterpė Barnaras.

– Na, ne, man dar neteko lankytis šiuose kraštuose, bet nenustebčiau, jeigu tai Nangaparbato kalnas, ant kurio žuvo alpinistas Mameris*. Pagal sandarą ir bendrą vaizdą, regis, atitinka viską, ką teko apie jį girdėti.

– Ar jūs alpinistas?

* Albert F. Mummery (1855–1895) – anglų alpinistas ir rašytojas, žuvęs kopdamas į Nangaparbato kalną (8 125 m).

– Jaunystėje buvau mėgėjas, bet įveikiau tik įprastas Šveicarijos uolas.

Malinsonas irzliai įsikišo:

– Būtų daug prasmingiau aptarti, kur mes skrendame. Taip norėčiau, kad kas nors pasakytų.

– Man atrodo, kad skrendame štai tos kalnų grandinės link, – pamėgino spėti Barnaras. – Ar ne, Konvėjau? Atleisk, kad taip kreipiuosi, bet jei jau visi pakliuvome į šį mažytį nuotykį, neverta laikytis etiketo.

Konvėjui atrodė savaime suprantama, kad žmonės kreipiasi į jį pavarde, todėl Barnaro atsiprašymas atrodė nebūtinas.

– Žinoma, – sutiko jis ir pridūrė: – Manau, kad tikriausiai tai Karakorumo kalnynas. Mūsų lakūnas, matyt, ketina jį perskristi, ten yra keletas tarpeklių.

– Mūsų lakūnas?! – šūktelėjo Malinsonas. – Turi galvoje mūsų beprotį? Manau, pats laikas pamiršti pagrobimo teoriją. Jau seniai perskridome pasienio teritoriją, o čia negyvena jokios gentys. Vienintelis galimas paaiškinimas, kad šis tipas – siautėjantis pamišėlis. Juk tik pamišėlis skristų į tokį kraštą!

– Žinoma, kad niekas kitas nesugebėtų, išskyrus labai gerą lakūną, – atkirto Barnaras. – Nelabai išmanau geografiją, bet kiek suprantu, tai aukščiausi kalnai pasaulyje ir juos perskristi bus pirmos klasės žygis.

– Taip pat ir Dievo valia, – netikėtai įsiterpė panelė Brinklau.

Konvėjus savo nuomonę nutylėjo. Dievo valia ar žmogaus beprotybė – regis, galima rinktis, jeigu nori gero daugelio dalykų paaiškinimo. Arba kitaip (tuo metu jis pagalvojo apie mažytį jų saloną pašėlusio peizažo fone) – žmogaus valia ir Dievo beprotybė. Tikriausiai malonu žinoti, kaip vertinti. Taip jam susimąsčius žvelgiant pro langą, įvyko keista permaina: visas kalnas nusidažė

melsvai, o šlaitai patamsėjo iki violetinės. Jį persmelkė gilesnis nei įprastai atsiribojimo jausmas – ne susijaudinimas ir juo labiau ne baimė, bet stiprus lūkestis.

– Tavo tiesa, Barnarai, šis nuotykis darosi vis nuostabesnis, – tarė jis.

– Įstabus ar ne, neketinu tarti padėkos žodžio, – neatlyžo Malinsonas. – Neprašėm, kad čia atgabentų, ir dievai žino, ką darysim, kai atsidursim nežinia kur. Nemanau, kad jo poelgis mažiau įžūlus tik todėl, kad yra lakūnas akrobatas. Net jei ir taip, vis tiek gali būti pamišęs. Kartą girdėjau apie lakūną, kuris išprotėjo skrisdamas. Šis tipas jau nuo pat pradžių yra išprotėjęs. Štai kokia mano teorija, Konvėjau.

Konvėjus tylėjo. Jį vargino nuolatinis bandymas perrėkti lėktuvo ūžimą, pagaliau nėra prasmės ginčytis dėl to, kas galėtų būti. Bet Malinsonui primygtinai reikalaujant, atsakė:

– Žinai, ši beprotybė labai gerai organizuota. Nepamiršk, kaip nusileidom papildyti gazolino, be to, tai buvo vienintelis lėktuvas, galintis taip aukštai pakilti.

– Tai neįrodo, kad jis ne beprotis. Galbūt pakankamai pamišęs, kad viską suplanuotų.

– Taip, žinoma, gali būti.

– Na, tada turim nuspręsti, kokių veiksmų imsimės. Ką darysim lėktuvui nusileidus? Tiksliau, jei nesuduš ir mes visi nežūsim. Ką ketinam daryti? Spėju, pulsim sveikinti lakūno už tokį nuostabų skrydį.

– Nė už ką, – atsiliepė Barnaras. – Galėsi pats prie jo pulti.

Konvėjui vėlgi nesinorėjo ginčytis, be to, amerikietis, ramiai, geraširdiškai pasišaipydamas, išsivertė ir be jo pagalbos. Konvėjus pagalvojo, kad jų draugija visai vykusi, juk galėjo būti ir blogiau. Iš visų tik Malinsonas buvo linkęs vaidytis, turbūt iš

dalies paveiktas aukščio. Išretėjęs oras žmones veikia skirtingai. Konvėjus, pavyzdžiui, įgavo minčių aiškumo, o kūną apėmė maloni apatija; jis patenkintas po truputį į plaučius traukė skaidrų šaltą orą. Jų padėtis, be abejo, buvo pasibaisėtina, tačiau neturėjo jėgų piktintis tuo, kas vyko taip tikslingai ir tiesiog pakerėjo.

Įsistebeilijęs į tą milžinišką kalną, suvirpėjo iš džiaugsmo, kad žemėje vis dar esama tokių tolimų, nepasiekiamų ir žmogaus nepaliestų vietų. Grėsmingai papilkėjusio šiaurės dangaus fone ledinė Karakorumo tvirtovė atrodė dar įspūdingesnė. Šiurpiai švytėjo viršukalnės, tokios didingos, tolimos, orios ir bevardės. Tie keli tūkstančiai metrų, kuriais atsiliko nuo garsių milžinų, galbūt visam laikui apsaugos nuo alpinistų ekspedicijų, mažiau masins naujus rekordininkus. Konvėjus – tikra jų priešingybė, jam kėlė pasibjaurėjimą vakarietiški aukščiausio laipsnio idealai, teiginys „iš visų jėgų dėl aukščiausio" jam atrodė beprasmiškesnis ir banalesnis nei „neskubėk ir būsi pirmas". Tiesą sakant, jo nedomino perdėti siekiai, o betiksliai žygiai kėlė nuobodulį.

Jam taip susimąsčius stebint vaizdą, sutemos panardino gelmes į sodrią aksominę tamsą, kuri išsiliejo tarsi dažai. Priartėjusi kalnų grandinė pasipuošė iš naujo. Patekėjusi pilnatis, tarsi koks dangiškas žibintininkas, iš eilės ėjo nuo vienos viršūnės prie kitos, kol visa horizonto juosta sušvito melsvai juodame dangaus fone. Oras atšalo, o pakilęs vėjas nepatogiai kratė lėktuvą. Šios naujos bėdos sugadino keleiviams nuotaiką. Niekas nemanė, kad skris ir sutemus, todėl paskutinė jų viltis buvo pasibaigę degalai. O jie turėjo baigtis netrukus. Malinsonas ėmė ginčytis, todėl Konvėjus, nors ir nenoriai, nes tiksliai nežinojo, apytikriai paskaičiavo, kad lėktuvas daugiausia galėtų nuskristi apie pusantro tūkstančio kilometrų, didžiumą jau turbūt ir įveikė.

– Na, ir kur mes atsidursime? – liūdnai paklausė jaunuolis.

– Sunku spręsti, bet turbūt kažkur Tibete. Jeigu tai Karakorumo kalnynas, Tibetas yra už jo. Tarp kitko, viena viršūnė turėtų būti Čogori, paprastai laikoma antru aukščiausiu kalnu pasaulyje.

– Po Everesto, – patikslino Barnaras. – Oho! Na, ir peizažas.

– O alpinistams jis daug sudėtingesnis už Everestą. Abrucų kunigaikštis* atsisakė jo kaip visiškai neįkopiamos viršukalnės.

– Dieve mano! – irzliai burbtelėjo Malinsonas.

Barnaras nusijuokė:

– Konvėjau, manau, esi oficialus šios kelionės gidas. Prisipažinsiu, jei tik turėčiau lašelį kavos ir konjako kokteilio, man būtų vis tiek, ar čia Tibetas, ar Tenesis.

– Bet ką ketinam daryti? – vėl primygtinai ragino Malinsonas. – Kodėl mes čia? Koks viso to tikslas? Nesuprantu, kaip tau kyla noras juokauti.

– Na, vaikine, tai vis geriau, nei kelti triukšmą. Be to, jeigu tas tipas, kaip pats tvirtini, išsikraustė iš proto, turbūt nėra jokio tikslo.

– Tikrai išprotėjęs. Kito paaiškinimo neturiu, o tu, Konvėjau?

Konvėjus papurtė galvą.

Panelė Brinklau atsisuko lyg per spektaklio pertraukėlę.

– Mano nuomonės neklausiate, gal reikėtų ir nutylėti, – kukliai spygtelėjo ji, – bet norėčiau pasakyti, kad pritariu ponui Malinsonui. Esu tikra, kad vargšui ne visi namie. Turiu omenyje lakūną. O jeigu jis ir nėra išprotėjęs, tai jokiu būdu neatleistina. – Po to, perrėkdama ūžesį, patikėjo jiems paslaptį: – Žinote,

* Abrucų kunigaikštis princas Luigi Amedeo di Savoia (1873–1933) buvo italų didikas, keliautojas ir alpinistas.

aš pirmą kartą skrendu lėktuvu! Patį pirmą! Mano draugė kaip įmanydama įkalbinėjo skristi iš Londono į Paryžių, tačiau iki šiol niekam nepavyko manęs įtikinti.

– O dabar štai skrendate iš Indijos į Tibetą, – pareiškė Barnaras. – Taip jau nutinka.

Ji tęsė:

– Sykį pažinojau misionierių, kuriam teko būti Tibete. Jis pasakojo, kad tibetiečiai labai keisti žmonės. Jie tiki, kad mes kilome iš beždžionių.

– Kokie gudrūs.

– Oi, ne. Turiu galvoje ne šiuolaikinį požiūrį. Jie tuo tiki nuo senų senovės, tai vienas iš jų prietarų. Pati esu prieš tai ir manau, kad Darvinas kur kas blogesnis už tibetiečius. Aš šventai tikiu Biblija.

– Jūs turbūt fundamentalistė?

Regis, panelė Brinklau nesuprato termino.

– Anksčiau priklausiau LMB! – suklykė ji. – Bet nepritariu jiems dėl kūdikių krikšto.

Konvėjui ši pastaba sukėlė šypseną, nors jau spėjo susiprotėti, kad inicialai reiškia Londono misionierių bendriją, o ne geležinkelio bendrovę.* Įsivaizduodamas nepatogumus, kurių kiltų teologinę diskusiją surengus Justono geležinkelio stotyje, pamanė, kad panelė Brinklau savaip žavi. Svarstė, ar nepasiūlius jai kokio savo drabužio nakčiai, bet nusprendė, kad ši moteris turbūt tvirčiau sudėta už jį. Taigi susirietė, užsimerkė ir lyg niekur nieko užmigo.

* Angliškai trumpinys LMS reiškia ir Londono misionierių bendriją (*London Missionary Society*), ir Didžiosios Britanijos geležinkelio bendrovę (*London Midland and Scottish Railway*).

Jie vis dar skrido.

Staiga visus pažadino pasviręs lėktuvas. Konvėjus galva trenkėsi į langą ir akimirką apsvaigo, lėktuvui pasvirus į kitą pusę, kepurnėdamasis nusirito tarp dviejų sėdynių eilių. Dar labiau atvėso. Pirmiausia nevalingai žvilgtelėjo į rankinį laikrodį – buvo pusė dviejų nakties, turbūt kurį laiką numigo. Ausyse garsiai plazdėjo, iš pradžių pamanė, kad įsivaizduoja, kol suvokė, jog variklis neveikia ir lėktuvas lekia prieš stiprų vėją. Tada pažvelgė pro langą ir pamatė priartėjusią žemę, miglotą, pilkšvą, šokčiojančią apačioje.

– Jis leidžiasi! – suriko Malinsonas.

Barnaras, irgi išblokštas iš vietos, niūriai įvertino:

– Jeigu pavyks...

Panelę Brinklau sambrūzdis, regis, mažiausiai sutrikdė – ji taisėsi skrybėlę taip ramiai, tarsi ką tik išvydusi Doverio uostą.

Netrukus lėktuvas palietė žemę, bet šįsyk nusileido nesėkmingai.

– Dieve mano! Velniai rautų, kaip blogai! – sudejavo į sėdynę įsikibęs Malinsonas, lėktuvui dešimt sekundžių bildant ir supantis. Kažkas triokštelėjo, tada sprogo viena padanga.

– Viskas baigta, – pridūrė Malinsonas nusiminusiu balsu. – Nulūžo užpakalinė pavaža, dabar jau tikrai teks čia pasilikti.

Visada kritiniais momentais nekalbus Konvėjus ištiesė sustingusias kojas ir apčiuopė į langą sutrenktą galvą. „Nieko tokio, mėlynė. Reikia kaip nors padėti kitiems", – pirmiausia pagalvojo. Tačiau, lėktuvui nustojus judėti, iš visų keturių jis atsistojo paskutinis.

– Atsargiai! – šūktelėjo Malinsonui, kuris jau išlaužė salono duris ir ruošėsi šokti ant žemės. Staiga stojusioje tyloje jaunuolio atsakymas nuskambėjo gana šiurpiai:

– Nėra ko baimintis... Panašu, kad atsidūrėm pasaulio pakraštyje... Atrodo, aplinkui nė gyvos dvasios.

Po valandėlės, sužvarbę, virpėdami iš šalčio, patys tuo įsitikino. Aplinkui nė garso, tik įnirtingi vėjo šuorai ir jų žingsnių girgždėjimas per sniegą. Visi pasijuto atsidūrę valioje kažko atšiauraus ir žiauriai slogaus – šia nuotaika buvo persisunkusi ir žemė, ir oras. Mėnuliui pasislėpus už debesų, tik žvaigždės apšvietė begalinę tuštumą, kur siautėjo vėjas. Buvo aišku, kad šis niūrus pasaulis yra aukštai kalnuose, kur uolos kyla viena ant kitos. Kalnynas toli horizonte švytėjo tarsi iltys.

Veiklusis Malinsonas jau karštligiškai kabarojosi į lakūno kabiną.

– Nesvarbu, kas jis toks, ant žemės man nebaisus! – riktelėjo. – Kaipmat su juo susidorosiu...

Kiti susirūpinę stebėjo, užhipnotizuoti tokio energingo reginio. Konvėjus puolė įkandin, bet per vėlai, kad spėtų sukliudyti. Po kelių sekundžių jaunuolis, iššokęs iš kabinos, sugriebė jo ranką ir užsikirsdamas kimiai sumurmėjo:

– Klausyk, Konvėjau, keista... Atrodo, tam žmogui blogai, o gal mirė, nežinau... Nepavyko nė žodžio išpešti. Užlipęs pažiūrėk... Bent paėmiau jo revolverį.

– Geriau atiduok man, – tarė Konvėjus, vis dar gerokai apsvaigęs dėl sutrenktos galvos, tačiau sukaupė jėgas ir ėmė veikti. Įvertinus laiką, vietą ir padėtį, jam atrodė, kad užgriuvo patys baisiausi sunkumai. Nerangiai užlipo taip, kad matytų kabiną. Viduje tvyrojo stiprus gazolino kvapas, todėl nerizikavo užbrėžti degtuko. Tik įžiūrėjo į priekį palinkusį lakūną, jo galva buvo atremta į valdymo rankenėles. Papurtęs vyrą, atsegė šalmą ir atpalaidavo drabužius aplink kaklą. Po akimirkos atsisukęs pranešė:

– Taip, jam kažkas nutiko. Reikia iškelti.

Tačiau stebėtojas iš šalies būtų pridūręs, kad ir Konvėjui kažkas atsitiko. Balsas aiškesnis, aštresnis ir, regis, jis daugiau nebesvyravo prie abejonių bedugnės. Neberūpėjo nei laikas, nei vieta, nei šaltis ar nuovargis. Į priekį prasiveržė visiems priimtinesnė jo pusė – Konvėjus pasiruošė imtis darbo, kurį tiesiog reikėjo atlikti.

Kartu su Barnaru ir Malinsonu ištraukė lakūną iš sėdynės ir nukėlė ant žemės. Jis buvo be sąmonės, o ne miręs. Konvėjus neturėjo daug medicinos žinių, bet, kaip ir daugeliui žmonių, gyvenusių svetimuose kraštuose, ligos požymiai buvo gerai žinomi.

– Galimas daiktas, kad didelis aukštis sukėlė širdies priepuolį, – nustatė, palinkęs prie nepažįstamojo. – Lauke nieko nepadarysim – čia nėra jokios užuovėjos nuo šito pragariško vėjo. Geriau įkelkim jį ir patys lipkim į vidų. Nežinom, kur esam, todėl kol neišaušo, beviltiška kur nors eiti.

Niekas tokiam siūlymui neprieštaravo. Net ir Malinsonas. Įnešė vyrą į saloną ir paguldė visu ilgiu perėjime tarp sėdynių. Viduje buvo ne ką šilčiau nei lauke, tačiau vis priedanga nuo staigių vėjo šuorų. Netrukus būtent vėjas tapo pagrindiniu jų rūpesčiu – visos liūdnos nakties leitmotyvu. Tai nebuvo paprastas vėjas. Ir net ne stiprus ar šaltas vėjas. Iš visų pusių juos supo gyvas įsiūtis, tarsi šeimininkas tryptų ir staugtų savo valdose. Jis tai pakreipdavo lėktuvą, tai įnirtingai papurtydavo. Kai Konvėjus žvilgtelėjo pro langą, jam pasirodė, kad vėjas sūkuriuoja net švytinčias žvaigždžių skeveldras.

Nepažįstamasis nejudėjo. Konvėjus, kiek galėdamas ankštoje erdvėje ir blausioje degtukų šviesoje, jį apžiūrėjo, tačiau nelabai kas paaiškėjo.

– Jo širdis silpnai plaka, – pagaliau tarė.

Tada panelė Brinklau pagrabinėjo savo rankinėje ir, visus apstulbindama, iš ten ištraukė brendžio buteliuką.

– Gal tai vargšeliui nors kiek padės, – maloningai jį padavė. – Pati negeriu nė lašo, bet visada nešiojuosi, jeigu įvyktų nelaimingas atsitikimas. O tai juk ir yra nelaimingas atsitikimas?

– Ir dar koks, – niūriai įvertino Konvėjus. Atsuko buteliuką, pauostė ir įpylė lašelį brendžio vyrui į burną. – Jam kaip tik šito reikėjo. Dėkui.

Po kurio laiko vos vos sujudėjo vokai. Staiga Malinsonas pratrūko kvatoti.

– Negaliu susilaikyti! – sušuko be perstojo juokdamasis. – Mes atrodom kaip paskutiniai kvailiai, deginantys degtukus prie lavono... O jis gana bjaurus, ką? Turbūt koks činkas*.

– Galbūt, – tarė Konvėjus ramiai ir gana griežtai, – bet dar ne lavonas. Gal mums pasiseks, ir jis atsigaus.

– Pasiseks? Jam, o ne mums.

– Nebūk toks tikras ir pasistenk kurį laiką patylėti.

Vyresniam paliepus, Malinsonas paklusо lyg mokinukas, nors akivaizdu, kad sunkiai tvardėsi. Konvėjui jo pagailo, tačiau buvo labiau susirūpinęs dėl lakūno, kurio gyvybė kabojo ant plauko, nes jis vienintelis galėjo paaiškinti keblią jų padėtį. Konvėjus neturėjo jokio noro leistis į tolesnes spėliones, kurių jau pakako per visą kelionę. Nors įvykiai ir žadino smalsumą, ėmė nerimauti suvokdamas, kad įdomūs pavojai gali virsti ištvermės išbandymu, kuris baigtųsi nelaime. Budėdamas per visą naktį, lauke siaučiant audrai, suprato tiesą, kurios nesivargino išdėstyti kitiems. Spėjo, kad jie perskrido vakarinę Himalajų grandinę ir pasiekė mažiau žinomas Kunluno aukštikalnes. Vadinasi, jie atsidūrė didingiausiame ir nesvetingiausiame pasaulio krašte – Tibeto plynaukštėje, kur net žemiausi slėniai yra trijų kilomet-

* Kinų pravardė JAV.

rų aukštyje. Tai milžiniškas, negyvenamas ir beveik neištirtas vėjų perpučiamas kalnuotas regionas. Ir štai jie palikti likimo valiai kažkur tame apleistame krašte, kur, palyginti su negyvenamomis salomis, beveik nėra jokios paguodos. Netikėtai, tarsi norint patenkinti jo smalsumą, įvyko pagarbią baimę kelianti permaina. Jis manė, kad mėnulis pasislėpęs už debesų, tačiau šis netikėtai švystelėjo pro tamsios kalvos kraštą ir neišlindęs praskleidė tamsos šydą. Konvėjus išvydo ilgo slėnio kontūrą, jį supo liūdni apvalaini kalneliai, juodi lyg degutas žalsvai melsvo nakties dangaus fone. Tačiau jis nepajėgė atplėšti žvilgsnio nuo slėnio viršūnės, kuri stūksojo virš tarpeklio ir didingai tviskėjo mėnesienoje. Tai buvo, jo manymu, gražiausias kalnas pasaulyje. Beveik tobulas sniego kūgis paprastu, tarsi vaiko nubrėžtu kontūru, kurio dydžio, aukščio ar nuotolio neįmanoma nustatyti. Toks spindintis ir kupinas ramybės, kad akimirksnį atrodė lyg netikras. Taip bežiūrint, nedidelis dūmelis uždengė piramidės kraštą, atgaivindamas reginį, kurį patvirtino silpnas sniego lavinos dundesys.

Konvėjui kilo noras pažadinti kitus, kad ir jie pamatytų, bet pasvarstęs nusprendė, kad reginys tik sukels nerimo. Sveikai mąstant, toks nepaliestas grožis tik stiprino realų pavojų ir vienumos jausmą. Galimas daiktas, kad artimiausia žmonių gyvenvietė – už šimtų kilometrų, o jie neturi nei maisto, nei daugiau ginklų, tik vieną revolverį. Net jei kuris ir mokėtų skristi, lėktuvas sugadintas ir beveik be degalų. Be to, apsirengę taip, kad neištvers baisių šalčių ir vėjo. Malinsono odinis paltas ir jo paties ilgas apsiaustas visiškai netinkami, net panelė Brinklau, prisirengusi vilnonių drabužių ir apsimuturiavusi, tarsi vyktų į Šiaurės ašigalį (juokinga, nes taip pamanė pirmąkart ją pamatęs), nesijaus gerai. Taip pat visus, išskyrus jį, paveikė aukštis. Net

Barnaras nuo įtampos pasidavė liūdesiui, o Malinsonas vis kažką murmėjo – buvo aišku, kas jį ištiktų, jeigu sunkumai užsitęstų. Susidūręs su tokia slogia perspektyva, Konvėjus susižavėjęs žvilgtelėjo į panelę Brinklau. „Ji tikrai nėra normali, – pagalvojo jis, – moteris, kuri moko afganus giedoti giesmes, negali tokia būti." Po visų negandų misionierė išliko normaliai nenormali, ir Konvėjus pajuto jai gilų dėkingumą.

– Tikiuosi, nesijaučiate labai prastai? – maloniai pasiteiravo, kai jų žvilgsniai susitiko.

– Per karą kareiviai patyrė ir baisesnių dalykų, – atsakė ji.

Konvėjui šis palyginimas pasirodė nelabai tikslus. Tiesą sakant, apkasuose jam neteko praleisti tokios perdėm nemalonios nakties, nors tikriausiai daugeliui kitų teko. Jis sutelkė dėmesį į lakūną – šis ėmė nelygiai kvėpuoti, kartais vos vos krustelėdamas. Turbūt Malinsonas buvo teisus spėdamas, kad jis yra kinas. Nors sėkmingai apsimetė britų aviacijos kapitonu, jo nosis ir skruostikauliai būdingi mongolidų rasei. Malinsonas pavadino jį negražiu, bet Kinijoje gyvenusiam Konvėjui atrodė visai pakenčiamas, nors dabar balzganam degtuko šviesos rate mirtinai išblyškusi jo oda ir pražiota burna atrodė itin nepatraukliai.

Naktis slinko lėtai, tarsi sunkias, apčiuopiamas minutes reikėtų stumte stumti, kad užleistų vietą kitoms. Po kurio laiko mėnesiena pamažu dingo, kartu pranyko ir tolimo kalno šmėkla. Tuomet triguba tamsos, šalčio ir vėjo nelaimė užgriuvo juos iki aušros. Lyg davus ženklą, vėjas nurimo, palikdamas pasaulį gailestingoje tyloje. Įrėmintas į blausų trikampį priešakyje vėl pasirodė kalnas, iš pradžių pilkas, vėliau sidabruotas, o pirmieji saulės spinduliai viršūnę nudažė rausvai. Sklaidantis tamsai, ryškėjo nuožulniai kylantis slėnis, nuklotas uolų ir žvirgždo. Vaizdas nebuvo malonus, tačiau Konvėjus pajuto savotišką jo

grožį, ne romantiškai patrauklų, bet tvirtą, įvertinamą protu. Balta piramidė tolumoje vertė mintyse jai pritarti taip pat šaltai kaip Euklido teoremai, ir kai pagaliau į dangaus mėlynę patekėjo saulė, nedaug trūko, kad jis vėl pasijustų gerai.

Orui šylant, pabudo ir kiti. Konvėjus pasiūlė išnešti lakūną į lauką, kur aštrus sausas oras ir saulė galbūt padėtų jį atgaivinti. Taip visi ir padarė, tad budėti buvo maloniau. Pagaliau vyras atsimerkė ir ėmė padrikai šnekėti. Keturi keleiviai pasilenkę įdėmiai klausėsi bereikšmių garsų. Juos suprato ir retkarčiais atsakinėjo tik Konvėjus. Vyras pamažu silpo, vis sunkiau bekalbėjo, kol galų gale mirė. Buvo devinta valanda ryto.

Tuomet Konvėjus atsisuko į kelionės draugus.

– Gaila, bet jis man labai mažai tepasakė, mažai, palyginti su tuo, ką norėtume žinoti. Tik tai, kad esame Tibete, kas ir taip aišku. Rišliai nepapasakojo, kodėl mus čia atgabeno, bet, regis, vietovė jam buvo pažįstama. Jo kinų kalbą sunkiai supratau, bet lyg minėjo budistų vienuolyną netoliese, atrodo, perėjus slėnį, kur gausime maisto ir pastogę. Vadino jį Šangrila. Tibetietiškai „la" reiškia kalnų perėją. Jis primygtinai ragino mus ten eiti.

– Nemanau, kad turėtume jo klausyti, – pareiškė Malinsonas. – Pagaliau juk jis buvo pamišęs, ar ne?

– Tu žinai tiek pat, kiek ir aš. Bet jeigu ten neisime, tai kur mums tada eiti?

– Kur tik nori, man nesvarbu. Tačiau esu tikras, jeigu toji Šangrila yra toje pusėje, tikriausiai bus porą kilometrų toliau nuo civilizacijos. Būčiau laimingesnis, jeigu mažintume atstumą, užuot jį didinę. Po paraliais, žmogau, argi nesiruoši mūsų parvesti atgalios?

Konvėjus kantriai atsakė:

– Man regis, Malinsonai, tu dar nesuvoki, kur mes. Atsidūrėme nepažįstamame pasaulio krašte, kur net viskuo apsirūpinusiai ekspedicijai būtų sunku ir pavojinga. O turint omenyje, kad tikriausiai iš visų pusių daugybę kilometrų tęsiasi štai toks kraštas, mintis žingsniuoti atgal, į Pešavarą, man neteikia vilties.

– Ir aš manau, kad tai ne mano jėgoms, – rimtai pritarė panelė Brinklau.

Barnaras linktelėjo:

– Tuomet, atrodo, mums labai pasisekė, jei tas vienuolynas yra visai čia pat.

– Gal ir pasisekė, – pritarė Konvėjus. – Galų gale neturim maisto, ir patys matot, kad tokiame krašte būtų sunku išgyventi. Po keleto valandų jausimės išbadėję, o jei šiąnakt vėl pasiliktume čia, vėl kęstume šaltį ir vėją – tai ne itin vilioja. Man atrodo, kad vienintelė mūsų viltis – rasti žmonių. Kur dar jų ieškoti, jeigu ne ten, kur mums sakė, kad jų esama?

– O jeigu tai spąstai? – paklausė Malinsonas.

Barnaras jam atšovė:

– Patogūs, šilti spąstai su sūrio gabalu – kaip tik tai, ko man reikia.

Visi nusijuokė, išskyrus Malinsoną – šis atrodė susinervinęs ir lyg netekęs galvos. Konvėjus kalbėjo toliau:

– Taigi, kaip suprantu, visi daugmaž sutarėme? Per slėnį veda aiškus kelias, jis neatrodo labai status, bet eisime iš lėto. Čia nieko nebepadarysime. Be dinamito net šio žmogaus nepalaidosime. Be to, vienuolynas galbūt parūpins nešikų kelionei atgalios. Mums jų prireiks. Siūlau nedelsiant pradėti kelionę, kad vakarop spėtume grįžti pernakvoti lėktuve, jeigu nepavyktų rasti tos vietos.

– O jei rasim? – užsispyręs klausinėjo Malinsonas. – Ar esam tikri, kad mūsų nenužudys?

– Nesame. Tik manau, kad tai mažesnė rizika, daug geriau, nei sušalti ar mirti iš bado. – Jausdamas, kad tokia šalta logika gal ir ne visai tinkama šiuo atveju, Konvėjus pridūrė: – Mažiausiai, ko galima tikėtis budistų vienuolyne, tai žmogžudystės. Dar mažiau tikėtina, nei būti nužudytam anglų katedroje.

– Kaip šventasis Tomas iš Kenterberio, – pareiškė panelė Brinklau ir aiškiai pritardama linktelėjo, bet visiškai sugadino jo mintį.

Malinsonas gūžtelėjo pečiais ir suirzęs niūriai sutiko:

– Ką gi, gerai, keliaujam į Šangrilą. Nors nežinia, kas tai per vieta ir kur ji yra, bet pamėginkim. Tikėkimės, nereikės kopti į tą kalną.

Visų žvilgsniai nukrypo į žėrintį kūgį, kurio link vedė slėnis. Dienos šviesoje kalnas atrodė didingai. Staiga jų akyse pasirodė nuostaba – tolumoje pamatė nuokalne prie jų artėjančius žmones.

– Dievo apvaizda, – sušnabždėjo panelė Brinklau.

TREČIAS SKYRIUS

Konvėjus, kad ir koks aktyvus atrodydavo, visada iš dalies likdavo ir stebėtojas. Kaip tik dabar, belaukdamas, kol prisiartins nepažįstamieji, nepuolė karštligiškai spręsti, ko imtis. Tai nebuvo drąsa, šaltakraujiškumas ar perdėtas pasitikėjimas savo gebėjimu iškart priimti sprendimą. Tokį elgesį galima buvo pavadinti savotišku tinguliu, nenoru pertraukti jo, kaip žiūrovo, susidomėjimo tuo, kas vyksta.

Žmonėms leidžiantis slėniu, aiškėjo, kad iš viso jų yra tuzinas ar daugiau, kartu jie nešėsi dengtą krėslą. Po valandėlės buvo galima įžiūrėti krėsle sėdintį asmenį mėlynu apsiaustu. Konvėjus neįsivaizdavo, kur jie traukia, tačiau tikrai atrodė Dievo apvaizda, kaip sakė panelė Brinklau, kad keliauja pro šalį kaip tik čia ir dabar. Vos tik jie prisiartino tiek, kad galėjo vieni kitus girdėti, Konvėjus, palikęs saviškius, lėtai žengė į priekį, nes žinojo, kad rytiečiai mėgaujasi susitikimo ritualu ir sveikinasi neskubėdami. Likus keliems metrams, sustojo ir pagarbiai nusilenkė. Didelei jo nuostabai, apsiaustą vilkintis žmogus pakilo iš krėslo, iš lėto oriai prisiartino ir ištiesė ranką. Konvėjus ją paspaudė, stebėdamas pagyvenusį žilagalvį kiną, švariai nusiskutusį ir pasipuošusį šilku siuvinėtu blyškiu apsiaustu. Šis taip pat žvilgsniu įvertino Konvėjų. Tuomet aiškiai ir labai tiksliai angliškai ištarė:

– Aš esu iš Šangrilos vienuolyno.

Konvėjus vėl nusilenkė ir po deramos pauzės trumpai paaiškino aplinkybes, kaip jis ir trys jo bendrakeleiviai atsidūrė tokiame nuošaliame krašte. Jam baigus pasakoti, kinas supratingai linktelėjo.

– Išties nepaprasta, – pratarė mąsliai žvelgdamas į sugedusį lėktuvą. Tada pridūrė: – Mano vardas Čangas. Būkite malonus, pristatykite mane savo draugams.

Susitvardęs Konvėjus mandagiai nusišypsojo. Jį sužavėjo puikiai angliškai kalbantis kinas, Tibeto tyruose besilaikantis Bondo gatvės bendravimo normų. Konvėjus atsisuko į kitus, per tą laiką prisiartinusius ir netikėtą susitikimą stebinčius su nuostaba.

– Panelė Brinklau... Ponas Barnaras, amerikietis... Ponas Malinsonas... O mano pavardė – Konvėjus. Mes visi džiaugiamės matydami jus, nors susitikimas toks pat mįslingas, kaip ir mūsų kelionė čia. Iš tiesų jau ketinome eiti į jūsų vienuolyną, taigi mums dvigubai pasisekė. Jeigu galėtumėte paaiškinti, kaip ten nusigauti...

– Nėra jokio reikalo. Mielu noru būsiu jūsų vedlys.

– Nenoriu sukelti jums rūpesčių. Jūs be galo malonus, bet jeigu nelabai toli...

– Netoli, bet ir nelengva. Man bus didelė garbė palydėti jus ir jūsų draugus.

– Ką jūs...

– Primygtinai prašau.

Konvėjus pamanė, kad ginčas, atsižvelgiant į vietą ir aplinkybes, gali virsti absurdišku.

– Ką gi, – nusileido jis. – Neabejoju, kad visi esame labai dėkingi.

Vos ištvėręs visas mandagybes, Malinsonas ausį rėžiančiu, kandžiu balsu lyg kokioje kareivinėje šiurkščiai įsiterpė:

– Trumpam pas jus apsistosime, už viską sumokėsime, ir dar norėtume pasamdyti kelis jūsų žmones, kad mums talkintų kelionėje atgalios. Norime kuo greičiau grįžti į civilizaciją.

– O jūs toks tikras, kad atsidūrėte toli nuo jos?

Mandagiai užduotas klausimas tik dar labiau suerzino jaunuolį.

– Kaip ir kiti, esu įsitikinęs, kad toli nuo ten, kur noriu būti. Būsime dėkingi už laikiną pastogę, bet dar dėkingesni, jeigu padėsite mums apsirūpinti manta, būtina kelionei atgal. Kiek, jūsų manymu, užtruks grįžti į Indiją?

– Tikrai negalėčiau pasakyti.

– Ką gi, tikiuosi, mums pavyks pasirengti kelionei. Man yra tekę samdyti vietinių nešikų. Tikimės, kad jūs panaudosite savo įtaką ir padėsite sąžiningai susitarti.

Konvėjui atrodė, kad Malinsonas be reikalo toks šiurkštus, ir jau norėjo įsikišti, bet pasigirdo vėl be galo orus atsakymas:

– Galiu jus tik patikinti, pone Malinsonai, kad su jumis elgsis garbingai, ir galų gale neturėsite dėl ko apgailestauti.

– Galų gale?! – priekabiai šūktelėjo Malinsonas.

Tuo metu žygeiviai, kresni tibetiečiai, apsitaisę avikailiais, kailinėmis kepurėmis ir jako odos batais, pasiūlė vyno ir vaisių. Iškart visiems palengvėjo, nes pavyko išvengti scenos. Vynas buvo malonaus skonio, visai kaip geras reinvynis, o tarp vaisių buvo gražiai prinokusių ir po ilgo pasninkavimo be galo skanių mangų. Malinsonas valgė ir gėrė su apetitu, niekuo nesidomėdamas. Konvėjus, pajutęs palengvėjimą, kad nebeliko ką tik kankinusių rūpesčių, ir nenorėdamas sukti galvos dėl būsimų, spėliojo, kaip tokiame aukštyje galima užauginti mangų. Jį taip pat domino už slėnio stūksantis kalnas – nepaprastai įspūdinga viršukalnė. Stebėjosi, kaip koks keliautojas dar neišgyrė jos

knygoje, kurią paprastai įkvepia kelionė į Tibetą. Užsižiūrėjęs mintyse jau kopė į kalną, rinkdamasis trasą pagal perėją ir susiaurėjimą. Staiga šūktelėjęs Malinsonas grąžino jo dėmesį atgal į žemę. Apsidairęs pamatė rimtai į jį žiūrintį kiną.

– Pone Konvėjau, jūs susimąstęs stebėjote kalną? – paklausė jis.

– Taip. Puikus vaizdas. Spėju, kad turi vardą?

– Tai Karakalo kalnas.

– Lyg ir neteko apie tokį girdėti. Ar labai aukštas?

– Daugiau nei aštuonių su puse tūkstančio metrų.

– Iš tikrųjų? Nežinojau, kad už Himalajų esama tokio aukščio kalnų. Ar jis gerai ištirtas? Ar kas nors išmatavo?

– Gerbiamasis pone, jūs manote, kad vienuolių gyvenimas nesuderinamas su trigonometrija?

Nurijęs pastabą, Konvėjus atsakė:

– O ne... Anaiptol, – ir mandagiai nusijuokė. Pokštas jam pasirodė nelabai vykęs, bet galbūt praversiantis.

Netrukus prasidėjo kelionė į Šangrilą.

Visą rytą lėtai kopė nuožulniais nuolydžiais. Tokiame aukštyje reikėjo didelių fizinių pastangų, todėl nė vienam neliko jėgų kalbėti. Kinas keliavo savo prabangiame krėsle. Jo poelgis gal ir atrodė neriteriškas panelės Brinklau atžvilgiu, bet buvo sunku ją įsivaizduoti tokioje karališkoje padėtyje. Konvėjų išretėjęs oras vargino mažiau nei kitus, todėl stengėsi įsiklausyti, ką kalba nešikai. Labai mažai mokėjo tibetiečių kalbos, bet suprato, kad vyrai džiaugiasi grįždami į vienuolyną. Net norėdamas negalėjo tęsti pokalbio su jų vadovu, nes šis, pusiau pasislėpęs už užuolaidų, užsimerkė ir įsigudrino tuojau pat užmigti.

Saulė šildė, apmalšintas alkis ir troškulys nurimo, o švarus tarsi kitos planetos oras su kiekvienu įkvėpimu darėsi vis

brangesnis. Reikėjo kvėpuoti sąmoningai ir lėtai, tai iš pradžių trikdė, tačiau po kurio laiko apėmė palaiminga dvasinė ramybė. Visas kūnas ritmingai judėjo išvien kvėpuodamas, eidamas ir galvodamas, plaučiai įprato dirbti ne atskirai, o darniai su galva ir galūnėmis. Konvėjus savaip suderino polinkį į mistiką su skeptiškumu, todėl jautėsi maloniai suglumęs. Porą kartų linksmai užkalbino Malinsoną, bet jaunuolis iš visų jėgų kopė sunkiai kvėpuodamas. Barnaras irgi žiopčiojo, tarsi ištiktas astmos priepuolio, o panelė Brinklau įnirtingai kariavo su plaučiais, nežinia kodėl stengdamasi tai nuslėpti.

– Jau beveik užkopėm, – padrąsino ją Konvėjus.

– Kartą teko bėgti į traukinį, jaučiausi lygiai taip pat, – atsakė ji.

Konvėjus pamanė: „Taigi yra žmonių, kuriems sidras – tas pats kas šampanas. Skonio reikalas."

Stebėdamasis suvokė, kad nors ir suglumęs, tačiau beveik dėl nieko, ypač dėl savęs, nenuogąstauja. Gyvenime pasitaiko akimirkų, kai žmogus atveria sielą taip plačiai, lyg atvertų piniginę, jei vakaro pramogos netikėtai pasirodo ne tik brangios, bet ir originalios. Kai šįryt užėmė kvapą išvydus Karakalo kalną, Konvėjus suprato, kad būtent šito ir norėjo, todėl naują patirtį priėmė su palengvėjimu ir be jaudulio. Dešimt metų gyvendamas įvairiose Azijos šalyse įprato išrankiai vertinti vietas ir įvykius, o šis, teko pripažinti, teikė nepaprastų vilčių.

Kelis kilometrus kopė slėnio šlaitu, kuris darėsi vis statesnis. Tuo metu dangus ėmė niauktis, viskas pasislėpė pilkšvame rūke. Aukštai sniegynuose aidėjo griaustinis ir sniego lavinos. Vėso, dėl kalnų regionui būdingų staigių oro permainų pasidarė labai šalta. Sustiprėjusio vėjo šuorai su šlapdriba kiaurai juos permerkė, nors ir taip buvo be galo sunku. Net Konvėjus vienu

metu pajuto, kad toliau eiti nebeįmanoma. Bet netrukus pasirodė, kad jie pasiekė kalno viršūnę, nes nešikai sustojo patvarkyti naštos. Barnarui ir Malinsonui buvo labai bloga, todėl teko vis stoviniuoti, bet tibetiečiai skubėjo ir ženklais rodė, kad likusi kelionė nebus tokia varginanti.

Po tokių patikinimų vyrai visiškai nusivylė pamatę, kad išvyniojamos virvės.

– Gal ketina mus pakarti? – dar šūktelėjo Barnaras, iš nevilties mėgindamas juokauti. Tačiau vedliai tuoj parodė, kad jų ketinimai ne tokie grėsmingi – tik sujuos visus virve, kaip tai daro alpinistai. Matydami, kad Konvėjus moka naudoti virvę, ėmė daug pagarbiau elgtis ir leido jam pačiam išrikiuoti grupę. Jis pats atsistojo greta Malinsono, kelis tibetiečius pastatė priekyje ir už savęs, po to stojo Barnaras su panele Brinklau, o pačiame gale – dar keli tibetiečiai. Konvėjus greitai pastebėjo, kad vyrai noriai leidžia jam pavaduoti įmigusį vadovą. Jis pajuto pažįstamą atsakomybės jausmą – jeigu tik reikėdavo imtis sudėtingo reikalo, Konvėjus vadovaudavo užtikrintai. Anksčiau juk buvo puikus alpinistas, be abejonės, vis dar toks ir yra.

– Jums teks prižiūrėti Barnarą, – kreipėsi į panelę Brinklau pusiau juokais, pusiau rimtai.

Ši atsakė apsimestinai kukliai:

– Pasistengsiu, bet žinote, dar niekad nebuvau surišta virve.

Kitas kelionės etapas, nors retkarčiais ir užimdavo kvapą, pareikalavo mažiau pastangų, nei Konvėjus tikėjosi. Plaučiai, kurie, taip įtemptai kopiant, vos neplyšo, galėjo pailsėti. Takas ėjo palei statų lyg siena uolos šlaitą, kurio aukštį slėpė rūkas. Turbūt iš gailesčio jis uždengė ir bedugnę kitapus, tačiau Konvėjus, turintis gerą aukščio nuojautą, vis tiek norėjo pamatyti, kur atsidūrė. Tako plotis vietomis nesiekė nė metro, todėl žavėjosi,

kaip nešikai tokioje vietoje laviravo su krėslu, stebino ir jame ramiai sau miegančiojo nervai. Tibetiečiai puikiai susidorojo su sunkumais, bet nudžiugo, kai takas išplatėjo ir ėmė po truputį leistis. Jie smagiai uždainavo liaudiškas melodijas. Konvėjus jas įsivaizdavo orkestruotas Masnė kokiam nors tibetietiškam baletui. Netrukus nustojo lyti, atšilo oras.

– Na, akivaizdu, kad patys niekada nebūtume radę kelio, – norėdamas pralinksminti pasakė Konvėjus, bet Malinsono ši pastaba nė kiek nepaguodė. Jis atrodė siaubingai persigandęs, ir kai blogiausia jau buvo praeityje, nebesivaldė.

– Ar būtume daug praradę? – kandžiai atkirto.

Takas ėmė staigiai leistis į pakalnę. Vienoje vietoje Konvėjus aptiko alpinę liūtpėdę, pirmą draugišką svetingesnės kalnų vietovės ženklą. Bet jo atradimas tik dar labiau sunervino Malinsoną:

– Dieve mano, Konvėjau, įsivaizduoji, kad vaikštinėji po Alpes?! Pirmiausia norėčiau žinoti, į kokį pragarą vykstam? Kokių veiksmų imsimės ten atsidūrę? Ką ketinam daryti?

Konvėjus ramiai atsakė:

– Jeigu tau būtų tekę patirti tiek, kiek man, žinotum, kad gyvenime būna akimirkų, kai geriausia nieko nesiimti. Tai, kas vyksta, vyksta savaime, be tavo įsikišimo. Panašiai būdavo per karą. Pasisekdavo, jei, kaip ir šįsyk, kažkas netikėtai praskaidrindavo nemalonumus.

– Tu per daug filosofiškai į viską žiūri. Per neramumus Baskule buvai visai kitaip nusiteikęs.

– Žinoma, kitaip, nes tada buvo vilties, kad mano veiksmai gali pakeisti įvykius. Tačiau dabar, bent jau šiuo metu, tokios galimybės nėra. Jeigu nori priežasties, tai esame čia todėl, kad esame. Mane paprastai tai nuramina.

– Tikiuosi, suvoki, kaip baisu bus grįžti tuo pačiu keliu, kuriuo atėjom. Įsidėmėjau, kad jau valandą slenkam stačiu kalnu.

– Aš irgi.

– Tikrai? – užsikosėjo susijaudinęs Malinsonas. – Gal esu įkyrus, bet negaliu susilaikyti. Viskas labai įtartina. Man atrodo, kad per daug paklusniai elgiamės. Jie prirems mus prie sienos.

– Gal ir taip, tačiau kita išeitis buvo pasilikti ten ir žūti.

– Žinau, kad tai logiška, bet nepadeda. Man ne taip paprasta kaip tau susitaikyti su padėtimi. Negaliu pamiršti, kad prieš dvi dienas buvom Baskulo konsulate. Mane sukrėtė šie įvykiai. Atsiprašau, esu pervargęs. Suvokiu, kaip man pasisekė, kad išvengiau karo. Turbūt per daug isterikuoju. Atrodo, kad mane supantis pasaulis tiesiog pamišo. Ir pats einu iš proto, jeigu šitaip tau kalbu.

Konvėjus papurtė galvą:

– Visai ne, mano mielas berniuk. Tau dvidešimt ketveri ir esi kokių keturių kilometrų aukštyje, to pakanka paaiškinti dabartinei tavo būsenai. Manau, kad šį sunkų išbandymą išlaikei kuo puikiausiai, geriau negu aš, būdamas tavo metų.

– Bet argi nejauti, kaip visa tai beprotiška? Mūsų skrydis per kalnus, tas baisus laukimas, siaučiant vėjui, lakūno mirtis ir susitikimas su šiais žmonėmis. Nejaugi, prisiminus visa tai, neatrodo siaubinga ir neįtikėtina?

– Žinoma, kad atrodo.

– Tuomet norėčiau žinoti, kaip tau pavyksta taip ramiai į viską reaguoti.

– Tikrai norėtum? Jei nori, pasakysiu, nors turbūt pamanysi, kad esu cinikas. Todėl, kad daugybė dalykų, kuriuos prisimenu, man irgi atrodo siaubingi. Malinsonai, tai ne vienintelė pamišusi pasaulio vieta. Jei jau prakalbome apie Baskulą, ar atmeni, kaip,

prieš pat mums išvykstant, revoliucionieriai kankino belaisvius, norėdami išgauti informaciją? Paprastu skalbinių gręžimo ir lyginimo įtaisu, kuris visai veiksmingas, tačiau man neteko matyti nieko komiškesnio ir baisesnio. O pameni paskutinį pranešimą, gautą prieš tai, kai nutrūko ryšys? Tai buvo aplinkraštis iš Mančesterio audinių firmos, ji klausė, gal žinome, kokios sąlygos pardavinėti korsetus Baskule! Argi tai ne beprotybė? Patikėk, blogiausia, kas mums gali nutikti, atvykus čia, tai, kad vieną beprotybės formą pakeis kita. O kalbant apie karą, jeigu būtum kariavęs, elgtumeisi kaip aš – kentėtum sukandęs dantis.

Vis dar šnekėdami ėmė kopti aukštyn, bet kaipmat uždusо, nes teko vėl sukaupti visas jėgas tiems keliems žingsniams. Netrukus lygia žeme iš rūko žengė į giedrą, saulėtą orą. Priešais buvo Šangrilos vienuolynas.

Iš pirmo žvilgsnio vienuolynas Konvėjui pasirodė tarsi ore plazdanti vizija, sužadinta atsiskyrėliško ritmo, kuris dėl deguonies trūkumo buvo apėmęs visus jo pojūčius. Tai buvo išties įspūdingas reginys. Į kalno šlaitą įsikibę spalvoti paviljonai, priešingai nei niūriai stūksančios Reino pilys, atrodė tarsi ant stačios uolos prismeigti švelnūs žiedlapiai. Nuostabus rafinuotas vaizdas. Žvilgsnis nuo melsvų stogų krypo į pilką uolos tvirtovę, milžinišką lyg Veterhorno viršukalnė virš Grindelvaldo slėnio. Už jos aukštyn kilo akinamai baltų Karakalo šlaitų piramidė. Konvėjus nusprendė, kad tai, ko gero, grėsmingiausia kalno kolona pasaulyje – jis įsivaizdavo didžiulį sniego ir ledyno, kuriems uola atstojo milžinišką atramą, spaudimą. Galbūt kada nors kalnas skils ir pusė ledinių Karakalo grožybių nukris į slėnį. Konvėjus spėliojo, ar menka, bet baisi rizika galėtų maloniai jaudinti.

Viliojanti buvo ir žemėjimo perspektyva – kalno siena leidosi beveik statmenai į plyšį, atsiradusį dėl praeityje įvykusio kataklizmo. Tolimas miglotas slėnis apačioje džiugino akį savo žaluma. Konvėjui vieta pasirodė žavinga, apsaugota nuo vėjų, o vienuolynas veikiau žvelgė į slėnį, o ne jį užgožė. Apgyvendinus slėnį, bendruomenė būtų visiškai atskirta didingų ir neįkopiamų kalnynų kitoje pusėje. Atrodo, tik nuo vienuolyno vedė įkopiamas takas. Įdėmiai apžiūrinėdamas, Konvėjus įsitempė suvokęs, kad galbūt nereikėtų nepaisyti Malinsono nuogąstavimų. Bet toks jausmas truko tik akimirką ir netrukus virto gilesniu pusiau mistiniu, pusiau regimu pojūčiu, kad pagaliau pasiekė pasaulio kraštą, finalą.

Vėliau niekada tiksliai neprisiminė, kaip visi atvyko į vienuolyną, kaip čia buvo priimti, kas atlaisvino virvę ir palydėjo į patalpas. Išretėjęs oras ir melsvas dangus buvo tarsi iš sapno. Su kiekvienu įkvėpimu bei žvilgsniu Konvėjų apėmė malšinanti skausmą ramybė, kuri darė jį nepaveikų aplinkai. Kiti taip pat jautė poveikį: Malinsonas nerimavo, Barnaras juokavo, o panelė Brinklau vaizdavo sunkumams atsparią damą. Konvėjus miglotai prisiminė, kaip nustebęs atsidūrė erdviose, gerai apšildomose ir švariose patalpose. Tačiau daugiau nieko, be šių pranašumų, nespėjo pastebėti, nes kinas, pakilęs iš dengto krėslo, jau vedėsi juos pro įvairius prieškambarius. Dabar jis buvo gana draugiškas.

– Privalau atsiprašyti, – teisinosi, – kad pakeliui palikau jus vienus, bet, tiesą sakant, tokios kelionės ne man, todėl teko rūpintis savimi. Tikiuosi, per daug nenuvargote?

– Ištvėrėme, – kreivai šyptelėjo Konvėjus.

– Puiku. O dabar prašau eiti drauge, parodysiu jūsų kambarius. Be abejonės, norėtumėte išsimaudyti. Mūsų būstas kuklus, bet, tikiuosi, patiks.

Vis dar gaudydamas orą, Barnaras ėmė kikenti.

– Ką gi, – žiopčiojo jis, – nepasakyčiau, kad man patinka jūsų klimatas... oras truputį stringa plaučiuose... bet pro langus atsiveria tikrai puikus vaizdas. Ar mums reikės stoti į eilę prie vonios kambario, o gal čia amerikietiškas viešbutis?

– Manau, pone Barnarai, būsite viskuo patenkintas.

Panelė Brinklau pabrėžtinai mandagiai linktelėjo galvą:

– Iš tiesų labai tikiuosi.

– Vėliau, – tęsė kinas, – man bus didelė garbė, jei visi su manimi papietausite.

Konvėjus mandagiai padėkojo. Vienintelis Malinsonas neišsakė požiūrio į tokius netikėtus patogumus. Kaip ir Barnarui, jam buvo bloga nuo aukščio, bet dabar, atgavęs kvapą, pasistengė šūktelėti:

– O po pietų, jeigu neprieštarausite, imsimės planuoti išvykimą. Manau, kuo anksčiau, tuo geriau.

KETVIRTAS SKYRIUS

– Matote, – tarė Čangas, – mes ne tokie barbarai, kaip manėte...

Vėliau, vakare, Konvėjus nebuvo nusiteikęs to neigti. Jis mėgavosi maloniu nurimusio kūno ir budraus proto pojūčiu, kuris jam atrodė tikrai civilizuotas. Kol kas Šangrilos aplinka atitiko visus jo norus ir gerokai viršijo lūkesčius. Tai, kad Tibeto vienuolyne įrengtas centrinis šildymas, turbūt nelabai keista šiame amžiuje, kai net Lasa aprūpinta telefonais, bet Konvėjui čia didžiulį įspūdį darė Vakarų higienos įranga, suderinta su Rytų tradicijomis. Pavyzdžiui, subtilaus žalsvo porceliano vonia, kurioje ką tik prabangiai išsimaudė, pagaminta, anot užrašo, Akronė, Ohajo valstijoje, o po maudynių vietinis patarnautojas kinų papročiu išvalė jam ausis ir šnerves, plonu šilkiniu tamponu nusausino paakius. Jis spėliojo, ar trys bendrakeleiviai sulaukė panašaus dėmesio ir kokia buvo jų reakcija.

Kinijoje, ne vien didmiesčiuose, Konvėjus pragyveno beveik dešimt metų. Galima sakyti, tai buvo laimingiausias jo gyvenimo laikotarpis. Konvėjui patiko kinai, jų gyvenimo būdas. Ypač mėgo kinų virtuvę su būdingais vos juntamais skonio atspalviais, todėl pirmasis valgis Šangriloje atrodė maloniai pažįstamas. Be to, įtarė, kad į jį buvo įdėta žolelių ar vaistų, lengvinančių kvėpavimą, nes ne tik pats pajuto poveikį, bet matė, kad ir kiti

svečiai tapo daug ramesni. Dar pastebėjo, kad Čangas suvalgė tik truputį šviežių salotų ir negėrė vyno.

– Prašau man atleisti, – paaiškino kinas pačioje pietų pradžioje, – laikausi labai ribotos dietos, privalau rūpintis savimi.

Jau ir anksčiau jis užsiminė apie savo sveikatą, todėl Konvėjus ėmė spėlioti, kuo jis galėtų sirgti. Dabar įsižiūrėjus iš arčiau, buvo sunku nuspėti Čango amžių. Dėl smulkių neišraiškingų bruožų ir drėgną molį primenančios odos buvo panašus į per anksti susenusį jauną žmogų arba į gerai išsilaikiusį senį. Tačiau jis buvo savaip patrauklus – nuo jo sklido išlavintas mandagumas, kurį kaip švelnų aromatą pajunti tik nustojęs apie tai galvoti. Vilkėjo išsiuvinėtą mėlyno šilko apsiaustą su įprastu šone skeltu sijonu ir į apačią siaurėjančiomis kelnėmis – drabužiai buvo visų dangaus atspalvių. Čangas skleidė šaltą metalinį žavesį, kuris galėjo patikti ne kiekvienam, tačiau Konvėjus juo žavėjosi.

Visur tvyrojo labiau kiniška nei tibetietiška atmosfera, todėl Konvėjus, skirtingai nei kiti, pasijuto itin patogiai. Kambarys jam taip pat patiko: pasigėrėtinai proporcingas, santūriai papuoštas gobelenais ir vienu ar dviem dailiais lakuotais dirbiniais. Šviesą skleidė ore sustingę popieriniai žibintai. Jis jautė raminantį dvasinį ir fizinį komfortą – akimirką spėliojo, ar tik nebus kokio narkotiko poveikis, tačiau daugiau nebesibaimino. Kad ir kas tai būtų, Barnarui padėjo lengviau kvėpuoti, o Malinsonas nebebuvo toks agresyvus. Abudu sočiai valgė, labiau mėgaudamiesi maistu nei kalbomis. Konvėjus taip pat jautėsi gerokai išalkęs ir džiaugėsi, kad etiketas reikalavo neskubant pereiti prie svarbių reikalų. Atsidūręs malonioje situacijoje, jis nemėgo skubėti, todėl tokia tvarka jam puikiai tiko. Iš tiesų, tik užsirūkęs cigaretę, ėmė švelniai tenkinti savo smalsumą. Jis kreipėsi į Čangą:

– Atrodo, esate labai pasiturinti bendruomenė ir be galo svetinga atvykėliams. Vis dėlto nemanau, kad dažnai jų sulaukiate.

– Iš tiesų retai, – gana pakiliai atsakė Čangas. – Mažai kas atkeliauja į šį pasaulio kraštą.

Konvėjus nusišypsojo:

– Labai švelniai pasakėte. Man, čia atvykus, pasirodė, kad tai pati atokiausia vieta, kokią teko regėti. Čia galėtų klestėti kultūra, neužkrėsta ryšių su išoriniu pasauliu.

– Sakote „neužkrėsta"?

– Pavartojau šį žodį turėdamas omenyje šokių grupes, kino teatrus, apšviestas iškabas ir panašiai. Iš tiesų jūsų naujut naujutėlis vandentiekis – mano galva, vienintelis neabejotinas patogumas, kurį Rytai gali perimti iš Vakarų. Dažnai pagalvoju, kad romėnams pasisekė, nes jų civilizacija išrado pirtis su karštu vandeniu, bet nepalietė lemtingų technikos žinių.

Konvėjus nutilo. Jo improvizuotai sklandi iškalba, nors ir nuoširdi, buvo skirta atmosferai sukurti ir kontroliuoti. Jis tai puikiai mokėjo. Tik noras atsakyti į rafinuotą mandagumą sulaikė nuo atviresnio smalsumo.

Tačiau panelė Brinklau taip nesivaržė.

– Prašom, – tarė ji visai nenuolankiai, – papasakoti mums apie vienuolyną.

Čangas kilstelėjo antakius, švelniai smerkdamas tokį skubotumą:

– Man bus be galo malonu, ponia, jei tik pajėgsiu. Ką būtent norėtumėte sužinoti?

– Visų pirma kiek jūsų čia yra ir kokios tautybės? – jos drausmingas protas dirbo taip pat profesionaliai, kaip ir Baskulo misionierių namuose.

Čangas atsakė:

– Lamų yra apie penkiasdešimt ir dar keletas tokių kaip aš, kurių dar nepriėmė į lamas. Tikėkimės, atėjus laikui, tai padarysime. Iki tol esame kandidatai. O kalbant apie mūsų tautybę, čia yra daugelio tautų atstovų, nors turbūt natūralu, kad tibetiečiai ir kinai sudaro daugumą.

Panelė Brinklau niekad nevengė išvadų, net ir klaidingų:

– Suprantu. Tuomet tai vietinis vienuolynas. O jūsų vyriausiasis lama yra tibetietis ar kinas?

– Nei tas, nei tas.

– Ar čia yra anglų?

– Keletas.

– Oi, kaip įdomu! – panelė Brinklau stabtelėjo tik atsikvėpti ir tęsė toliau: – O dabar pasakykite man, ką jūs visi tikite?

Konvėjus atsilošė susidomėjęs ir pralinksmėjęs. Visada su malonumu stebėdavo priešingų galvosenų susidūrimą; kaip skautė tiesmuka panelė Brinklau užsiėmusi tibetietiškojo budizmo filosofija – turėtų būti įdomu. Kita vertus, nenorėjo, kad šeimininkas išsigąstų.

– Tai gana platus klausimas, – vilkindamas tarė.

Tačiau panelė Brinklau nebuvo nusiteikusi delsti. Kitus nuraminęs, jai vynas, regis, suteikė papildomo gyvumo.

– Žinoma, – tarė ji didžiadvasiškai mostelėdama, – aš tikiu tikrąja religija, bet esu gana plačių pažiūrų, kad pripažinčiau, jog kitų žmonių, turiu galvoje svetimšalius, pažiūros dažniausiai yra nuoširdžios. Ir savaime suprantama, nesitikiu, kad vienuolyne man pritartų.

Čangas ceremoningai nusilenkė jos nuolaidumui.

– Bet kodėl ne, ponia? – maloniai paklausė aiškia anglų kalba. – Ar taip manytume todėl, kad viena religija teisinga, o kitos, aišku, klaidingos?

– Na, žinoma! Juk tai gana akivaizdu?

Konvėjus vėl įsiterpė:

– Išties manau, kad mums geriau nesiginčyti. Bet mane, kaip ir panelę Brinklau, domina, kuo pagrįstas šios unikalios įstaigos atsiradimas.

Čangas atsakė iš lėto, beveik pašnibždomis:

– Gerbiamasis pone, trumpai pasakysiu, kad mes tikime nuosaikumu. Teigiame, kad vengti visokių rūšių nesaikingumo yra dorybė, netgi įskaitant, atleiskite už paradoksą, ir pačią dorybę. Slėnyje, kurį matėte, gyvena keli tūkstančiai gyventojų. Jie pavaldūs mūsų brolijai. Mes nustatėme, kad laikydamiesi nuosaikumo principo, žmonės jaučiasi daug laimingesni. Valdome nuosaikiai griežtai, o mainais gauname nuosaikų paklusnumą. Manau, galiu tvirtinti, kad mūsų žmonės yra saikingai blaivūs, saikingai skaistūs ir saikingai dori.

Konvėjus nusišypsojo, pagalvojęs, kad gerai pasakyta, be to, tinka ir jo paties būdui.

– Ko gero, suprantu jus. Spėju, kad šįryt vaikinai, su kuriais susitikome, yra iš jūsų slėnio?

– Taip. Tikiuosi, kad kelionėje jūsų neskriaudė?

– O ne, ką jūs. Vis dėlto džiaugiuosi, kad žengė tvirčiau nei saikingai. Tarp kitko, jūs apdairiai pasakėte, kad nuosaikumo taisyklė taikoma slėnio žmonėms. Ar tai reiškia, kad jūsų dvasininkai jos nesilaiko?

Tačiau Čangas tik papurtė galvą:

– Deja, pone, jūs užkliudėte temą, kurios man nevalia su jumis aptarti. Galiu tik pridurti, kad mūsų bendruomenėje esama įvairių tikėjimų ir papročių, bet dauguma į tai žvelgia saikingai eretiškai. Labai apgailestauju, kad šiuo metu daugiau jums pasakyti negaliu.

– Neatsiprašinėkite, man sužadinote maloniausių spėlionių, – Konvėjui, sprendžiant iš balso ir kūno pojūčių, vėl susidarė įspūdis, kad yra truputį apsvaigęs. Pasirodo, ir Malinsonas panašiai jautėsi, tačiau jis vėl pasinaudojo proga pareikšti:

– Visa tai labai įdomu, bet tikrai manau, kad pats laikas aptarti mūsų išvykimo planus. Mes kuo greičiau norime grįžti į Indiją. Kiek nešikų galėtumėte mums parūpinti?

Toks praktiškas ir bekompromisis klausimas, pralaužęs mandagumo plutą, pakibo ore. Tik po ilgokos tylos pasigirdo Čango atsakymas:

– Deja, pone Malinsonai, šiuo klausimu kreipkitės ne į mane. Bet kuriuo atveju kažin ar pavyks nedelsiant tai suorganizuoti.

– Bet turime ką nors susitarti! Mums visiems reikia grįžti į darbą, draugai ir giminės nerimaus dėl mūsų. Mes privalome grįžti. Esame jums dėkingi už tokį priėmimą, bet tikrai negalime čia dykinėti. Jeigu būtų įmanoma, norėtume iškeliauti jau rytoj. Tikiuosi, jūsų žmonės patys pasisiūlys mus palydėti... Žinoma, jiems dosniai atsilyginsime.

Susinervinęs Malinsonas nutilo, turbūt tikėjosi, kad jam atsakys anksčiau ir nereikės tiek kalbėti, tačiau išgirdo tik ramų ir kiek priekaištingą Čango paaiškinimą:

– Bet, matote, tai ne mano kompetencija.

– Tikrai? Na, gal bent šį tą galite padaryti. Pirmiausia būtų gerai, jei gautumėte didelio mastelio šalies žemėlapį. Regis, mūsų laukia ilga kelionė, dar ir todėl reikia kuo greičiau susiruošti. Spėju, kad turite žemėlapių?

– Taip, labai daug.

– Tuomet, jeigu neprieštarausite, keletą pasiskolinsime. Vėliau grąžinsime. Spėju, kad kartkarčiais susisiekiate su išoriniu

pasauliu. Tad būtų gerai apie mus pranešti draugams ir juos nuraminti. Ar toli artimiausias telegrafas?

Raukšlėtas Čango veidas, atrodo, įgavo begalinės kantrybės išraišką, bet jis neatsakė.

Minutėlę luktelėjęs, Malinsonas tęsė:

– Na, o iš kur jūs siunčiatės, kai jums ko nors reikia? Turiu galvoje, ko nors civilizuoto, – jo akyse ir balse atsirado vos juntamas išgąstis.

Staiga Malinsonas atstūmė kėdę ir atsistojo. Visas išbalęs ranka perbraukė per kaktą.

– Aš taip pavargau, – išlemeno dairydamasis po kambarį. – Neatrodo, kad kuris nors mėgintumėte man padėti. Paklausiau labai paprasto klausimo. Aišku, kad žinote atsakymą. Juk jums įrengė visas tas šiuolaikines vonias. Kaip jas čia atgabeno?

Ir vėl tyla.

– Taigi nepasakysite? Spėju, kad tai paslaptis, kaip ir visa kita. Konvėjau, manau, kad tu visiškai ištižai. Kodėl neišsiaiškini tiesos? Aš visom keturiom už, kol kas... bet... rytoj... įsidėmėk... rytoj privalom išvykti... būtinai...

Jis būtų susmukęs ant grindų, jeigu ne Konvėjus – šis sučiupo Malinsoną ir padėjo atsisėsti. Tuomet jaunuolis šiek tiek atsigavo, bet nebekalbėjo.

– Rytoj jis jausis daug geriau, – švelniai tarė Čangas. – Oras iš pradžių vargina atvykėlius, bet jie greitai aklimatizuojasi.

Konvėjus jautėsi tarsi pabudęs iš transo.

– Jam teko nemažai ištverti, – paaiškino liūdno švelnumo apimtas ir jau tvirčiau pridūrė: – Tikriausiai visi panašiai jaučiamės. Geriau atidėkime šią diskusiją ir eikime miegoti. Barnarai, prižiūrėk Malinsoną. Esu tikras, panele Brinklau, kad ir jums reikalingas poilsis.

Turbūt buvo duotas ženklas, nes tą akimirką pasirodė tarnas.

– Taip, mes susitarsim... labanaktis... labanaktis... ir aš tuoj ateisiu, – nuramino Konvėjus.

Jis vos ne stumte išstūmė juos pro duris, o tada beveik be jokių ceremonijų, kitaip nei anksčiau, atsisuko į šeimininką. Malinsono priekaištas jį išjudino:

– Taigi, pone, nenoriu jūsų gaišinti, todėl geriau eisiu prie reikalo. Mano draugas nekantrauja, bet jo nekaltinu, jis pagrįstai nori viską išsiaiškinti. Būtina suorganizuoti mūsų kelionę atgalios, o be jūsų ar kieno nors kito pagalbos mes neišsiversime. Žinoma, suprantu, kad išvykti rytoj neįmanoma, savo ruožtu tikiuosi, kad neilga viešnagė bus visai įdomi. Tačiau galbūt mano kelionės draugų požiūris kitoks. Taigi, jeigu tiesa, kaip sakėte, kad pats niekuo mums negalite padėti, prašome suvesti su tuo, kuris gali.

Kinas atsakė:

– Gerbiamasis pone, jūs išmintingesnis už savo draugus, todėl ne toks nekantrus. Džiaugiuosi.

– Tai ne atsakymas.

Čangas ėmė juoktis, kikeno trūkčiojamai plonai, nenatūraliai, Konvėjus atpažino mandagią tariamo pokšto dingstį, kuria kebliomis akimirkomis kinai „gelbėja reputaciją".

– Esu tikras, kad nėra jokio pagrindo nerimauti, – po kurio laiko išgirdo atsakymą. – Be abejonės, atėjus laikui, galėsime suteikti jums visą reikiamą pagalbą. Pats numanote, kad padėtis gana kebli, bet jeigu protingai spręsime problemą ir per daug neskubėsime...

– Nesiūlau skubėti, tik noriu išsiaiškinti dėl nešikų.

– Ką gi, gerbiamasis pone, tuomet kyla kitas klausimas. Labai abejoju, ar jums pavyks rasti vyrų, norinčių vykti į tokią kelio-

nę. Jie turi namus slėnyje ir nenorės, viską palikę, leistis į ilgą ir sunkų kelią.

– Vis dėlto juos būtų galima įtikinti, antraip kur ir kodėl šįryt jie lydėjo jus?

– Šį rytą? O, tai buvo visai kas kita.

– Kuria prasme? Argi jūs nebuvote susiruošę į kelionę, kai atsitiktinai jus susitikome?

Nesulaukęs atsakymo, Konvėjus tęsė tylesniu balsu:

– Suprantu. Tuomet tai nebuvo atsitiktinis susitikimas. Tiesą sakant, nuo pat pradžių spėjau. Taigi tyčia ten atėjote mūsų sulaikyti. Vadinasi, iš anksto žinojote apie mūsų atvykimą. Įdomu, iš kur?

Šie žodžiai ypatingoje kambario tyloje nuskambėjo pabrėžtinai. Žibinto šviesoje išryškėjo ramus lyg statulos kino veidas. Staiga nežymiu rankos judesiu Čangas išsklaidė įtampą – atitraukęs šilkinį gobeleną, atidengė stiklines duris į balkoną. Tada, palietęs Konvėjaus ranką, išsivedė jį į šaltą lyg krištolas orą.

– Jūs protingas, – pratarė svajingai, – bet nevisiškai teisus. Dėl šios priežasties patarčiau nejaudinti savo draugų abstrakčiais svarstymais. Patikėkite, nei jums, nei jiems Šangriloje pavojus negresia.

– Bet mes nerimaujame ne dėl pavojaus, o dėl to, kad delsiama.

– Suprantu, tačiau neišvengiamai teks kažkiek delsti.

– Jeigu tik neilgai ir tikrai būtina, savaime suprantama, pasistengsime su tuo susitaikyti.

– Labai protinga, nes mes tetrokštame, kad jūs ir jūsų kelionės draugai džiaugtųsi šia viešnage.

– Na, ir puiku, kaip jau minėjau, aš pats nelabai prieštarauju. Tai nauja ir įdomi patirtis, be to, mums reikia pailsėti.

Jis pažvelgė aukštyn, į švytinčią Karakalo piramidę. Tą akimirką ryškioje mėnesienoje atrodė, kad, siektelėjęs ranka, galėtų ją paliesti – taip aiškiai ji buvo nulieta beribiame dangaus mėlyje.

– Rytoj, – tarė Čangas, – galbūt atrodys dar įdomesnė. O dėl poilsio – jei esate nuvargęs, pasaulyje mažai geresnių vietų nei ši pailsėti.

Iš tiesų taip bežiūrintį Konvėjų užliejo dar gilesnė ramybė, tarsi reginys būtų skirtas ne tik akims, bet ir protui. Priešingai nei praėjusią naktį, kai šėlo kalnų vėjas, šį vakarą vėjelis beveik nedvelkė. Konvėjus suvokė, kad visas slėnis – uždaras uostas, virš kurio lyg švyturys dunkso Karakalo kalnas. Taip bemąstydamas, nusišypsojo – nuo viršūnės išties sklido šviesa, melsvas mirgėjimas atspindėjo aplinkinį grožį. Vidinio balso paskatintas, Konvėjus paprašė išversti kalno vardą. Čango atsakymas tarsi aidas pakuždomis pakartojo jo paties mintis:

– Slėnio tarme Karakalas reiškia Mėlynąjį Mėnulį...

Konvėjus neprasitarė bendrakeleiviams supratęs, kad Šangrilos gyventojai tikėjosi jų atvykstant. Svarstė, kad turėtų pranešti šią svarbią žinią, tačiau, išaušus rytui, tai jam rūpėjo tik teoriškai, ir nebenorėjo kitų dar labiau jaudinti. Oficialioji jo pusė tvirtino, kad vieta labai įtartina, o Čango elgsena praėjusį vakarą anaiptol nenuramino, ir kad jie beveik belaisviai tol, kol vyresnybė teiksis jiems padėti. Pagaliau jo pareiga – priversti ją tai padaryti. Juk jis – Didžiosios Britanijos vyriausybės įgaliotinis. Nejaugi Tibeto vienuolyno gyventojai atmestų deramą prašymą... Tai, be abejo, buvo normalus tarnybinis požiūris, kurio reikėtų laikytis. Reikalui esant, nebūdavo tvirtesnės rankos nei jo. Konvėjus prisiminė, kad paskutinėmis sunkiomis dienomis

prieš evakuaciją elgėsi taip, kad – su pašaipa mąstė – tikrai nusipelnė riterio vardo ir Henčio* mokyklos „premija" apdovanoto romano „Su Konvėjumi Baskule". Jis apsiėmė vadovauti kelioms dešimtims civilių, įskaitant moteris ir vaikus, priglaudė juos mažame konsulate per įsiliepsnojusią revoliuciją, kurią sukėlė užsieniečiams priešiški agitatoriai, įbaugino ir įtikino revoliucionierius duoti leidimą evakuoti visus lėktuvais. Tai juk, pagalvojo, neprastas laimėjimas! Galbūt, siųsdamas telegramas ir rašydamas nepabaigiamas ataskaitas, ko nors išprašytų per Naujųjų metų apdovanojimus. Šiaip ar taip, pelnė karštą Malinsono susižavėjimą. Deja, dabar smarkiai nuvylė jaunuolį. Gaila, žinoma, tačiau Konvėjus jau priprato, kad žmonės jį mėgsta tik todėl, kad klaidingai supranta. Jis tikrai nebuvo vienas iš tų ryžtingų, valingų ir stiprių imperijos statytojų: apgaulingai panašus jo elgesys buvo tik trumputė vieno veiksmo pjesė, kurią retkarčiais pakartodavo, suderinęs su likimu ir Užsienio reikalų ministerija, ir už algą, kurią galima rasti metiniame žinyne.

Iš tiesų Šangrilos mįslė ir atvykimas čia jį ėmė nepaprastai žavėti. Bent jau dėl nieko nenuogąstavo. Dėl savo tarnybos visada atsidurdavo keistuose pasaulio kraštuose, ir kuo keistesni jie būdavo, tuo mažiau nuobodžiaudavo. Tad ko skųstis, kai atsitiktinumas, o ne raštelis iš Vaitholo nusiuntė jį į patį keisčiausią kraštą?

Jis, tiesą sakant, ir nesiskundė. Rytą, atsikėlęs ir pro langą išvydęs ryškiai mėlyną dangų, nė už ką nebūtų norėjęs atsidurti Pešavare ar Pikadilyje. Nudžiugo pastebėjęs, kad ir kitiems

* George Alfred Henty (1832–1909) – produktyvus anglų rašytojas ir korespondentas, išgarsėjęs istoriniais nuotykiniais romanais, kurie vertinami prieštaringai dėl rasistinių idėjų.

nakties poilsis suteikė jėgų. Barnaras linksmai juokėsi iš lovų, vonių, pusryčių ir kitų svetingų patogumų. Panelė Brinklau prisipažino savo būste labai uoliai ieškojusi trūkumų, kuriems buvo pasirengusi, tačiau taip ir neradusi prie ko prikibti. Net ir Malinsonas atrodė ramesnis ir ne toks paniuręs.

– Įtariu, kad šiandien mums nepavyks išvykti, – burbtelėjo jis, – nebent kas nors skubiai ko nors imtųsi. Rytiečiai visi tokie – nieko negali padaryti greitai ir dalykiškai.

Konvėjus pritarė pastabai. Jau beveik metus Malinsonas išvykęs iš Anglijos, pakankamai ilgai, kad būtų galima pateisinti apibendrinimą, kurį tikriausiai kartos ir po dvidešimties svetur praleistų metų. Žinoma, tai iš dalies tiesa, bet Konvėjui vis dėlto neatrodė, kad Tolimųjų Rytų tautos perdėm delstų, veikiau anglai ir amerikiečiai laksto po pasaulį, tarsi visąlaik beprasmiškai karščiuotų. Nesitikėjo, kad vakariečiai pritartų tokiam jo požiūriui, tačiau bėgantys metai ir gyvenimiška patirtis vis labiau jį tuo įtikino. Kita vertus, tikra tiesa, kad Čangas sumaniai išsisukinėjo, todėl Malinsono nekantrumą galima pateisinti. Konvėjus norėjo irgi nors šiek tiek nekantrauti – vaikinui būtų buvę daug lengviau.

– Geriau palaukime ir pažiūrėkime, kokie vėjai pūs šiandien. Galbūt vakar per daug optimistiška buvo tikėtis, kad jie ko nors imtųsi, – tarė jis.

Malinsonas staigiai pakėlė akis:

– Tikriausiai manai, kad per savo atkaklumą apsikvailinau? Negalėjau susilaikyti, nes tas kinas man pasirodė labai įtartinas ir vis dar toks atrodo. Ar tau pavyko ką nors iš jo išgauti po to, kai nuėjau miegoti?

– Mes neilgai kalbėjomės. Jis šnekėjo gana miglotai ir nenorėjo dėl nieko įsipareigoti.

– Šiandien privalome su juo elgtis ryžtingai.

– Be abejonės, – nelabai užsidegęs pritarė Konvėjus. – O kol kas – puikūs pusryčiai.

Greipfrutai, arbata ir paplotėliai buvo idealiai pagaminti ir patiekti. Baigiant valgyti, įėjo Čangas ir linktelėjęs ėmė sveikintis įprastais mandagiais žodžiais, kurie angliškai skambėjo kiek gremėzdiškai. Konvėjus mieliau būtų kalbėjęs kiniškai, bet kol kas neišsidavė, kad šneka kuria nors Rytų kalba, – galbūt jam tai dar pravers. Rimtai išklausęs kino mandagybių, patikino, kad miegojo gerai ir jaučiasi daug geriau. Pasidžiaugęs Čangas pridūrė:

– Kaip sako jūsų nacionalinis poetas: „Miegas pagydo širdyje žaizdas ir prakaitą vargų nuplauna."*

Tokia erudicija buvo sutikta ne itin palankiai. Malinsonas atsakė su nedidele panieka, kurią pajustų bet kuris sveikai mąstantis jaunas anglas, paminėjus poeziją:

– Spėju, kad turite galvoje Šekspyrą, nors citata man nežinoma. Moku kitą: „Greičiau, prie darbo! Rankos nekantrauja."** Nenorėčiau būti nemandagus, bet štai ką visi norėtume daryti. Jei neprieštaraujate, noriu dar šįryt pradėti ieškoti nešikų.

Kinas ultimatumą sutiko abejingai ir aiškiai atsakė:

– Labai gaila, bet turiu pranešti, kad iš to bus mažai naudos. Bijau, kad neturime laisvų vyrų, kurie norėtų jus lydėti taip toli nuo savo namų.

– Bet, Dieve mano, juk nemanote, kad mums užteks tokio atsakymo?

– Nuoširdžiai apgailestauju, bet kito neturiu.

* Vertė Aleksys Churginas.

** Taip pat.

– Regis, po vakar vakaro viską suplanavote, – įsiterpė Barnaras. – Tada dar nebuvote toks visiškai tikras.

– Po kelionės buvote labai pavargę, nenorėjau jūsų nuvilti. Per naktį pailsėjote, todėl tikiuosi, kad reikalus vertinsite protingiau.

– Paklausykite, – skubiai įsikišo Konvėjus, – mūsų netenkina toks neaiškumas ir išsisukinėjimas. Pats žinote, kad amžinai čia neliksime. Taip pat akivaizdu, kad patys išvykti negalime. Taigi ką siūlote?

Čango veide suspindo šypsena, aiškiai skirta tik Konvėjui:

– Gerbiamasis pone, su malonumu pasiūlysiu tai, ką sugalvojau. Jūsų draugui neturėjau ko atsakyti, o išmintingo vyro reikalavimas visada sulauks atsako. Turbūt pamenate, kad vakar jūsų draugas pastebėjo, jog mums kartais tenka susisiekti su išoriniu pasauliu. Visiškai teisingai. Mums retkarčiais kai ko prireikia iš tolimų tranzitinių krovinių sandėlių, ir esame pratę, atėjus laikui, įsigyti. Nevarginsiu jūsų pasakodamas apie visus įsigijimo formalumus. Svarbiausia, kad netrukus sulauksime atgabenant tokią siuntą. Pristatę prekes, vyrai išvyks. Man atrodo, kad jums pavyktų su jais susitarti. Iš tiesų geresnio plano nesugalvoju, todėl tikiuosi, kai jie atvyks...

– Kada jie atvyks? – stačiokiškai nutraukė Malinsonas.

– Tikslios datos, suprantama, neįmanoma numatyti. Patys patyrėte, kaip sudėtinga keliauti šiame krašte. Nežinia, kas gali nutikti, blogo oro pavojai...

Konvėjus vėl įsiterpė:

– Taigi išsiaiškinkime. Jūs siūlote mums nešikais pasamdyti žmones, kurie netrukus atvyks čia su prekėmis. Iš tiesų visai nebloga mintis, bet norėtume šiek tiek daugiau sužinoti. Pirma,

jau klausėme, kada laukiate tų žmonių? O antra, kur jie mus nugabens?

– Šito teks paklausti jų pačių.

– Ar jie mus palydės iki Indijos?

– Negaliu jums pasakyti.

– Na, tuomet atsakykite į kitą klausimą. Kada jie čia bus? Neklausiu datos, tik norėčiau žinoti, kada jų tikėtis – kitą savaitę ar kitais metais?

– Gali būti, kad po kokio mėnesio ir tikrai ne vėliau nei po dviejų.

– O gal po trijų, keturių ar penkių mėnesių! – pratrūko Malinsonas. – Jūs manote, kad lauksime čia tos palydos, karavano ar kažin ko, kad nugabentų mus neaišku kada dievai žino kur?!

– Manau, pone, kad sakyti „neaišku kada" vargu ar tinka. Nebent atsitiktų kažkas nenumatyto. Laukimo laikotarpis neturėtų būti ilgesnis, nei sakiau.

– Bet du mėnesiai! Du mėnesius čia! Koks absurdas! Konvėjau, tikrai negali būti nė kalbos! Nagi, dvi savaitės ir ne daugiau!

Čangas įsisupo į apsiaustą parodydamas, kad tai galutinis žodis:

– Apgailestauju. Nenorėjau įžeisti. Mūsų vienuolynas ir toliau siūlo jums savo svetingumą tol, kol, jūsų nelaimei, teks čia pasilikti. Daugiau neturiu ką pasakyti.

– Ir nereikia, – įsiutęs atšovė Malinsonas. – Jeigu manot, kad mes jūsų rankose, tai netrukus pamatysit, kad labai klystat! Nesijaudinkit, gausim tiek nešikų, kiek mums reikės. Galit lankstytis, taupyti ir sakyti, ką tik norit...

Konvėjus tvirtai suėmė jo ranką. Supykęs Malinsonas elgėsi vaikiškai, būtų pasakęs bet ką, kas tik šaus į galvą, nepaisydamas

nei prasmės, nei padorumo. Konvėjus pagalvojo, kad tai atleistina tokios prigimties ir tokioje padėtyje atsidūrusiam žmogui, bet baiminosi, kad bus užgauti jautresni kino jausmai. Laimei, šis pasigėrėtinai taktiškai pasišalino pačiu laiku, kad išvengtų blogiausio.

PENKTAS SKYRIUS

Jie visą rytą aptarinėjo savo padėtį. Keturis bendrakeleivius sukrėtė tai, kad, užuot mėgavęsi prabangiais Pešavaro klubais ir misionierių namais, turės du mėnesius praleisti Tibeto vienuolyne. Tačiau po pradinio atvykimo šoko nė vienam nebeliko jėgų piktintis arba stebėtis, netgi Malinsonas po pirmo pykčio protrūkio atrodė suglumęs ir pasidavęs likimui.

– Konvėjau, daugiau dėl to nebesiginčysiu, – tarė nervingai traukdamas cigaretės dūmą. – Tu žinai, kaip jaučiuosi. Nuo pat pradžių sakiau, kad šitas reikalas įtartinas. Ir nedoras. Norėčiau tuojau pat dingti iš čia.

– Tavęs dėl to nekaltinu, – atsakė Konvėjus. – Deja, nuo mūsų norų niekas nepriklauso, teks su tuo susitaikyti. Atvirai kalbant, jeigu šie žmonės sako, kad neparūpins ar negali parūpinti reikalingų nešikų, belieka laukti, kol atvyks kiti vyrai. Nesinori pripažinti, kad esame tokie bejėgiai, bet, deja, tai tiesa.

– Nori pasakyti, kad mums teks čia praleisti du mėnesius?

– Nematau kitos išeities.

Malinsonas apsimestinai abejingai spragtelėjo cigaretės pelenus.

– Ką gi, gerai. Tebūnie du mėnesiai. O dabar visi sušukim „valio!“.

Konvėjus tęsė:

– Neįsivaizduoju, kodėl čia turėtų būti blogiau negu kuriame nors kitame nuo pasaulio atskirtame krašte. Žmonės, dirbantys tokius darbus kaip mūsų visų, pripratę, kad juos siunčia į keistas vietas. Žinoma, blogiau tiems, kurie turi draugų ir giminių. Asmeniškai man pasisekė: negaliu prisiminti nė vieno, kuris dėl manęs smarkiai jaudintųsi, be to, kad ir koks buvo mano darbas, jį lengvai atliks kas nors kitas.

Jis pasisuko į kitus, tarsi kviesdamas pasisakyti. Nors Malinsonas nieko apie save nepasakojo, Konvėjus šį tą žinojo: Anglijoje liko tėvai ir mergina, todėl jam sunku. Skirtingai nei Malinsonas, Barnaras, bent taip pasirodė Konvėjui, su padėtimi susitaikė kaip visada gerai nusiteikęs:

– Na, manau, kad man taip pat labai pasisekė. Nieko neatsitiks, jei du mėnesius praleisiu kalėjime. Maniškiai namuose nė nemirktelės, nes visada buvau prastas laiškų rašytojas.

– Pamiršai, kad mūsų pavardes išspausdins laikraščiai, – priminė Konvėjus. – Praneš, kad visi dingome be žinios, žmonės, aišku, pamanys blogiausia.

Akimirksnį Barnaras atrodė išsigandęs, bet šyptelėjo ir atsakė:

– O, taip, tiesa, tačiau užtikrinu, kad manęs tai nepaveiks.

Konvėjus apsidžiaugė, nors atrodė truputį keista. Jis pasisuko į panelę Brinklau, kuri per visą pokalbį buvo nepaprastai tyli, nepareiškė savo nuomonės ir kalbantis su Čangu. Konvėjus įsivaizdavo, kad ir jai kils palyginti nedaug asmeninių rūpesčių. Brinklau prabilo pakiliai:

– Kaip sako ponas Barnaras, dėl dviejų mėnesių neverta nervintis. Kai tarnauji Viešpačiui, visiškai nesvarbu, kur esi. Dievo apvaizda mane atsiuntė čia. Priimu tai kaip kvietimą.

Konvėjus pritarė, kad, atsižvelgiant į aplinkybes, toks požiūris labai patogus.

– Neabejoju, – tarė jis drąsinamai, – kai grįšite, jūsų misionierių bendrija bus jumis patenkinta. Galėsite suteikti daug naudingos informacijos. Juk mums visiems tai nauja patirtis, ir ši mintis šiek tiek guodžia.

Visi ėmė šnekučiuotis. Konvėjus gerokai nustebo, kaip lengvai Barnaras ir panelė Brinklau prisitaikė prie naujos perspektyvos. Vis dėlto jam palengvėjo, nes liko tik vienas nepatenkintas asmuo. Tačiau net ir Malinsonas po įtemptų ginčų pasikeitė: vis dar buvo neramus, bet linko į padėtį žvelgti iš gerosios pusės.

– Dievai žino, kuo reikės užsiimti, – šūktelėjo jis, tačiau ši pastaba jau reiškė, kad mėgina susitaikyti.

– Pirma taisyklė – negadinti vienas kitam nervų, – atsakė Konvėjus. – Laimei, vienuolynas atrodo gana didelis ir tikrai ne per tankiai apgyventas. Be tarnų, kol kas matėme tik vieną gyventoją.

Barnaras pažymėjo dar vieną teigiamą gyvenimo vienuolyne pusę:

– Bent nebadausime – iki šiol mūsų valgis buvo tiesiog puikus. Žinai, Konvėjau, šiai vietai reikia daugybės grynųjų. Pavyzdžiui, kad ir tos vonios – jos kainuoja nemažus pinigus. O aš nematau, kad kas nors čia ką nors uždirbtų, nebent tie vyrukai slėnyje turi darbus, bet ir tada vis tiek nepagamintų pakankamai eksportui. Gal jie eksploatuoja kokias nors naudingąsias iškasenas?

– Ši vieta – prakeikta mįslė, – padarė išvadą Malinsonas. – Manyčiau, jie, kaip ir jėzuitai, turi paslėpę puodynes pinigų. O vonias turbūt padovanojo koks milijonierius rėmėjas. Nesvarbu, kai tik dingsiu iš čia, manęs tai nebedomins. Tačiau sutinku, kad šios vietos vaizdas ypatingas. Puikus žiemos sporto centras, jeigu būtų tinkamoje vietoje. Įdomu, ar galima paslidinėti nuo štai tų šlaitų?

Konvėjus tiriamai jį nužvelgė ir pralinksmėjęs tarė:

– Kai vakar radau alpinių liūtpėdžių, priminei, kad aš ne Alpėse. Dabar atėjo mano eilė pasakyti tą patį. Patarčiau šiame pasaulio krašte nemėginti jokių Šveicarijos Alpių triukų.

– Nemanau, kad jie čia kada nors matė šuolius nuo tramplino su slidėmis.

– Arba net ledo ritulio rungtynes, – pritarė juokdamasis Konvėjus. – Pamėgink suburti komandas. Gal „Džentelmenai" prieš „Tibeto vienuolius"?

– Tikrai išmoktų kilnaus elgesio, – labai rimtai pridūrė panelė Brinklau.

Tiksliau niekas nebūtų pasakęs, tačiau ir nebuvo jokio reikalo to daryti, nes tuoj turėjo patiekti priešpiečius, kurie skoniu ir punktualumu maloniai nuteikė. Įėjus Čangui, nė vienas nebenorėjo daugiau kivirčytis. Kinas labai taktiškai apsimetė, kad su visais gerai sutaria, o keturi tremtiniai tam neprieštaravo. Kai Čangas paklausė, gal svečiai norėtų truputį pasivaikščioti po vienuolyną, o jis mielai pabūtų gidu, pasiūlymui visi pritarė.

– Kodėl ne, – tarė Barnaras. – Kol esame čia, galime dar ir apžiūrėti vienuolyną. Manau, kad antrą kartą negreitai apsilankysime.

Vis dėlto panelės Brinklau žodžiai privertė vėl susimąstyti.

– Kai mūsų lėktuvas išskrido iš Baskulo, nė nesvajojau, kad atsidursime tokioje vietoje kaip ši, – sumurmėjo ji, jau visiems einant.

– Ir vis dar nežinome, kodėl mes čia, – atsakė neužsimiršdamas Malinsonas.

Konvėjus nebuvo nusistatęs rasės ar odos spalvos atžvilgiu, bet kartais klubuose arba traukinio pirmos klasės vagonuose

tyčia apsimesdavo, kad jam ypač svarbu „balta" pašnekovo oda, nors po skrybėle nuo saulės matėsi raudonas kaip vėžio veidas. Leisdamas kitiems taip manyti, ypač Indijoje, išvengdavo nemalonumų, kurių sąžiningai kratydavosi. Kinijoje tai buvo jau ne taip būtina. Jis turėjo daug kinų draugų ir jam nė į galvą nešaudavo jų žeminti. Taigi su Čangu bendravo kaip su gerų manierų labai protingu senyvu džentelmenu, kuriuo gal ne visai verta pasitikėti. O Malinsonas buvo linkęs į viską žiūrėti pro įsivaizduojamo narvo grotas, kandi ir žvitri panelė Brinklau su Čangu elgėsi tarsi su aklu pagoniu, o Barnaras bičiuliškai žarstė sąmojus – tokį ryšį palaikytų su vyresniuoju liokajumi.

Didysis pasivaikščiojimas po Šangrilą buvo pakankamai įdomus, kad nutrintų tokių nusistatymų ribas. Konvėjus ir anksčiau lankėsi vienuolynuose, tačiau šis neabejotinai buvo didžiausias ir, nepaisant vietos, įspūdingiausias. Eitynės kambariais ir kiemais atstojo popietės mankštą, nors jis pastebėjo, kad praėjo daug apartamentų ir net pastatų, į kuriuos Čangas nepasiūlė užsukti. Tačiau jie pamatė pakankamai, kad patvirtintų įspūdžius, kurių kiekvienas jau buvo susidaręs. Barnaras dar labiau nei anksčiau įsitikino, kad vienuoliai turtingi, panelė Brinklau aptiko gausybę įrodymų, kad jie amoralūs, o Malinsonas, praėjus pirmam įspūdžiui, pasijuto lygiai toks pat pavargęs, kaip per įprastą turistinę ekskursiją, surengtą ne tokiose aukštybėse – vienuoliai tikrai nėra jo didvyriai.

Vienintelis Konvėjus pasidavė visapusiškam vis stiprėjančiam susižavėjimui. Jį domino ne tiek pavieniai dalykai, kiek pamažu atsiskleidžianti elegancija, kuklus ir nepriekaištingas skonis, kvapni harmonija, kuri džiugino nekrisdama į akis. Tik pasistengęs apsidairyti ne menininko, o žinovo akimis, atpažino lobius, dėl kurių derėtųsi muziejai ir milijonieriai: rafinuota

žydra Songų epochos* keramika, per tūkstantį metų išsaugoti spalvoto tušo piešiniai, lakuoti dirbiniai, kuriuose šaltos ir gražios stebuklinės detalės buvo ne tiek pavaizduotos, kiek įpintos į visumą. Neprilygstamai ištobulintas pasaulis vis dar virpėdamas tvyrojo porceliane ir lakuotuose paviršiuose, akimirkai sujaudindamas prieš virsmą į grynąją mintį. Jokio noro pasigirti, padaryti įspūdį ar priblokšti žiūrovą. Šie subtiliai tobuli daiktai priminė ore plevenančius žiedlapius. Kolekcininką jie būtų varę iš proto, bet Konvėjus nieko nekolekcionavo – tam neturėjo nei pinigų, nei įgimto potraukio ką nors kaupti. Kinijos menas jam tiesiog teikė dvasinį pasitenkinimą; pasaulis darėsi vis didesnis ir triukšmingesnis, todėl asmeniniame gyvenime jis linko prie švelnių, kruopščiai padarytų daikčiukų. Einant iš vieno kambario į kitą, Konvėjui truputį pagailo tokio trapaus žavesio, pagalvojus apie virš jų stūksantį milžinišką Karakalo kalną.

Tačiau vienuolynas galėjo pasiūlyti kur kas daugiau nei tik kinų dailės mažmožių parodą. Pavyzdžiui, kad ir labai įspūdingą biblioteką: aukštą ir erdvią, su daugybe knygų, taip sudėtų į tarpus ir nišas, kad tvyrojo labiau išminties negu mokytumo, gerų manierų, o ne rimtumo atmosfera. Konvėjus, žvilgtelėjęs į kai kurias lentynas, labai nustebo: šalia geriausios pasaulinės literatūros buvo daug sunkiai suprantamų ir smalsumą žadinančių knygų, kurių jis negalėjo įvertinti, gausu tomų anglų, prancūzų, vokiečių ir rusų kalbomis, taip pat begalė kiniškų ir kitų rytietiškų raštų. Jį ypač sudomino skyrius, skirtas tibetijanai. Pastebėjo ir keletą retenybių, tokių kaip Antonijaus de Andradės *Novo descubrimento de grao catayo ou dos regos de Tibet* (Lisabona, 1626), Atanasijaus Kircherio *China* (Antverpenas, 1667), Žano

* Songai – Kinijos imperatorių dinastija, valdžiusi 960–1279 metais.

Teveno *Voyage a la Chine des Peres Grueber et d'Orville* ir Kasijano Beligačio *Relazione inedita di un viaggio al Tibet.** Vartydamas pastarąją knygą, pajuto į save įbestą mandagiai smalsų Čango žvilgsnį.

– Gal jūs mokslininkas? – pasiteiravo šis.

Konvėjus nežinojo, ką atsakyti. Taip, kurį laiką dėstė Oksforde, taigi turėjo tam tikrą teisę patvirtinti, bet suvokė, kad toks apibūdinimas, nors ir yra geriausias komplimentas iš kino lūpų, truputį rėžtų anglo ausį, todėl iš pagarbos kelionės draugams paprieštaravo:

– Knygos man, žinoma, teikia malonumą, bet pastaraisiais metais savo darbe neturėjau galimybės atsidėti mokslui.

– Tačiau jūs šito trokštate?

– O, nesakyčiau, kad labai, bet tikrai masina.

Paėmęs vieną knygą, Malinsonas įsiterpė:

– Konvėjau, čia yra kai kas, ką galėsi studijuoti, – šalies žemėlapis.

– Esame surinkę kelis šimtus, – patvirtino Čangas. – Galite juos visus nagrinėti, bet dėl vieno patarčiau nesivarginti – nė viename iš jų nerasite pažymėtos Šangrilos.

* Antonio de Andrade (1580–1634) – jėzuitas iš Portugalijos, misionieriavo Indijoje, jis buvo pirmasis europietis, kirtęs Himalajus ir pasiekęs Tibetą, kur pradėjo krikščionybės misiją; Atanasio Kircher (1601 arba 1602–1680) – vokiečių vienuolis jėzuitas, mokslininkas, parašęs apie 40 veikalų, iš kurių didžioji dalis skirta Rytų studijoms, geologijai ir medicinai; *China* (*Kinija*) yra enciklopedija apie Kiniją, kurioje daug dėmesio skiriama Rytų bažnyčiai; Jean de Thévenot (1633–1667) – prancūzų keliautojas po Rytų šalis, plačiai aprašęs savo keliones; Cassiano Beligatti (1708–1785) – italų misonierius Tibete, Nepale, Bengalijoje.

– Keista, – nustebo Konvėjus. – Įdomu, kodėl?

– Dėl labai rimtos priežasties, bet, deja, tai viskas, ką galiu pasakyti.

Konvėjus nusišypsojo, o Malinsonas vėl suirzo:

– Vis dar perdėtai paslaptingas, – burbtelėjo. – Kol kas nematėme nieko tokio, ką reikėtų slėpti.

Staiga atgijo paprastai nebyli ir susirūpinusi panelė Brinklau.

– Argi neparodysite mums, kaip dirba vienuoliai? – paklausė tokiu tonu, kuris kapitono Kuko* kelionėse turbūt baugino daugelį žmonių. Jos galvoje tikriausiai sukosi migloti vietinių amatų vaizdai: maldų kilimėlių audimas ar dar kas nors vaizdingai primityvaus, apie ką papasakotų grįžusi namo. Ji buvo įgudusi niekuo labai nesistebėti, tačiau visada atrodė truputį pasipiktinusi – įsisenėję bruožai, todėl nė kiek nesutriko Čangui atsakius:

– Apgailestauju, bet tai neįmanoma. Pasauliečiai niekada, tiksliau, tik labai retai juos mato.

– Ką gi, tuomet nepamatysime, – sutiko Barnaras. – Bet tikrai labai gaila. Jūs nė nenumanote, kaip norėčiau paspausti jūsų vyriausiajam ranką.

Čangas maloniai jam už tai padėkojo. Tačiau panelė Brinklau vis dar atkakliai tęsė:

– O ką veikia budistų dvasininkai?

– Ponia, jie atsidėję mąsto ir ieško išminties.

– Bet tai ne darbas.

– Tuomet, ponia, jie nieko neveikia.

– Taip ir maniau, – Brinklau pasinaudojo proga įvertinti. – Na, pone Čangai, malonu, kad mums tiek visko parodėte, bet jūs

* James Cook (1728–1779) – anglų jūrininkas, keliautojas, kartografas.

neįtikinsite manęs, kad ši vieta teikia kokios nors naudos. Vis dėlto man labiau patinka kas nors praktiško.

– Gal norėtumėte išgerti arbatos?

Konvėjus iš pradžių spėliojo, ar pasiūlymas nėra ironiškas, bet netrukus pamatė, kad ne. Popietė pralėkė greitai, o Čangas, nors valgė kukliai, kaip ir visi kinai, mėgo dažnai gerti arbatą. Be to, panelė Brinklau prisipažino, kad, lankantis meno galerijose ar muziejuose, jai visada paskausta galvą. Taigi Čango siūlymui visi pritarė ir, įkandin Čango perėję kelis kiemus, netikėtai atsidūrė neprilygstamo grožio vietoje. Kolonados laiptais nusileido į sodą, supantį lotosais apaugusį tvenkinį, lotosų lapai plūduriavo taip arti vienas kito, kad priminė drėgnas žalių plytelių grindis. Aplink tvenkinį stovėjo sustingęs bronzinis žvėrynas: liūtai, drakonai ir vienaragiai, vaizduojantys stilizuotą žiaurumą, kuris veikiau pabrėžė, o ne pažeidė tvyrančią ramybę. Toks tobulai proporcingas vaizdas, kad akys neskubėjo judėti nuo vieno krašto prie kito; jokio varžymosi ar tuštybės, ir net neprilygstama Karakalo viršūnė virš mėlynų čerpių stogų, regis, pasidavė rafinuotam meniškumui.

– Graži vietelė, – pareiškė Barnaras, kai Čangas juos atsivedė į atvirą paviljoną, kur, dar didesniam Konvėjaus džiaugsmui, stovėjo klavesinas ir šiuolaikinis fortepijonas. Šis džiaugsmas Konvėjui vainikavo ir taip nuostabią popietę. Čangas į visus jo klausimus atsakė atvirai paaiškindamas, kad vienuoliai itin gerbia vakarietišką muziką, ypač Mocartą. Jie turi surinkę visus didžiuosius Europos muzikos kūrinius, o kai kurie puikiai groja įvairiais instrumentais.

Barnarui įspūdį padarė atvežimo problema.

– Ar norite pasakyti, kad šį pianiną atgabeno tuo pačiu keliu, kuriuo vakar atėjome?

– Kito nėra.

– Nieko sau! Bet juk daug paprasčiau būtų turėti gramofoną ir radiją! Tačiau gal jūs dar nesate susipažinę su šiuolaikine muzika?

– Taip, mums pasakojo, bet radijo ryšys per kalnus neįmanomas, o dėl gramofono vienuolyno vyresnieji jau gavo pasiūlymą, bet, jų manymu, šiuo reikalu nėra kur skubėti.

– Būčiau taip ir pagalvojęs, net jei būtumėt neatsakęs, – juokavo Barnaras. – Spėju, kad jūsų bendruomenės šūkis yra „Neskubėti!“ – Nusikvatojęs kalbėjo toliau: – Na, o jeigu kalbėtume konkrečiau. Tarkime, atėjus laikui, jūsų viršininkai nuspręs, kad nori patefono, kas tada? Aišku kaip dieną, kad gamintojai čia nepristatys. Turbūt turite tarpininką Pekine, Šanchajuje ar kitur. Kertu lažybų, kol atkeliaus pas jus, labai brangiai kainuos.

Tačiau iš Čango ir vėl ne kažin ką išgavo:

– Jūsų spėjimai protingi, pone Barnarai, bet bijau, kad negaliu jų aptarti.

„Štai ir vėl, – mąstė Konvėjus, – užkabinta nematoma riba tarp to, ką galima ir ko nevalia atskleisti. Netrukus vaizduotėje bus įmanoma nubrėžti liniją“, – tačiau, priblokštas naujos staigmenos, liovėsi svarstęs. Tarnai jau nešė negilius kvapnios arbatos dubenėlius. Kartu su vikriais, lanksčiais tibetiečiais taip pat nepastebimai įėjo mergina kiniška suknele. Ji nuėjo tiesiai prie klavesino ir ėmė skambinti Ramo gavotą. Pasigirdę kerintys garsai suteikė Konvėjui neapsakomo malonumo. Ši skambi aštuonioliktо amžiaus Prancūzijos melodija savo elegancija, regis, prisiderino prie Songų epochos vazų, rafinuotų lakuotų dirbinių ir lotosų tvenkinio; virš jų tvyrojo tas pats mirtį ignoruojantis aromatas, suteikdamas nemirtingumą to amžiaus, kuris

jų sieloms buvo svetimas. Konvėjus atkreipė dėmesį į atlikėją. Ilga daili nosis, aukšti skruostikauliai, matinis blyškumas, juodi plaukai, standžiai sušukuoti atgal ir supinti į kasą, – smulkutė mandžiūrė buvo labai daili. Jos burna – tarsi rausvas vijoklio žiedelis. Grojant judėjo tik ilgi rankų pirštai. Baigusi padarė nedidelį reveransą ir išėjo.

Čangas nusišypsojo jai įkandin, o tada Konvėjui, vos juntamai triumfuodamas.

– Jums patiko? – pasiteiravo jis.

– Kas ji? – paklausė Malinsonas, Konvėjui net nespėjus atsakyti.

– Jos vardas – Luocen. Labai meistriškai atlieka Vakarų klavišinę muziką. Kaip ir aš, ji dar ne lama.

– Iš tiesų matyti, kad ne! – šūktelėjo panelė Brinklau. – Juk ji dar kūdikis. Vadinasi, čia turite ir moterų vienuolių?

– Tarp mūsų nėra lyties skirtumo.

– Jūsų vienuolių brolija tikrai keista, – patylėjęs išdidžiai pareiškė Malinsonas.

Arbatą baigė gerti tylėdami. Ore vis dar aidėjo klavesino garsai, keistai kerėdami. Netrukus, vesdamas visus iš paviljono, Čangas išdrįso paklausti, ar iškyla buvo maloni. Konvėjus visų vardu įprastai mandagiai padėkojo. Čangas patikino, kad ir jam buvo malonu ir kad tikisi, jog per viešnagę svečiai mėgausis muzikos kambariu ir bibliotekos turtais. Konvėjus vėl nuoširdžiai padėkojo.

– O kaip vienuoliai? – paklausė jis. – Argi nenorės taip pat jais naudotis?

– Jie su dideliu džiaugsmu viską užleidžia gerbiamiems svečiams.

– Štai ką vadinu tikru dosnumu, – pasakė Barnaras. – Be to, tai reiškia, kad vienuoliai tikrai žino apie mus. Jau šis tas, jaučiuosi

daug geriau. Akivaizdu, kad turit puikią įrangą. Čangai, o ta mergaitė labai gražiai groja pianinu. Įdomu, kiek jai metų?

– Deja, negaliu pasakyti.

Barnaras nusijuokė:

– Juk jūs neišduodat panelės metų paslapties?

– Būtent, – atsakė Čangas su vos pastebimo šešėlio temdoma šypsena.

Po vakarienės Konvėjus, nutaikęs progą, išėjo vienas pasivaikščioti po tylius mėnesėtus kiemus. Tokiu metu Šangrila atrodė ypač gražiai – kupina paslapties, kuri yra grožio esmė. Tvyrojo šaltas ir ramus oras, o galinga Karakalo smailė atrodė arčiau, daug arčiau nei dienos šviesoje. Konvėjus jautėsi laimingas, emociškai patenkintas, jo mintys nurimusios, tačiau intelektas (tai ne visai tas pats, kas protas) truputį nerimo. Jis stengėsi įminti mįslę. Slaptumo linija, kurią ėmė brėžti, ryškėjo, bet tik tam, kad atskleistų neperprantamą foną. Daugybė nuostabių įvykių, nutikusių jam ir trims atsitiktiniams bendrakeleiviams, staiga tarsi atsidūrė dėmesio centre. Vis dar jų nesuprato, bet buvo įsitikinęs, kad kažkokiu būdu supras.

Perėjęs dengtą arkadą, išėjo į virš slėnio parimusią terasą. Jį užliejo asociacijų kupinas švelnus tuberozos kvapas, Kinijoje dar vadinamas „mėnesienos kvapu". Įnoringai pagalvojo: jei mėnesiena taip pat skleistų garsus, tai galėtų būti neseniai girdėtas Ramo gavotas. Taip užsigalvojo apie mažąją mandžiūrę. Nesitikėjo, kad Šangriloje yra moterų. Vyrų vienuolynuose paprastai jų nebūna. Vis dėlto, mąstė jis, tokia naujovė nepakenktų. Iš tiesų klavesinu grojanti moteris – privalumas bendruomenei, kuri, pasak Čango, „saikingai eretiška".

Pro kraštą pažvelgė į melsvai juodą tuštumą. Šmėkliškas atstumas, turbūt bus pusantro kilometro. Spėliojo, ar galėtų nusileisti ir patyrinėti minėtą slėnio bendruomenę. Ši keista uždara kultūra, pasislėpusi tarp nežinomų kalnynų, valdoma neaiškios teokratinės valdžios, jį domino kaip istorijos studentą, neskaitant smalsumą žadinančių, tačiau turbūt susijusių vienuolyno paslapčių.

Netikėtai padvelkė vėjelis ir iš apačios atsklido garsai. Įdėmiai klausydamas, išgirdo gongus ir trimitus, taip pat lyg ir minios raudą. Garsai pamažu nutolo, nes pasikeitė vėjas, netrukus vėl pasigirdo ir išnyko. Tačiau gyvenimo ir gyvybingumo užuomina tose slėpiningose gelmėse tik pabrėžė asketišką Šangrilos ramybę. Ilsėdamiesi tviskėjo apleisti kiemai ir blausūs paviljonai, kur, atslūgus gyvenimo erzeliui, stojusioje tylumoje vos ne vos slinko akimirkos. Tuomet lange, aukštai virš terasos, jis pastebėjo rausvai auksinę žibinto šviesą. Ar ne ten vienuoliai atsidėję apmąstymams ir išminties ieškojimui? Gal tai vyksta šiuo metu? Viskas paaiškėtų, jei tik įeitų pro artimiausias duris pasižvalgyti po galeriją ir koridorius, kad išsiaiškintų tiesą, bet suvokė, kad tokia laisvė apgaulinga, – iš tikrųjų jo veiksmai sekami. Du tibetiečiai nupėdino skersai terasą ir sustojo prie turėklo. Atrodė geraširdiški vyrukai, nerūpestingai ant plikų pečių užsimetę spalvotas skraistes. Vėl pasigirdo gongų ir trimitų gausmas. Konvėjus nugirdo, kaip vienas vyras kažko paklausė kito. Šis atsakė:

– Jie palaidojo Talu.

Konvėjus menkai mokėjo tibetiečių, todėl tikėjosi, kad jie kalbėsis toliau, – iš vienos pastabos nelabai ką suprato. Patylėjęs tas, kuris klausinėjo ir kurio nesigirdėjo, toliau tęsė pokalbį. Konvėjus paslapčia klausėsi atsakymų ir apytiksliai suprato taip:

– Jis mirė anapus.

– Jis pakluso Šangrilos vyriausiesiems.

– Jis atskrido per didžiuosius kalnus su paukščiu, kuris jį nešė.

– Taip pat atgabeno ir svetimšalių.

– Talu nepabūgo nei vėjo, nei šalčio anapus kalnų.

– Nors ir seniai išvyko, Mėlynojo Mėnulio slėnis jį vis dar mena.

Konvėjus daugiau nieko nesuprato, tad, luktelėjęs dar valandėlę, grįžo į savo kambarį. Vis dėlto jis išgirdo pakankamai, kad galėtų pasukti kitą užrakintos paslapties raktą, kuris taip gerai tiko, jog stebėjosi, kaip pats to nesuprato darydamas išvadas. Tokia mintis, žinoma, buvo atėjusi į galvą, bet pasirodė per daug nereali ir nepagrįsta. Dabar suvokė, kad ir kaip neįtikimai atrodytų, teks patikėti, jog skrydis iš Baskulo – ne beprasmis pamišėlio žygis. Šangrilai paraginus, tai buvo suplanuota, parengta ir įvykdyta. Vietiniai gyventojai pažinojo mirusį lakūną, jis net buvo vienas iš jų, todėl jie gedi mirusiojo. Viskas krypo į savo tikslų siekiantį vyriausiąjį, vadovaujantį protą, – kažkokį vieną ketinimą, aprėpiantį nepaaiškinamas valandas ir kilometrus. Bet koks tai ketinimas? Kodėl britų vyriausybės lėktuvas su keturiais atsitiktiniais keleiviais nuskraidintas į patį atokiausią Himalajų kraštą?

Konvėjų problema pribloškė, bet nesupykdė. Priėmė ją kaip iššūkį vieninteliu jam priimtinu požiūriu – sulaukęs tinkamos užduoties, jo protas įgaudavo tam tikro aiškumo. Tučtuojau nusprendė vieną dalyką: apie šiurpą keliantį atradimą kol kas nevalia prasitarti nei bendrakeleiviams, kurie negalės jam padėti, nei šeimininkams, kurie tikrai nepadės.

ŠEŠTAS SKYRIUS

– Manau, kai kam tenka priprasti ir prie blogesnių vietų, – pareiškė Barnaras baigiantis pirmai savaitei Šangriloje.

Tai buvo ne vienintelė pamoka, kurią čia išmoko. Jų draugija beveik apsiprato su kasdiene rutina, o, talkinant Čangui, nuobodžiavo ne daugiau nei per planuotas atostogas. Visi aklimatizavosi prie oro, kuris, jei nieko sunkaus neveikdavo, net savaip teikė energijos. Jie sužinojo, kad dienos čia šiltos, o naktys šaltos, kad vienuolynas beveik apsaugotas nuo vėjų, kad sniego lavinos nuo Karakalo kalno dažniausiai krinta apie vidurdienį, kad slėnyje auginamas geros rūšies tabakas, kad vieni patiekalai bei gėrimai skanesni už kitus ir kad kiekvienas iš jų turi asmeninių pomėgių bei keistybių. Iš tikrųjų jie vienas apie kitą sužinojo tiek, kiek sužinotų keturi naujokai, atėję į paslaptingai ištuštėjusią mokyklą. Čangas kaip įmanydamas stengėsi užglaistyti trūkumus. Jis vedė ekskursijas, siūlė veiklos, padėjo išsirinkti knygų, prie stalo stojus nejaukiai tylai, prabildavo savo lėta bei rūpestingai sklandžia anglų kalba, visada buvo švelnus, mandagus ir sumanus. Demarkacijos linija tarp noriai teikiamos informacijos ir mandagaus atsisakymo buvo tokia pastebima, kad nieko, išskyrus retsykiais Malinsoną, nebepiktino. Konvėjus apsidžiaugė tai pastebėjęs ir pridėjo prie nuolat kaupiamų faktų. Barnaras net draugiškai pasišaipė iš kino dėl Rotary klubo tradicijų:

– Žinot, Čangai, jūsų viešbutis labai prastas. Argi niekada negaunat laikraščių? Atiduočiau visas jūsų bibliotekos knygas už šio ryto *Herald-Tribune*.

Čangas visada atsakinėjo rimtai, nors tai nereiškė, kad rimtai priima kiekvieną klausimą:

– Pone Barnarai, į aplankus esame susegę kelerių metų senumo *The Times*, bet, deja, tik Londono *The Times*.

Konvėjus nudžiugo sužinojęs, kad jiems neuždrausta keliauti į slėnį, tik vieniems ten nusileisti būtų per sunku. Taigi vieną dieną jie drauge su Čangu susiruošė apžiūrėti žaliojo dugno, kuriuo grožėdavosi nuo uolos krašto, ir bent Konvėjui išvyka buvo be galo įdomi. Jie pavojingai suposi virš prarajos dengtuose bambukiniuose neštuvuose, kuriuos nešikai iš priekio ir galo nešė, abejingai leisdamiesi stačiu taku. Kelias buvo tikrai ne lepiems. Kai pagaliau pasiekė miškų ir prieškalnės lygį, kiekviename žingsnyje buvo aiškiai matyti, koks turtingas vienuolynas. Uždaras slėnis atsiskleidė kaip tikras nuostabaus derlingumo rojus, kur vieno kilometro aukštis aprėpė ištisą bedugnę nuo vidutinio klimato iki atogrąžų. Vieni šalia kitų gausiai derėjo įvairiausi augalai, nebuvo nė centimetro neprižiūrėtos žemės. Visas dirbamas plotas driekėsi apie dvidešimt kilometrų, o plotis vietomis siekė nuo pusantro iki aštuonių kilometrų. Nors teritorija ir siaura, tačiau šildoma karščiausios saulės. Oras išties maloniai šiltas net ir pavėsyje, nors žemę drėkinantys maži sniegynų upeliai buvo lediniai. Konvėjus, įdėmiai žvelgdamas į milžinišką kalno sieną, vėl pajuto slypintį didžiulį, nepaprastą pavojų. Jei ne atsitiktinai susidariusi užtvara, vietoj slėnio tyvuliuotų ežeras, kurį nuolat maitintų aplinkinių viršūnių ledynai. Tačiau dabar per slėnį sruveno vos keli upeliai, tvarkingai, tarsi inžinieriaus

prižiūrimi, jie pildė vandens saugyklas ir drėkino laukus bei plantacijas. Visas modelis slėpiningai sėkmingas tol, kol rėmo nepajudins žemės drebėjimas ar nuošliauža.

Tačiau tokia miglota grėsmė tik sustiprino dabartinį grožį. Konvėjų vėl pakerėjo tos pačios savybės – žavesys ir išradingumas, dėl kurių Kinijoje pragyventi metai buvo patys laimingiausi. Didžiulis supančių kalnų masyvas tobulai kontrastavo su mažomis vejomis ir sodais, kur nebuvo matyti piktžolių, prie upelių stovinčiomis spalvotomis arbatinėmis bei mažyčiais, tarsi žaisliniais nameliais. Gyventojai jam pasirodė labai vykęs kinų ir tibetiečių derinys – geriau sudėti ir gražesni nei atskiri abiejų tautų atstovai ir, atrodo, nenukentėję nuo neišvengiamo tokios mažos bendruomenės išsigimimo. Praeidami jie šypsojosi neštuvuose įsitaisiusiems svetimšaliams, draugiškai užkalbindavo Čangą. Geraširdžiai ir ne per daug smalsūs, mandagūs ir nerūpestingi, užsiėmę nepabaigiamais darbais, bet neatrodė, kad skubėtų. Konvėjus pamanė, kad tai, ko gero, viena maloniausių kada nors matytų bendruomenių, net panelė Brinklau, tykojusi pagoniškų degradacijos požymių, pripažino, kad „iš pirmo žvilgsnio" viskas atrodo labai gerai. Jai palengvėjo pamačius, kad vietiniai „visiškai" apsirengę, nors moterys ir vilkėjo į apačią siaurėjančias kiniškas kelnes, o iššniukštinėjusi visą budistų šventyklą, aptiko vos kelis lyg ir falo formos daiktus. Čangas paaiškino, kad šventyklos dvasininkai laisvai pavaldūs Šangrilai, tačiau priklauso kitai vienuolių brolijai. Paaiškėjo, kad dar toliau stovi daoistų ir konfucianistų šventyklos.

– Brangakmenis turi briauneles, – tarė kinas, – galimas daiktas, kad daugelis religijų yra nuosaikiai teisingos.

– Pritariu tokiam požiūriui, – energingai sutiko Barnaras. – Niekada netikėjau sektų pavydu. Čangai, jūs – filosofas, šią jūsų

pastabą įsidėmėsiu: „Daugelis religijų yra nuosaikiai teisingos." Turbūt ten, ant kalno, nemažas būrys išminčių, kad taip išmąstėte. Ir esate teisūs. Esu visiškai tuo tikras.

– O mes, – atsakė svajingai Čangas, – tik nuosaikiai tikri.

Panelės Brinklau nedomino kalbos, kurios jai atrodė tik tinginystės ženklas. Jai rūpėjo kas kita.

– Kai grįšiu, – pareiškė griežtai, – savo bendrijos paprašysiu atsiųsti čia misionierių. O jeigu bambės dėl išlaidų, tol neatstosiu, kol sutiks.

Tai buvo sveikas nusistatymas. Net Malinsonas, nelabai prijaučiantis misionierių veiklai, susižavėjo:

– Jie turėtų atsiųsti jus, – tarė jis. – Žinoma, jeigu jums patiktų tokia vieta.

– Vargu ar ši vieta gali patikti, – atkirto panelė Brinklau. – Aišku, kad nepatiktų. Kaip gali patikti? Bet svarbu tai, ką žmogus laiko savo pareiga.

– Jeigu aš, – tarė Konvėjus, – būčiau misionierius, geriau pasirinkčiau šią, o ne kurią nors kitą vietą.

– Tokiu atveju, – atšovė panelė Brinklau, – nebūtų jokio privalumo.

– Bet aš negalvoju apie privalumus.

– Tuomet dar blogiau. Jeigu daroma tik todėl, kad patinka, tai nėra geras darbas. Tik pažvelkite į tuos žmones!

– Jie atrodo labai laimingi.

– Visai teisingai, – piktokai atšovė ir po akimirkos pridūrė: – Ko gero, pradėsiu mokytis kalbos. Pone Čangai, ar galėtumėte paskolinti kokią knygą?

Čangas kuo saldžiausiai pragydo:

– Tikrai taip, ponia, su didžiausiu malonumu. Dar norėčiau pasakyti, kad tai, mano manymu, nuostabi mintis.

Tą vakarą, jiems grįžus į Šangrilą, jis elgėsi taip, tarsi Brinklau prašymas būtų neatidėliotinos svarbos reikalas. Moterį iš pradžių išgąsdino storas tomas, sudarytas darbštaus vokiečio devynioliktame amžiuje (ji tikriausiai įsivaizdavo ploną knygelę norintiems pramokti tibetiečių), bet, kinui padedant ir Konvėjui drąsinant, ji netrukus su niūriu pasitenkinimu sėkmingai kibo į darbą.

Konvėjų taip pat daug kas domino, neatmetant ir paslaptingos problemos, kurią sprendė. Šiltas, saulėtas dienas jis leido bibliotekoje ir muzikos kambaryje, vis labiau įsitikindamas, kad vienuoliai buvo nepaprastai išsilavinę. Pasirodo, jie mėgo katalikiškas knygas. Platonas graikų kalba šalia Omaro* angliškai, Nyčė greta Niutono, taip pat šv. Tomas Moras**, Hana Mor***, Tomas Muras, Džordžas Muras**** ir netgi astrologas Senasis Muras*****. Konvėjus apytikriai suskaičiavo, kad iš viso nuo dvidešimties iki trisdešimties tūkstančių knygų. Žiūrint į jas, ėmė pagunda spėlioti, kaip išsirinko ir įsigijo. Be to, Konvėjus stengėsi išsiaiškinti, ar seniai pildyta biblioteka, tačiau nieko naujesnio už pigų *Vakarų fronte nieko naujo****** leidimą neaptiko. Vis dėlto vėliau

* Omar Chajam (1048–1122) – persų poetas, mąstytojas, parašęs daug rubajatų.

** Thom More (1478–1535) – anglų rašytojas, filosofas, parašęs knygą *Utopija*, kurioje vaizdavo idealią visuomenę.

*** Hannah More (1745–1833) – anglų rašytoja, filantropė, rašiusi apie religiją, moralę.

**** Thom Moore (1779–1852) – airių poetas, dainininkas; George Moore (1852–1933) – airių rašytojas, meno kritikas.

***** Senasis Muras (*Old Moore*, 1657–1715) – astrologas, parašęs *Senojo Muro almanachą*.

****** Ericho Marios Remarque'o (1898–1970) romanas, parašytas 1929 metais.

Čangas papasakojo, kad yra ir kitų iki 1935 metų išleistų knygų, kurias ilgainiui tikrai sudės į lentynas, nes jos jau vienuolyne.

– Kaip matote, beveik neatsiliekame nuo naujienų, – pareiškė jis.

– Kai kurie žmonės kažin ar pritartų, – nusišypsojęs atsakė Konvėjus. – Nuo pernai pasaulyje daug visko įvyko.

– Gerbiamasis pone, nieko tokio, ko nenumatėme 1920-aisiais arba ką geriau suprasime 1940-aisiais.

– Vadinasi, jūsų nedomina paskutinės naujienos apie pasaulinę krizę?

– Atėjus laikui, net labai domins.

– Žinote, Čangai, manau, pradedu jus suprasti. Skiriasi jūsų gyvenimo tempas – štai kur esmė. Jums laikas ne toks svarbus kaip daugeliui žmonių. Tarkime, Londone man ne visada norėtųsi pavartyti valandos senumo laikraštį, o jums Šangriloje nesvarbus prieš metus išleistas laikraštis. Abu požiūriai man atrodo visai protingi. Tarp kitko, kada paskutinį kartą sulaukėte lankytojų?

– Deja, šito, pone Konvėjau, negaliu pasakyti.

Įprastinė pokalbio pabaiga, kuri Konvėjų erzino mažiau nei priešingas kurį laiką varginęs reiškinys – kad ir kaip stengdavosi, pokalbis, regis, tęsdavosi be galo. Susitikimams dažnėjant, Čangas jam ėmė vis labiau patikti, nors atrodė keista, kad sutiko taip mažai vienuolyno gyventojų. Net jei nevalia trukdyti pačių lamų, argi, be Čango, nebuvo kitų kandidatų?

Tiesa, dar buvo mažoji mandžiūrė. Kartais sutikdavo ją muzikos kambaryje, bet ji nekalbėjo angliškai, o jis vis dar nenorėjo parodyti, kad moka kinų kalbą. Niekaip nesuprato, ar ji groja dėl malonumo, ar mokosi skambinti. Jos grojimas, kaip ir visas elgesys, buvo nepaprastai formalus, visada rinkdavosi pavyzdinius

tokių kompozitorių, kaip Bachas, Korelis, Skarlatis, retkarčiais Mocartas, kūrinius. Teikė pirmenybę klavesinui, o ne fortepijonui, tačiau kai Konvėjus prisėsdavo prie šio instrumento, rimtai, pareigingai įvertindama klausydavosi. Nežinia, kokios mintys sukosi jos galvoje, net jos amžių sunku nuspėti. Abejodamas duotų jai per trisdešimt arba vos trylika metų. Keista, bet iš šių dviejų neįtikėtinų galimybių nė viena neatrodė visiškai neįmanoma.

Mergina ypač trikdė Malinsoną, kuris, neturėdamas ką veikti, kartais ateidavo pasiklausyti muzikos.

– Nesuprantu, ką ji čia veikia, – vis kartojo Konvėjui. – Gal tokiam seniui kaip Čangas ir tinka būti vienuoliu, bet kuo tai žavi merginą? Įdomu, kiek ji čia laiko?

– Ir man įdomu, bet šito mums tikriausiai niekas nepasakys.

– Tu manai, jai čia patinka?

– Tenka pripažinti, neatrodo, kad nepatiktų.

– Net neatrodo, kad ji išvis turėtų jausmus. Panaši į lėlytę iš dramblio kaulo, o ne į žmogų.

– Iš tiesų žavingas panašumas.

– Tam tikra prasme.

Konvėjus nusišypsojo.

– Gerai pagalvojus, Malinsonai, ne taip jau ir blogai. Juk lėlė iš dramblio kaulo mandagiai elgiasi, skoningai rengiasi, yra graži, puikiai skambina klavesinu ir nežirglioja po kambarį, lyg žaistų ledo ritulį. Vakarų Europoje, kiek pamenu, daugybei moterų trūksta šių dorybių.

– Konvėjau, tavo požiūris į moteris baisiai ciniškas.

Konvėjus buvo įpratęs prie tokio kaltinimo. Tiesą sakant, neturėjo daug reikalų su priešingos lyties atstovėmis, o retkarčiais atsisveikinant Indijos kalnų vasarvietėse, buvo itin paprasta išlaikyti ciniko reputaciją, kaip ir bet kurią kitą. Iš tiesų prisimena

keletą žavingų draugysčių su moterimis, kurios mielai būtų už jo ištekėjusios, jeigu tik būtų joms pasipiršęs, bet nepasipiršo. Kartą nedaug trūko, kad apie būsimas vestuves paskelbtų laikraštyje *Morning Post*, bet mergina nepanoro gyventi Pekine, o jis nenorėjo gyventi Tanbridž Velse – abipusių norų suderinti taip ir nepavyko. Visa jo ligšiolinė patirtis su moterimis buvo nedrąsi, trumpalaikė ir, galima sakyti, neišbaigta. Tačiau vis tiek netapo ciniškas jų atžvilgiu. Nusijuokęs Malinsonui tarė:

– Man trisdešimt septyneri, o tau dvidešimt ketveri, tuo viskas ir pasakyta.

Patylėjęs Malinsonas netikėtai paklausė:

– O, beje, kiek metų duotum Čangui?

– Bet kiek, – linksmai atsakė Konvėjus, – nuo keturiasdešimt devynerių iki šimto keturiasdešimt devynerių.

Tokios informacijos atvykėliams niekas nesuteikė, nors nemažai jiems ir buvo leista žinoti. Tačiau atskleistą informaciją temdė tai, kad Čangas ne visada patenkindavo jų smalsumą. Pavyzdžiui, niekas neslėpė slėnio gyventojų papročių, iš susidomėjusio Konvėjaus pokalbių net būtų išėjusi visai naudinga mokslinė disertacija. Jis, kaip valstybės reikalų specialistas, ypač domėjosi slėnio gyventojų valdymu. Patyrinėjus išaiškėjo, kad vyrauja laisva ir lanksti vienuolyno vienvaldystė, paremta nerūpestingu geranoriškumu. Kaskart nusileidus į derlingąjį rojų, stiprėjo įsitikinimas, kad toks valdymas sėkmingai įsitvirtino. Vis dėlto Konvėjui buvo neaiški teisėtvarka. Nepastebėjo nei kareivių, nei policijos, tad kaip baudžiami prasikaltusieji? Čangas paaiškino, kad nusikalstama labai retai, pirmiausia todėl, kad nusikaltimais laikomi tik sunkūs prasižengimai, be to, visiems pakanka visko, ko protingai trokšta. Blogiausiu atveju vienuolyno tarnai turi teisę išvaryti nusikaltėlį iš slėnio. Tačiau tokią

pačią didžiausią bausmę skirdavo retai. Čangas nurodė, kad pagrindinis tikslas, valdant Mėlynojo Mėnulio slėnį, yra ugdyti geras manieras, kurios verčia pačius žmones jausti, kad „taip nesielgiama“, o pasielgus blogai, degraduojama.

– Jūs, anglai, – tarė Čangas, – tokį patį požiūrį, tik, bijau, ne į tuos pačius dalykus, ugdote privilegijuotose vidurinėse mokyklose. Mūsų slėnio gyventojai, pavyzdžiui, mano, kad nedera būti nesvetingiems, piktai ginčytis arba siekti pirmenybės prieš kitus. Jūsų mokyklų direktorių idėja mėgautis netikru karu žaidimo aikštėje jiems atrodytų visiškai barbariška – tik beprasmis žemesnių instinktų skatinimas.

Tada Konvėjus paklausė, ar nekyla ginčų dėl moterų.

– Labai retai, nes manoma, kad nekilnu imti moterį, kurios nori kitas vyras.

– Tarkim, vyras jos taip nori, kad jam nusispjauti, ar tai kilnu, ar ne?

– Tuomet, gerbiamasis pone, kitam vyrui derėtų nusileisti, o moteriai irgi reikėtų mielai sutikti. Nustebtumėte, Konvėjau, tačiau visiems aplinkui elgiantis truputį mandagiau, šie keblumai savaime dingsta.

Iš tiesų, lankantis slėnyje, Konvėjų stebino geranoriški, patenkinti žmonės, nes žinojo, kad iš visų menų mažiausiai ištobulintas valdymo menas. Į jo pagyrimus Čangas atsakė:

– Ką jūs, mes tiesiog manome, kad norint valdyti idealiai, nereikia per daug valdyti.

– Juk jūs neturite demokratinės sistemos – balsavimo ir panašiai?

– O, ne. Mūsų žmonės būtų sukrėsti, jeigu tektų pareikšti nuomonę, kuri politika teisinga, o kuri visiškai klaidinga.

Konvėjus nusišypsojo. Jam toks požiūris net patiko.

Tuo metu panelė Brinklau mėgavosi mokydamasi tibetiečių kalbos, Malinsonas vis nerimo ir bambėjo, o Barnaras stebino savo ramumu, nesvarbu, tikru ar apsimestiniu.

– Tiesą sakant, – tarė Malinsonas, – to tipo linksmumas pradeda nervinti. Suprasčiau, jeigu stengtųsi laikytis vyriškai, bet tas nuolatinis pokštavimas man jau įgriso. Reikia jį prižiūrėti, nes tuoj taps draugijos siela.

Konvėjus taip pat keletą kartų nusistebėjo, kaip lengvai amerikiečiui pavyko apsiprasti. Tačiau pasipiktinusiam Malinsonui atsakė:

– Argi mums nepasisekė, kad jis taip smagiai į viską reaguoja?

– Manau, kad tai labai keista. Konvėjau, ką tu apie jį žinai? Kas jis toks?

– Ne ką daugiau nei tu. Kiek pamenu, atvyko iš Persijos ir turėjo žvalgytis naftos. Jam nebūdinga jaudintis. Per oro evakuaciją teko gerokai pasistengti, kol įkalbėjau prisidėti prie mūsų. Tik tada, kai pasakiau, kad amerikietiškas pasas neapsaugos nuo kulkų, sutiko.

– Beje, ar kada nors matei jo pasą?

– Turbūt mačiau, bet nepamenu. Kodėl klausi?

Malinsonas nusijuokė.

– Bijau, pamanysi, kad kišuosi ne į savo reikalus, bet kodėl ne? Kol lauksime, per du mėnesius čia išaiškės visos mūsų paslaptys, jeigu jų turime. Atmink, kad tai įvyko visiškai atsitiktinai, ir, aišku, niekam iki šiol neprasitariau. Neketinau net tau sakyti, bet dabar, kad jau prakalbom, pasakysiu.

– Taip, žinoma, pasakyk, apie ką tu kalbi...

– Ogi apie tai, kad Barnaras keliauja su padirbtu pasu, ir jis visai ne Barnaras.

Konvėjus kilstelėjo antakius labiau susidomėjęs, o ne susirūpinęs. Iš tiesų Barnaras jam patiko, tačiau šiaip juo ne itin

domėjosi, todėl visiškai nerūpėjo, kas jis per vienas. Vis dėlto paklausė:

– Na, ir kaip tau atrodo, kas jis toks?

– Čalmersas Braintas.

– Negali būti! Kodėl taip manai?

– Šįryt jam iškrito užrašų knygelė, o Čangas pakėlė ir padavė man, nes pamanė, kad ji mano. Tarp lapų pastebėjau prikaišiotų laikraščių iškarpų, kelios iškrito, todėl neneigsiu, kad žvilgtelėjau. Juk laikraščių iškarpos nėra asmeniška ar bent neturėtų būti. Visose rašė apie Braintą ir jo paiešką, o vienoje buvo vyro, visai kaip Barnaro, tik be ūsų, nuotrauka.

– Ar užsiminei Barnarui apie savo atradimą?

– Ne, tik netaręs nė žodžio, atidaviau knygelę.

– Taigi remiesi tuo, kad atpažinai nuotrauką laikraštyje?

– Na, kol kas taip.

– Nemanau, kad dėl to pulčiau ką nors kaltinti. Žinoma, gal tu ir teisus – netvirtinu, kad jis tikrai ne Braintas. Jeigu tai iš tiesų jis, tada aiškiau, kodėl taip džiaugiasi būdamas čia, – geresnės vietos pasislėpti nerastų.

Malinsonas atrodė truputį nusivylęs tokia abejinga reakcija į žinią, kuri jam pačiam atrodė tiesiog pribloškiama.

– Na, ir ką ketini daryti? – paklausė.

Akimirką pasvarstęs, Konvėjus atsakė:

– Nežinau. Tikriausiai ničnieko. O ką galima padaryti?

– Bet po galais, jeigu jis – Braintas...

– Brangusis Malinsonai, net jei jis – Neronas, šiuo metu tai mums visiškai nesvarbu! Kas jis bebūtų – šventasis ar sukčius, tol, kol esame čia, turime tenkintis vienas kito draugija. Nemanau, kad reikalai pagerės, jei pradėsime teatrališkai elgtis. Jeigu Baskule būčiau įtaręs, kas jis toks, savaime suprantama,

iš pilietinės pareigos būčiau mėginęs susisiekti su Deliu. Tačiau dabar galiu pareikšti, kad nesu tarnyboje.

– Ar nemanai, kad tai gana atsainus požiūris?

– Man nerūpi, ar atsainus, tol, kol protingas.

– Spėju, kad patarsi viską, ką sužinojau, pamiršti?

– Tau turbūt nepavyks, bet tikrai manau, vertėtų nutylėti. Ne dėl Barnaro ar Brainto, nesvarbu, kas jis toks, bet kad išvengtume velniškai keblios padėties, kai ištrūksime.

– Manai, reikėtų jį paleisti?

– Na, pasakysiu kiek kitaip: tegul kas nors kitas džiaugiasi jį sučiupęs. Kai su žmogumi draugiškai pragyveni kelis mėnesius, būtų keistoka reikalauti jam antrankių.

– Nenorėčiau sutikti. Juk jis – stambaus masto vagis. Pažįstu nemažai žmonių, kurie per jį prarado pinigus.

Konvėjus gūžtelėjo pečiais. Jį žavėjo paprastas ir aiškus Malinsono elgesio kodeksas. Uždarosios privilegijuotos vidurinės mokyklos etika gal ir primityvi, tačiau bent jau tiesi. Jeigu žmogus nusižengė įstatymui, kiekvieno pareiga – atiduoti jį į teismą, aišku, su sąlyga, kad tai toks įstatymas, kurio nevalia pažeisti. Būtent toks ir yra su čekiais, akcijomis ir balansais susijęs įstatymas, o Braintas jį pažeidė. Nors byla Konvėjų nelabai dominо, susidarė įspūdis, kad jos būta gana rimtos. Žinojo tik tiek, kad, žlugus didžiulei Brainto grupei Niujorke, nuostoliai siekė apie šimtą milijonų dolerių – tai buvo rekordinis bankrotas net pasauliui, kuris tryško rekordais. Braintas kažkaip (Konvėjus nebuvo finansų specialistas) sukčiavo Volstrite, todėl buvo išduotas orderis jį suimti, o kai pabėgo į Europą, bent šešios šalys sutiko jį perduoti.

Galų gale Konvėjus pratarė:

– Na, jei paklausytum mano patarimo, apie tai neprasitartum – ne jo, bet mūsų pačių labui. Žinoma, elkis kaip išmanai, bet nepamiršk, kad tai gali būti visiškai ne tas vyrukas.

Vis dėlto tai buvo Braintas – viskas paaiškėjo tą patį vakarą, po pietų. Čangui išėjus, panelė Brinklau ėmėsi tibetiečių gramatikos, o trys vyrai susėdo vienas priešais kitą su kava ir cigarais. Pokalbis per pietus ne kartą būtų nutrūkęs, jei ne draugiško kino taktiškumas. Dabar jo nebuvo, todėl stojo nejauki tyla. Net Barnaras nebepokštavo. Konvėjus matė, kad Malinsonas nepajėgia su amerikiečiu bendrauti lyg niekur nieko, o Barnaras aiškiai žino, jog kažkas atsitiko.

Staiga amerikietis numetė cigarą.

– Manau, kad jūs žinote, kas aš toks, – tarė jis.

Malinsonas išraudo kaip mergaitė, o Konvėjus ramiu tonu atsakė:

– Taip, atrodo, mudu su Malinsonu žinome.

– Velniškai neatsargiai pasielgiau pamesdamas tas iškarpas.

– Visiems kartais pasitaiko.

– Džiugu, kad tu toks ramus.

Vėl stojusią tylą staiga pertraukė spigus panelės Brinklau balsas:

– Esu tikra, kad aš nežinau, kas jūs toks, pone Barnarai, tačiau pasakysiu, kad iš pat pradžių spėjau, jog keliaujate inkognito. – Visiems smalsiai sužiurus į ją, tęsė: – Pamenu, kai ponas Konvėjus pasakė, kad mūsų pavardes paskelbs laikraščiai, atsakėte, kad jums tai nesvarbu. Tada ir pamaniau, kad Barnaras turbūt nėra tikroji jūsų pavardė.

Paslapties kaltininkas iš lėto nusišypsojo, prisidegė kitą cigarą, galų gale tarė:

– Ponia, jūs ne tik sumani detektyvė, bet ir labai mandagiai įvardijote mano dabartinę padėtį. Taip, aš keliauju inkognito, esate visiškai teisi. Man negaila, vaikinai, kad išsiaiškinote, kas aš toks. Kol nė vienas neįtarėte, būtume sugyvenę, bet dabar, atsižvelgiant į mūsų padėtį, nelabai draugiška vaikštinėti pasipūtusiam. Jūs man buvot tokie malonūs, kad nenoriu kelti rūpesčių. Atrodo, dar kurį laiką varge ir džiaugsme teks eiti išvien, nes tik patys, kaip įmanydami, galim vienas kitam padėti. O kaip bus po to, manau, išsispręs savaime.

Barnaro žodžiai Konvėjui pasirodė nepaprastai protingi, todėl pažvelgė į jį daug labiau susidomėjęs ir net su vos juntamu nuoširdžiu dėkingumu, kuris tokiu metu gal ir atrodė keistai. Neįtikėtina, kad šis tvirtas, stambus, geraširdis, tėviškos išvaizdos vyras – didžiausias sukčius pasaulyje. Jis labiau panėšėjo, jei tik būtų šiek tiek daugiau išsilavinęs, į mėgstamą parengiamosios mokyklos direktorių. Jo linksmumas slėpė nesenas įtampos ir nerimo žymes, bet tai nereiškė, kad jis apsimetinėjo. Barnaras buvo toks, koks atrodė: šaunus vaikinas, kuris iš prigimties yra ėriukas, tik pagal profesiją – lapinas.

Konvėjus tarė:

– Aš įsitikinęs, kad taip bus geriausiai.

Barnaras nusijuokė, tarsi turėtų dar didesnes geros nuotaikos atsargas, kuriomis tik dabar gali pasinaudoti.

– Vaje! Kaip keista! – šūktelėjo išsitiesdamas krėsle. – Turiu galvoje visą šią velniavą. Tiesiai per Europą, po to per Turkiją ir Persiją į šitą mažą nuobodų miestelį! Policija visą laiką sekė mano pėdomis, tik pamanykit, Vienoje vos nesučiupo! Iš pradžių tokios gaudynės visai įdomu, bet greitai ima nervinti. Gerai pailsėjau Baskule, maniau, kad būsiu saugus per revoliuciją.

– Ir buvai, – šyptelėjęs nutraukė Konvėjus, – išskyrus kulkas.

– Taip, iš tiesų ėmiau dėl to nerimauti. Pasakysiu, kad buvo labai sunku apsispręsti, ar likti Baskule, kad nušautų, ar keliauti jūsų vyriausybės lėktuvu, kur kitame gale manęs lauktų antrankiai. Nelabai troškau nei vieno, nei kito.

– Pamenu, kad nelabai.

Barnaras vėl nusikvatojo:

– Štai taip. Todėl patys suprantate, kai, pasikeitus planams, atsidūriau čia, per daug nesijaudinau. Velniškai viskas paslaptinga, bet asmeniškai man geriau nė negalėjo būti. O aš nepratęs skųstis, kai esu patenkintas.

Konvėjus dar nuoširdžiau nusijuokė:

– Labai protingas požiūris, nors, manau, gerokai persistengei. Visi ėmėme spėlioti, kaip tau pavyksta būti tokiam patenkintam.

– Todėl, kad esu patenkintas. Kai apsipratau, čia visai gerai. Oras iš pradžių buvo per daug gaivus, bet negalima visko norėti. Be to, skirtingai nei kitur, čia gražu ir ramu. Kiekvieną rudenį vykdavau į Palm Bičą pasigydyti ir pailsėti, bet tokiose vietose tai neįmanoma – ten irgi verda triukšmingas gyvenimas. Čia, manau, yra kaip tik tai, ką rekomendavo gydytojas, todėl kuo puikiausiai jaučiuosi: valgau kitokį maistą, negaliu žvilgtelėti į telegrafo juostą, o mano brokeris negali man prisiskambinti.

– Nors labai norėtų.

– Taip. Teks išpainioti nemažą painiavą, ir aš tai žinau.

Ištarė taip paprastai, kad Konvėjus nesusilaikė neatsakęs:

– Nesu didelis finansinės veiklos specialistas.

Taip užmetė kabliuką, kurį amerikietis, nėmaž neprieštaraudamas, nurijo.

– Paprastai, – tarė jis, – finansinė veikla – tai gryna nesąmonė.

– Man dažnai kildavo toks įtarimas.

– Štai ką tau, Konvėjau, pasakysiu. Tarkime, žmogus daro tai, ką darė daugybę metų, kaip ir daugelis kitų, tačiau netikėtai birža nusiteikia prieš jį. Jis nieko nebegali padaryti, bet įsidrąsina ir laukia savo eilės. Tačiau kažkodėl jam nebesiseka kaip anksčiau. Štai jis jau praranda dešimt milijonų dolerių, o laikraštyje perskaito, kad švedų profesorius mano, jog tai pasaulio pabaiga. Taigi pasakyk, ar tokie dalykai padeda biržoms? Suprantama, jis priblokštas, bet ką žmogus gali padaryti? Štai tokį jį randa policija, aišku, jeigu jis laukia. Aš nelaukiau.

– Taigi tvirtini, kad tau tiesiog tuo metu nesisekė?

– Žinoma, turėjau apvalią sumelę.

– Kitų žmonių pinigus, – išrėžė Malinsonas.

– Taip. O kodėl? Todėl, kad jie norėjo pralobti nieko neveikdami, nes patiems užsidirbti neužteko proto.

– Nesutinku. Jie pasitikėjo tavim ir manė, kad jų pinigai saugūs.

– Taigi nebuvo saugūs. Negalėjo būti. Niekas nėra saugus, o tie, kurie taip manė, panašūs į krūvą mulkių, besislepiančių po skėčiu, kai lauke siaučia taifūnas.

Konvėjus ramindamas tarė:

– Na, pripažįstam, kad negalėjai numalšinti taifūno.

– Negalėjau net apsimesti, kad bandau, kaip ir tu negalėjai sutrukdyti to, kas įvyko išskridus iš Baskulo. Palyginau mus, stebėdamas tave ramut ramutėlį lėktuve, kol Malinsonas nervinosi. Žinojai, kad negali nieko pakeisti, todėl tau buvo nusispjauti. Per bankrotą jaučiausi lygiai taip pat.

– Nesąmonės! – riktelėjo Malinsonas. – Bet kas gali susilaikyti nesukčiavęs. Tiesiog reikia paisyti taisyklių.

– Tai velniškai sunku, kai žlunga visas žaidimas. Be to, niekas pasaulyje nežino, kokios taisyklės. Nė vienas Harvardo ar Jeilio profesorius tau jų nepasakys.

Malinsonas paniekinamai atsakė:

– Kalbu apie kelias paprastas kasdienio elgesio taisykles.

– Tuomet manau, kad tavo kasdienis elgesys neapima vadovavimo investicinėms bendrovėms.

Konvėjus paskubomis įsiterpė:

– Verčiau nesiginčykime. Nė kiek neprieštarauju, kad savo reikalus lygini su mano. Be abejo, pastaruoju metu mes visi ir tiesiogine, ir perkeltine prasme skridome į nežinią. Tačiau dabar esame čia, tai svarbiausia, ir sutinku su tavim, kad galėjo baigtis daug liūdniau. Keista pagalvojus, kad iš atsitiktinai pagrobtų ir už tūkstančio kilometrų nugabentų keturių žmonių trims tai teikia šiokios tokios paguodos. Tu nori pasislėpti ir pailsėti, o panelė Brinklau jaučia pašaukimą atversti į krikščionybę pagonis tibetiečius.

– O kas trečiasis? – įsiterpė Malinsonas. – Tikiuosi, ne aš?

– Priskaičiavau save, – atsakė Konvėjus. – Mano priežastis galbūt pati paprasčiausia – man tiesiog čia patinka.

Iš tiesų, po valandėlės išėjęs pasivaikščioti vienas kaip paprastai po terasą arba prie lotosų tvenkinio, jautėsi fiziškai ir dvasiškai nurimęs. Gryna tiesa, kad jam tiesiog patiko būti Šangriloje: jos aplinka ramino, paslaptis masino, ir apskritai čia jautėsi gerai. Jau kelias dienas pamažu, nedrąsiai artėjo prie įdomios išvados dėl vienuolyno ir jo gyventojų – protas dirbo, o širdies gilumoje dėl to nesijaudino. Jis nerimavo, bet mąstė ramiai, objektyviai, kaip matematikas, sprendžiantis painų uždavinį.

Braintą nusprendė ir toliau vadinti Barnaru. Jau po akimirkos neberūpėjo jo žygiai ir tapatybės klausimas, liko tik viena jo frazė: „kai žlunga visas žaidimas“. Konvėjus ją prisiminė ir suprato platesne reikšme, nei turbūt turėjo galvoje amerikietis. Jautė, kad šis pasakymas apibūdino ne tik Amerikos bankų

operacijas ir investicines bendroves. Jis tiko Baskului, Deliui ir Londonui, karui ir imperijos kūrimui, konsulatams, prekybos sandoriams ir kviestiniams pietums gubernatoriaus rezidencijoje. Virš viso pasaulio, kurį prisiminė, tvyrojo žlugimo dvokas, o Barnaro patirtas krachas yra galbūt tik geriau inscenizuotas negu jo paties. Visas žaidimas neabejotinai žlugo, bet, žaidėjų laimei, jų niekas, kaip paprastai, nepatraukė į teismą už tai, ko nesugebėjo išsaugoti. Šiuo atžvilgiu finansininkams nepasisekė.

Tačiau čia, Šangriloje, tvyrojo begalinė ramybė. Ryškiai spindėjo žvaigždėtas dangus be mėnulio, melsvai blizgėjo Karakalo kupolas. Konvėjus suvokė: jeigu netikėtai iš anapus atvyktų nešikai, jis nelabai apsidžiaugtų, kad nebereikia laukti. „Ir Barnaras nesidžiaugtų", – pagalvojo ir šyptelėjo. Tikrai juokinga. Staiga suprato, kad Barnaras vis tiek jam patinka, antraip nebūtų buvę juokinga. Pasodinti žmogų už grotų todėl, kad prarado šimtą milijonų dolerių, atrodė kažkaip per daug; būtų paprasčiau, jeigu jis būtų pavogęs tik laikrodį. Be to, kaip gali kas nors prarasti šimtą milijonų? Galbūt tik ta prasme, kuria pasiuntinys nerūpestingai pareiškia, kad jam „davė Indiją".

Vėl užsigalvojo apie tai, kaip išvyks iš Šangrilos su atgalios grįžtančiais nešikais. Įsivaizdavo ilgą, varginančią kelionę ir galiausiai tą akimirką, kai atvyks į kokio nors plantatoriaus bungalą Sikime arba Baltistane, – atrodė, kad turėtų būti beprotiškai linksma, tačiau tikriausiai šiek tiek nuvils. Teks sveikintis ir prisistatyti, gerti klubų verandose, į jį beveik atvirai nepatikliai spoksos įdegę veidai. Delyje, be abejonės, susitiks su karaliaus vietininku ir vyriausiuoju kariuomenės vadu, turbanus užsidėję tarnai sveikinsis indiškai. Teks rašyti ir siųsti begalę ataskaitų, galbūt netgi grįžti į Angliją ir Vaitholą, žaisti kortomis kruiziniuose laivuose, spausti glebną ministro pavaduotojo delną,

duoti interviu laikraščiams, o atšiaurūs, pašaipūs, geidulingi moterų balsai klausinės: „Pone Konvėjau, ar tikra tiesa, kad jums būnant Tibete?.." Dėl vieno neabejojo: porindamas nuotykius, visą sezoną galės pietauti ne savo sąskaita. Tačiau ar mėgausis tuo? Prisiminė generolo Gordono žodžius, pasakytus paskutinėmis dienomis Chartume: „Verčiau gyvensiu kaip dervišas su Mahdžiu*, negu kas vakarą pietausiu Londono restoranuose." Konvėjaus pasibjaurėjimas nebuvo toks tvirtas, tačiau, vien pagalvojus, kad viską pasakos būtuoju laiku, darėsi labai nuobodu ir truputį liūdna.

Taip besvarstydamas, staiga šalia pastebėjo Čangą.

– Pone, – iš lėto kreipėsi kinas ir ėmė vis greičiau šnabždėti, – didžiuojuosi atnešęs jums svarbią žinią...

„Vadinasi, nešikai atvyko anksčiau, nei numatyta", – buvo pirma Konvėjaus mintis. Keista, kad kaip tik apie tai galvojo. Jam staiga dilgtelėjo, nors tam ir buvo beveik pasirengęs.

– Na? – paklausė.

Čangas atrodė beveik susijaudinęs, kiek buvo galima spėti iš niekada nesikeičiančios jo išraiškos.

– Gerbiamasis pone, sveikinu, – tęsė jis. – Esu laimingas, nes vyriausiasis lama apsisprendė iš dalies ir dėl mano atkaklių siūlymų. Jis pageidauja nedelsiant su jumis susitikti.

Konvėjaus žvilgsnis buvo pašaipiai klausiamas:

– Tu ne toks nuoseklus kaip paprastai, Čangai. Kas atsitiko?

– Jus kviečia vyriausiasis lama.

– Suprantu, bet kodėl taip nerimauji?

– Todėl, kad tai nepaprastas dalykas – nors ir raginau, tačiau dar nesitikėjau, kad tai nutiks. Jūs atvykote vos prieš dvi savaites,

* Mahdis – musulmonų mesijas, išganytojas.

ir štai jis jau teikiasi jus priimti! Taip greitai niekad anksčiau nėra buvę!

– Vis dar nelabai susigaudau. Aš susitiksiu su jūsų vyriausiuoju lama – gerai, šitą suprantu. Ar yra dar kažkas?

– O nepakanka?

Konvėjus nusijuokė:

– Patikėk, visiškai pakanka – nemanyk, kad esu nemandagus. Tiesą sakant, iš pradžių pagalvojau visai ką kita. Tačiau dabar nesvarbu. Žinoma, man bus garbė ir malonumas susitikti su džentelmenu. Kada susitarei susitikti?

– Dabar. Mane atsiuntė, kad nuvesčiau pas jį.

– Ar ne vėloka?

– Nesvarbu. Gerbiamasis pone, labai greitai jūs daug ką suprasite. Dar norėčiau pasakyti, kad man be galo malonu, jog šis nesmagus laikotarpis baigiasi. Patikėkite, tiek daug kartų, negalėdamas atsakyti į jūsų klausimus, jaučiausi nepatogiai, labai nepatogiai. Džiaugiuosi žinodamas, kad daugiau neteks atsidurti tokioje nepatogioje padėtyje.

– Esi keistuolis, Čangai, – atsakė Konvėjus. – Bet paskubėkime, nesirūpink ir nieko daugiau nesakyk. Esu visiškai pasirengęs ir dėkoju už gerus žodžius. Rodyk kelią.

SEPTINTAS SKYRIUS

Konvėjus buvo ramus, tačiau ši ramybė slėpė nekantravimą, kuris, einant su Čangu tuščiais kiemais, vis labiau stiprėjo. Jeigu kino žodžiai ką nors reiškė, tai jis stovi ant atradimo slenksčio – netrukus turėtų sužinoti, ar jo neišbaigta teorija nėra jau tokia neįmanoma.

Be to, pokalbis neabejotinai bus įdomus. Per savo gyvenimą sutiko daug keistų įtakingų asmenų, kurie jį domino be išankstinio nusistatymo, ir dažniausiai jo vertinimai būdavo įžvalgūs. Jis taip pat turėjo vertingą gebėjimą nesidrovėdamas sakyti mandagius žodžius kalbomis, kurių beveik nemokėjo. Vis dėlto galbūt šį kartą jis daugiau klausysis. Pastebėjo, kad Čangas veda jį per blausius ir jaukius žibintų šviesoje kambarius, kurių anksčiau nebuvo matęs. Netrukus užkopė sraigtiniais laiptais, ir kinas pasibeldė į duris, šias taip greitai atidarė tibetietis tarnas, jog Konvėjus įtarė, kad buvo pastatytas už jų. Ši vienuolyno dalis buvo vienu aukštu aukščiau ir ne mažiau skoningai papuošta, bet čia Konvėjus pajuto sausą, deginančią šilumą, tarsi langai būtų sandariai uždaryti ir visu pajėgumu veiktų kažkokia šildymo garais įranga. Einant toliau, darėsi vis tvankiau, kol pagaliau Čangas sustojo prie durų, kurios pagal kūno pojūčius turėjo vesti į turkišką pirtį.

– Vyriausiasis lama, – sušnibždėjo Čangas, – priims jus vieną.

Atidarė duris, kad Konvėjus įeitų, paskui tyliai užvėrė ir nepastebimai pasišalino. Konvėjus stovėjo dvejodamas, kvėpdamas šutnų orą, tvyrojo prietema, praslinko keletas sekundžių, kol akys apsiprato tamsoje. Tada iš lėto įžvelgė žemą kambarį su tamsiomis užuolaidomis, čia stovėjo tik stalas su kėdėmis. Ant vienos sėdėjo mažas žmogus išblyškusiu raukšlėtu veidu, sustingęs šešėlyje tarsi blunkantis senovinis portretas, nutapytas perteikiant šviesos ir tamsos žaismą. Jeigu tai būtų įmanoma, Konvėjus prieš save išvydo su tikrove nesusijusią egzistenciją – vyrą, pasipuošusį klasikiniu orumu, kurio nesimatė paviršiuje, bet sklido iš vidaus. Konvėjaus smalsumą žadino tai, kad pats viską aiškiai suvokė, jis spėliojo, ar tai tikra, ar tik jo reakcija į stiprią prietemos šilumą. Svaigo galva nuo įdėmaus tų senovinių akių žvilgsnio, jis žengė kelis žingsnius į priekį ir sustojo. Sėdinčiojo kontūras dabar tapo aiškesnis, bet vis tiek jis buvo tarsi bekūnis. Konvėjus įžiūrėjo, kad tai mažas senukas kinišku apdaru, kurio klostės ir parauktos juostelės laisvai krito ant plokščio, išsekusio kūno.

– Jūs – ponas Konvėjus? – sukuždėjo šis puikia anglų kalba.

Malonus, raminantis balsas su vos juntama švelnia melancholija, kuri keistai palaimingai nusileido ant Konvėjaus, nors jis ir stengėsi išlikti blaivaus, skeptiško proto.

– Taip, – atsakė jis.

Senolis tęsė:

– Malonu jus matyti, pone Konvėjau. Pakviečiau, nes pamaniau, kad bus geriau, jeigu mudu pasikalbėsime. Prašom nebijoti ir prisėsti šalia. Aš – senas žmogus ir nieko nenuskriausiu.

Konvėjus atsakė:

– Man išskirtinė garbė būti jūsų svečiu.

– Dėkoju, brangusis Konvėjau, – kreipsiuosi taip, kaip įprasta anglams. Jau sakiau, kad man ši akimirka be galo maloni. Mano

regėjimas prastas, bet, patikėk, sugebu regėti tave savo protu taip pat kaip akimis. Tikiuosi, kad nuo atvykimo į Šangrilą jautiesi patogiai?

– Nepaprastai.

– Džiaugiuosi. Čangas, be abejonės, stengėsi kaip įmanydamas. Jam taip pat labai malonu. Sakė, kad daug klausinėjai apie mūsų bendruomenę ir jos reikalus?

– Mane tai tikrai domina.

– Tuomet, jeigu skirsi man šiek tiek laiko, būsiu laimingas, galėdamas trumpai papasakoti, kaip mes įsikūrėme.

– Būsiu be galo dėkingas.

– Taip ir maniau bei tikėjausi... Bet visų pirma, prieš pradedant pokalbį...

Jam lengvai mostelėjus ranka, tuojau pat, Konvėjus taip ir nesuprato, kokiu būdu pakvietus, įėjo tarnas paruošti elegantiško arbatos gėrimo ritualo. Ant lakuoto padėklo padėjo mažus porcelianinius dubenėlius su beveik bespalviu skysčiu. Konvėjus žinojo ceremoniją, todėl labai jos paisė. Senolis paklausė:

– Matau, žinai mūsų papročius?

Paklusdamas impulsui, kurio nesiėmė analizuoti ir nepanoro kontroliuoti, Konvėjus atsakė:

– Keletą metų gyvenau Kinijoje.

– Ir nesakei Čangui?

– Ne.

– Tuomet kodėl man suteikei tokią garbę?

Konvėjus retai negalėdavo paaiškinti savo motyvų, bet šįsyk nesugalvojo jokios priežasties. Pagaliau atsakė:

– Atvirai kalbant, neturiu nė mažiausio supratimo, išskyrus tai, kad tikriausiai norėjau pasakyti.

– Esu įsitikinęs, kad tai geriausia priežastis tapti draugais... O dabar pasakyk man, ar švelnus aromatas? Kiniškų arbatų yra

daug rūšių, jos kvapnios, ši išauginta mūsų slėnyje ir, mano nuomone, joms prilygsta.

Konvėjus pakėlė dubenėlį prie lūpų ir paragavo. Skonis buvo grakštus ir nesuprantamai įmantrus, o aromatas vaiduokliškas – veikiau tik pasirodantis, o ne išliekantis ant liežuvio.

– Aromatas labai žavingas ir man visai naujas, – atsakė.

– Taip, kaip ir dauguma mūsų slėnio augalų, unikalus ir vertingas. Žinoma, ragauti reikia labai lėtai – ne tik pagarbiai ir švelniai, bet taip, kad iki galo išgautum visą malonumą. Tai puiki pamoka, kurios galima pasimokyti iš Kou Kai Čou, gyvenusio prieš kokius penkiolika amžių. Jis visada, valgydamas gabalėlį cukranendrės, delsdavo pasiekti sultingąją šerdį, sakydavo: „Aš pamažu įžengiu į malonumų kraštą." Ar studijavote ką nors iš didžiųjų kinų klasikų?

Konvėjus atsakė, kad truputį susipažinęs su keletu. Jis žinojo, kad pagal etiketą užuominomis kalbama tol, kol nunešami arbatos indeliai. Nors troško kuo greičiau išgirsti Šangrilos istoriją, tai visai neerzino. Tikriausiai ir jam būdingas tam tikras Kou Kai Čou noras mėgautis pamažu.

Pagaliau vėl paslaptingai buvo duotas ženklas. Tarnui tyliai įpėdinus ir išpėdinus, didysis Šangrilos lama be jokios įžangos pradėjo:

– Brangusis Konvėjau, turbūt bendrais bruožais tau žinoma Tibeto istorija. Čangas pranešė, kad dažnai naudojaisi mūsų biblioteka, tad neabejoju, jog tyrinėjai menkus, tačiau nepaprastai įdomius šių regionų metraščius. Taigi turbūt žinai, kad viduramžiais po visą Aziją plačiai paplito Nestorijaus* krikščionybė,

* Nestorijus (apie 383 m. – apie 451 m.) – vienuolis kunigas, nestorijonybės (ankstyvosios krikščionybės erezijos) pradininkas; po popiežiaus pasmerkimo nestorijonai pasitraukė į Rytus.

o kai išnyko, jos atminimas išliko dar ilgai. Krikščionybės atgimimą septynioliktame amžiuje tiesiogiai paskatino Roma, tarpininkaujant didvyriškiems jėzuitų misionieriams, apie kurių keliones, jeigu leisi pažymėti, daug įdomiau skaityti negu apie šv. Pauliaus. Ilgainiui Bažnyčia įsigalėjo didžiulėje teritorijoje. Nuostabus faktas, kurio dauguma europiečių nesuvokia iki šiol, yra tai, kad trisdešimt aštuonerius metus pačioje Lasoje buvo įsikūrę krikščionių misionieriai. Vis dėlto ne iš Lasos, o iš Pekino 1719 metais keturi pranciškonų vienuoliai leidosi į krašto gilumą ieškoti vis dar išlikusių Nestorijaus tikėjimo likučių.

Daugel mėnesių jie keliavo į pietvakarius, pro Landžou miestą ir palei Kukunoro ežerą. Keliaudami susidūrė su sunkumais, kuriuos pats gerai įsivaizduoji. Trys mirė kelionėje, o ketvirtasis buvo bemirštąs, kai atsitiktinai užklydo į uolingą siaurą tarpeklį, kuris iki mūsų dienų išliko vienintelis realus kelias į Mėlynojo Mėnulio slėnį. Čia vienuolis, savo džiaugsmui ir nuostabai, aptiko klestinčius draugiškus gyventojus, kurie skubėjo parodyti tai, ką visada laikiau seniausia mūsų tradicija, – svetingumą pašaliečiams. Klajūnas greitai pasveiko ir ėmė skelbti savo tikėjimą. Vietiniai buvo budistai, tačiau noriai klausėsi, ir jis turėjo didelį pasisekimą. Ant šio kalno iškyšulio buvo labai senas, ir fiziškai, ir dvasiškai griūvantis Tibeto budistų vienuolynas. Darbo vaisiams augant, kapucinui kilo mintis toje pačioje didingoje vietoje įkurti krikščionių vienuolyną. Vienuolis prižiūrėjo, kaip remontuojami senieji pastatai, didžiąją jų dalį perstatė. Pats vienuolyne įsikūrė 1734 metais, būdamas penkiasdešimt trejų.

Papasakosiu daugiau apie šį žmogų. Jo pavardė buvo Pero, kilęs iš Liuksemburgo. Prieš atsidėdamas Tolimųjų Rytų krikščioniškoms misijoms, studijavo Paryžiaus, Bolonijos ir kituose universitetuose, buvo lyg ir mokslininkas. Nedaug žinoma apie

jo jaunystę, bet tai nieko keisto kalbant apie to meto ir profesijos žmogų. Mėgo muziką ir dailę, buvo gabus kalboms ir, prieš įsitikindamas savo pašaukimu, paragavo visų įprastinių žemiškų malonumų. Jo jaunystėje Malplakė mieste vyko mūšiai, todėl patyrė karo ir invazijos baisumų. Jis buvo fiziškai stiprus. Tik atvykęs čia, ėmė triūsti kaip visi: pats įdirbo sodą, mokėsi iš gyventojų ir pats juos mokė. Išilgai slėnio aptiko aukso telkinių, tačiau šie jo neviliojo – daug labiau domėjosi vietiniais augalais, žolelėmis. Jis buvo kuklus ir anaiptol nefanatiškas. Griežtai smerkė daugpatystę, bet nematė jokios priežasties peikti visų pamėgtą *tangatse* uogą, kuriai priskiriama gydomųjų ypatybių, tačiau paplito todėl, kad veikia kaip silpnas narkotikas. Pero šias uogas labai pamėgo. Iš vietinio gyvenimo jis ėmė viską, kas atrodė malonu ir nekenksminga, o mainais davė dvasinius Vakarų turtus. Jis nebuvo asketas, džiaugėsi gerais pasaulio dalykais ir mokė savo naujatikius ne tik melstis, bet ir valgį gaminti. Noriu, kad susidarytum įspūdį labai uolaus, darbštaus, mokyto, paprasto ir entuziastingo žmogaus, kuris, eidamas kunigo pareigas, nesibaidė mūrininko rūbo ir padėjo statyti štai šiuos kambarius. Tai, žinoma, buvo labai sunkus darbas, kurį užbaigė tik dėl savo išdidumo ir tvirtumo. Sakau „dėl išdidumo", nes, be abejonės, iš pradžių didžiavimasis savo Tikėjimu buvo svarbiausias akstinas, todėl nusprendė: jeigu Gautama* įkvėpė žmones pastatyti šventyklą ant Šangrilos atbrailos, vadinasi, ir Roma pajėgs. Tačiau, suprantama, ilgainiui šį akstiną pamažu keitė daug ramesni. Juk lenktyniauti siekia jaunimas, o Pero, kol baigė įkurti vienuolyną, paseno. Prisimink, kad, griežtai

* Sidharta Gautama (apie 563–483 m. pr. Kr.) – budizmo religijos pradininkas, dažnai tapatinamas su Buda.

vertinant, jis negyveno itin taisyklingai, nes iš tiesų daugiau laisvės gali turėti tas, kurio Bažnyčios viršininkai gyvena taip toli, kad atstumą matuoji veikiau metais, o ne kilometrais. Tačiau slėnio žmonės ir patys vienuoliai nenuogąstavo, mylėjo ir klausė Pero, o bėgant metams, ėmė didžiai gerbti. Retkarčiais, kaip buvo pratęs, siųsdavo ataskaitas Pekino vyskupui, kuris dažniausiai jų negaudavo, todėl, padaręs prielaidą, kad nešikai neištveria pavojingos kelionės, Pero vis mažiau benorėjo rizikuoti jų gyvybėmis ir maždaug nuo amžiaus vidurio liovėsi jas siuntęs. Vis dėlto kai kurie ankstesnieji pranešimai turbūt pasiekė tikslą ir sukėlė abejonių dėl jo veiklos, nes 1769 metais svetimšalis atnešė prieš dvylika metų rašytą laišką, kuriame Pero buvo kviečiamas į Romą.

Jeigu kvietimas būtų atėjęs laiku, jam būtų buvę per septyniasdešimt, o pranešimą jis gavo jau aštuoniasdešimt devynerių metų. Negalėjo būti nė kalbos apie ilgą kelionę per kalną ir plynaukštę. Pero nebūtų ištvėręs anapus slėnio tyruose siaučiančių vėjų ir baisių šalčių. Todėl išsiuntė mandagų atsakymą, paaiškindamas padėtį. Nežinoma, ar jo laiškas kada nors įveikė didžiųjų kalnynų sieną.

Taigi Pero liko Šangriloje ne todėl, kad nepaisė vyresniųjų įsakymų, o dėl to, jog fiziškai nebepajėgė jų vykdyti. Buvo senas žmogus, ir mirtis turbūt netrukus būtų padariusi galą ir jam, ir jo netaisyklingam gyvenimui. Tuo metu Pero įkurta vienuolių brolija ėmė po truputį keistis. Kaip bebūtų gaila, iš tikrųjų nėra ko stebėtis, nes vargu ar galima tikėtis, kad, niekam nepadedant, vienas žmogus ilgam išrautų visos eros įpročius ir tradicijas. Šalia nebuvo nė vieno kolegos iš Vakarų, kad tvirtai perimtų valdžią į savo rankas, kai jo paties nusilpo, be to, galbūt suklydo vienuolyną statydamas vietoje, kuri išsaugojo tokius senus ir

skirtingus atsiminimus. To buvo per daug, juo labiau tikėtis, kad sulaukęs devyniasdešimties metų, žilagalvis veteranas suprastų padaręs klaidą. Pero tuomet to nesuvokė. Buvo per daug senas ir laimingas. Jo pasekėjai išliko atsidavę, net kai pamiršo jo mokymą, o slėnio gyventojai taip pagarbiai mylėjo, kad vienuolis vis atlaidžiau žiūrėjo, kaip jie grįžo prie senųjų papročių. Jis vis dar buvo aktyvus, o protiniai ir fiziniai sugebėjimai išliko nepaprastai puikūs. Devyniasdešimt aštuonerių pradėjo studijuoti budistų raštus, paliktus Šangriloje ankstesnių gyventojų, ketino per likusį gyvenimą parašyti knygą, kurioje iš ortodoksinio požiūrio taško sukritikuotų budizmą. Jis šį sumanytą darbą iš tiesų pabaigė (turime visą rankraštį), bet budizmą kritikavo labai švelniai, nes tuo metu jam suėjo visas šimtas metų, o juk tokio amžiaus net aštriausias piktumas praeina.

Tuo metu, kaip pats numanai, daugelis pirmųjų jo mokinių numirė, naujų buvo mažai, ir jų nuolat mažėjo. Kadaise jų buvo per aštuoniasdešimt, laikui bėgant, sumažėjo iki dviejų dešimčių, paskui beliko vos dvylika, ir tie patys senutėliai. Pats Pero gyveno labai ramiai ir taikiai, laukdamas galo. Per daug senas, kad sirgtų ar piktintųsi, laukė tik amžinojo miego, kurio nebijojo. Geri slėnio žmonės aprūpindavo jį maistu ir drabužiais, o savo bibliotekoje rasdavo kuo užsiimti. Pero nusilpo, bet vis dar turėjo jėgų atlikti pagrindines apeigas, o likusią ramių dienų dalį leido tarp savo knygų ir atsiminimų, švelniai apsvaigęs nuo narkotiko. Jo protas išliko toks neįtikėtinai šviesus, kad netgi ėmė studijuoti kažkokias paslaptingas praktikas, indų vadinamas joga, pagrįstas įvairiais ypatingais kvėpavimo būdais. Toks užsiėmimas jo amžiaus žmogui galėjo būti rizikingas. Tai tikra tiesa: netrukus po to, įsimintinais 1789 metais, slėnį pasiekė žinia, kad pagaliau Pero miršta.

– Mano brangusis Konvėjau, jis gulėjo šiame kambaryje, pro langą regėdamas baltą Karakalo dėmę. Tai viskas, ką matė silpstančios akys, bet jis regėjo ir protu – įsivaizdavo aiškų neprilygstamą kontūrą, kurį pirmąkart išvydo prieš pusę amžiaus. Jo sąmonėje tarsi keistas paradas pražygiavo viskas, ką patyrė per savo gyvenimą: ilgi kelionės per dykumą ir kalnus metai, žmonių minios Vakarų miestuose, žvilganti, žvanganti Molboro kunigaikščio* kariuomenė. Jo protas apsiribojo balta sniego tyla ir mielai pasiruošė mirti. Pakvietęs savo draugus ir tarnus, su visais atsisveikino, tada paprašė, kad valandėlę paliktų vieną. Tikėjosi, kad vienumoje, kūnui merdint, o protą apėmus palaimai, siela jį apleis... Bet taip nenutiko. Daugel savaičių išgulėjo nejudėdamas, netardamas nė žodžio, o tada ėmė taisytis. Jam buvo šimtas aštuoneri metai.

Akimirką šnabždesys nutilo. Konvėjus truputį sujudėjo, jam atrodė, tarsi vyriausiasis lama sklandžiai perpasakoja tolimą ir asmenišką sapną. Pagaliau šis tęsė toliau:

– Kaip ir tie, kuriems teko ilgai laukti ant mirties slenksčio, Pero pamatė svarbią viziją – ją parsinešė grįždamas atgal į pasaulį. Apie šią viziją dar kalbėsiu. Kol kas papasakosiu apie nepaprastus jo veiksmus ir elgesį. Užuot tingiai sveikęs, ko buvo galima tikėtis, tuojau pat ėmė laikytis griežtos drausmės, kurią keistokai derino su silpnybe narkotikui. Svaiginimasis ir gilaus kvėpavimo pratimai – neatrodo, kad toks režimas galėtų atbaidyti mirtį, tačiau tiesa ta, kad, 1794 metais mirus paskutiniam iš senųjų vienuolių, Pero vis dar gyveno.

* Molboro kunigaikštystę įkūrė 1702 m. Anglijos karalienė Ana Stiuart. Pirmuoju Molboro kunigaikščiu tapo Johnas Churchillis, kurio kariuomenė 1709 m. dalyvavo Malplakė mūšyje.

Tai, kas vyko Šangriloje, bet kam, turinčiam iškreiptą humoro jausmą, būtų sukėlę šypseną: raukšlėtas kapucinas, ne labiau nusenęs nei prieš dvylika metų, atkakliai ir ištvermingai tęsė paties išplėtotą paslaptingą ritualą. Slėnio žmonės netrukus jį apgaubė paslapties skraiste: ant tos grėsmingos stačios uolos gyvena sau vienas šiurpių galių turintis atsiskyrėlis. Bet senu papročiu išliko jam atsidavę, todėl manyta, jei užkopsi į Šangrilą palikti kuklios dovanos arba nudirbti būtino darbo, būsi laimingas. Visiems piligrimams Pero suteikdavo palaiminimą, galimas daiktas, užmiršęs, kad jie – pasiklydusios ir atsiskyrusios avys, nes „Te deum laudamus"* bei „Om mane padme hum"** dabar sklido ir iš slėnio šventyklų.

Artėjant naujam amžiui, ta legenda pamažu virto turtingu folkloru, kuris pasakojo, kad Pero tapo dievu, daro stebuklus ir kai kuriomis naktimis, nuskridęs ant Karakalo viršūnės, laiko, iškėlęs į dangų, žvakę. Esant pilnačiai, kalno viršūnė blyškiai spindi, tačiau, aišku, nei Pero, nei joks kitas žmogus nėra ten įkopęs. Pasakysiu, nors gal ir nebūtina, kad yra daugybė nepatikimų tvirtinimų apie tai, jog Pero padarė arba galėjo padaryti visokių neįmanomų dalykų. Pavyzdžiui, kalbėta, kad jis išmanė levitacijos meną, apie kurį labai daug pasakoja budistų mistikai. Pero iš tiesų daug eksperimentavo, tačiau visiškai nesėkmingai. Vis dėlto jis išsiaiškino, kad vietoj pablogėjusių įprastų pojūčių galima išlavinti kitus. Pero išmoko telepatijos, be to, nors niekad

* „Tave, Dieve, garbinam" (lot.) – tai šventojo Ambraziejaus giesmė, kuria tikintieji šlovina Dievą.

** Tai žymiausia budistinė mantra, ypač praktikuojama Tibeto budizme. Pažodžiui išvertus reikštų: „O perle, (kuris) lotoso žiede."

netvirtino turįs ypatingų gydomųjų galių, kai kuriems ligoniams pagerėdavo vien jam pabuvus šalia.

– Tau, aišku, rūpi, kaip jis leido laiką per tuos neįprastus metus. Jo nuostatą apibendrinsiu taip: nemirė sulaukęs įprasto amžiaus, todėl nusprendė, kad tai padarys kuriuo nors konkrečiu metu ateityje. Galutinai paaiškėjo, kad jo atvejis anomalus, todėl buvo lygiai taip pat lengva patikėti, kad anomalija gali tęstis, kaip ir tikėtis, kad gali bet kada baigtis. Štai taip Pero liovėsi rūpintis neišvengiama mirtimi, kuri jam taip ilgai nedavė ramybės. Jis ėmė gyventi tokį gyvenimą, kokio visada troško, bet retai kada galėjo sau leisti, – per visus gyvenimo vingius širdies gilumoje išsaugojo ramius mokslininko pomėgius. Jo atmintis stebino, nes atsikračiusi fizinių varžtų, ištrūko į aukštesnį begalinio aiškumo lygį. Atrodė, kad dabar gali išmokti viską daug lengviau nei studijų metais, kai sugebėdavo išmokti bet ką. Netrukus, žinoma, jam pritrūko knygų. Iš pradžių turėjo kelias, tau gal įdomu išgirsti, kad tarp jų buvo anglų kalbos gramatika ir žodynas bei Džono Florijo* verstas Montenis. Šios knygos padėjo Pero įveikti anglų kalbos pinkles. Bibliotekoje dar turime jo vieno iš pirmųjų kalbos pratimų rankraštį – tikrai unikalų Montenio esė „Apie tuštybę" vertimą į tibetiečių kalbą.

Konvėjus nusišypsojo:

– Jeigu galima, būtų įdomu kada nors pamatyti.

– Su didžiausiu malonumu. Galbūt tau atrodo, kad tai itin nepraktiškas laimėjimas, bet prisimink, jog Pero sulaukė itin nepraktiško amžiaus. Jis būtų jautęsis vienišas nieko neveikdamas, bent iki 1804 metų, žyminčių svarbų mūsų vienuolyno

* John Florio (1553–1625) – anglų lingvistas, leksikografas, vertėjas.

istorijai įvykį. Tada į Mėlynojo Mėnulio slėnį iš Europos atkeliavo antrasis svetimšalis. Tai buvo jaunas austras, pavarde Henšelis, tarnavęs Italijos kariuomenėje ir kariavęs su Napoleonu. Kilęs iš kilmingos šeimos, labai išsilavinęs ir žavingų manierų jaunuolis. Karai prarijo jo turtus, ir jis keliavo skersai Rusijos į Aziją, miglotai ketindamas juos susigrąžinti. Būtų įdomu sužinoti, kaip jis atklydo į Tibeto plynaukštę, tačiau jis ir pats nelabai suvokė – atvyko čia leisgyvis, kaip kažkada ir Pero. Šangrila vėlei ištiesė svetingą ranką, ir svetimšalis pasveiko, bet tuo panašumas į Pero atvykimą ir baigiasi. Pero atvyko skelbti Dievo žodžio ir atversti į krikščionybę, o Henšelis bemat susidomėjo aukso telkiniais. Pirmiausia norėjo praturtėti ir kiek galima greičiau grįžti į Europą. Bet negrįžo. Nutiko keistas dalykas, nuo to laiko pasitaikęs taip dažnai, jog galbūt sutiksime, kad galų gale ir nieko keisto. Susigundęs taikiu slėnio gyvenimu, kur nėra jokių žemiškų rūpesčių, jis vis atidėliojo išvykimą, kol vieną dieną, išgirdęs vietinę legendą, užkopė į Šangrilą ir pirmą kartą susitiko su Pero.

Tas susitikimas buvo tikrąja to žodžio prasme istorinis. Pero gal buvo truputį ir nutolęs nuo tokių žmogiškų aistrų kaip draugystė ar prisirišimas, tačiau vis dar kupinas begalinio širdies gerumo, kurį jaunuolis gėrė lyg perdžiūvusi žemė vandenį. Nesistengsiu apibūdinti tarp jų užsimezgusio ryšio. Vienas nepaprastai garbino kitą, kuris dalijosi žiniomis, ekstazėmis ir beprotiška svajone, tapusia vienintele jo gyvenimo tikrove.

Kai padarė pertraukėlę, Konvėjus tylutėliai tarė:

– Atsiprašau, kad įsiterpsiu, bet man nelabai aišku.

– Žinau, – užuojautos kupinu balsu sušnibždėjo lama. – Iš tikrųjų nieko keista. Mielai paaiškinsiu mūsų pokalbio pabaigoje, tačiau dabar, atleisk, apsiribosiu paprastesniais dalykais. Tau bus įdomu, kad Henšelis pradėjo rinkti mūsų Kinijos meno

kolekcijas, biblioteką ir muzikos instrumentus. Po įsimintinos kelionės į Pekiną 1809 metais pargabeno pirmą prekių siuntą. Daugiau jis iš slėnio nebeišvyko, tačiau buvo sumanus ir sugalvojo sudėtingą sistemą, pagal kurią vienuolynas nuo to laiko iš išorinio pasaulio gali įsigyti visko, ko reikia.

– Spėju, kad nesunkiai atsiskaitėte auksu?

– Taip, laimei, turime išteklius metalo, kurį taip didžiai vertina kiti pasaulio kraštai.

– Taip didžiai vertina, kad jums labai pasisekė, jog išvengėte aukso karštligės.

Vyriausiasis lama pritardamas linktelėjo:

– Brangusis Konvėjau, Henšelis kaip tik šito visą laiką baiminosi. Jis pasirūpino, kad knygas ir meno lobius gabenantys nešikai niekada neprisiartintų per arti: įsakydavo palikti nešulius vienos dienos kelionės atstumu, o mūsų slėnio žmonės juos parsinešdavo. Jis netgi ėmėsi priemonių, kad sargyba nuolat stebėtų įėjimą į tarpeklį. Tačiau netrukus suprato, kad yra lengvesnė ir tikslingesnė apsauga.

– Taip? – budriai sukluso Konvėjus.

– Supranti, nebuvo jokio reikalo baimintis kariuomenės įsiveržimo. Tai būtų neįmanoma dėl krašto pobūdžio ir atstumo. Daugiausia, ko kada nors galima tikėtis, tai keleto pasiklydusių klajūnų, kurie, net jei ir ginkluoti, turbūt būtų per daug nusilpę, kad keltų pavojų. Taigi buvo nuspręsta, kad nuo šiol svetimšaliai gali, kada panorėję, atvykti į slėnį, tačiau su viena svarbia išlyga.

Bėgant metams, tokių svetimšalių vis atklysdavo. Kinų pirkliai, susigundę pereiti Tibeto plynaukštę, retkarčiais pataikydavo į šį taką iš daugelio kitų galimų. Klajokliai tibetiečiai, nuklydę nuo savo genčių, kartais kaip nuvargę žvėrys pasiekdavo slėnį.

Visus šiltai priimdavome, nors kai kuriems slėnis suteikė pastogę tik numirti. Vaterlo mūšio metais du anglų misionieriai, keliaudami sausuma į Pekiną, kirto kalnynus bevarde perėja, ir jiems nepaprastai pasisekė, nes atvyko čia ramiai, lyg į svečius. 1820 metais ant aukščiausios perėjos keteros buvo aptiktas mirštantis graikų prekiautojas kartu su sergančiais, išbadėjusiais tarnais. Išgirdę miglotą istoriją apie auksą, 1822 metais, po ilgų klajonių jau praradę viltį, čia atvyko trys ispanai. Dar daugiau užklydo 1830 metais. Patyrę daug vargo, Tian Šanio kalnus įveikė du vokiečiai, rusas, anglas ir švedas, išsirengę į vis populiarėjančias mokslines ekspedicijas. Tuo laiku, kai jie prisiartino, nežymiai pakito Šangrilos požiūris į svečius: šiltai priimdavo ne tik tuos, kurie atsitiktinai užklysdavo į slėnį, bet tapo įprasta juos net pasitikti, jeigu priartėdavo per tam tikrą atstumą. Taip atsitiko dėl priežasties, kurią vėliau atskleisiu, bet svarbiausia, kaip matai, vienuolynas daugiau nebebuvo svetingai abejingas, jam jau reikėjo ir jis troško naujų atvykėlių. Iš tiesų, slenkant metams, ne viena ekspedicija, pirmą kartą tolumoje išvydusi Karakalo kalną, netikėtai sutikdavo pasiuntinius, nuoširdžiai kviečiančius pasisvečiuoti, ir retai kas atsisakydavo.

Tuo metu vienuolynas įgavo daugelį dabartinių ypatybių. Privalau pabrėžti faktą, kad Henšelis buvo be galo išradingas bei gabus ir kad šiandieninė Šangrila dėkinga jam taip pat, kaip ir įkūrėjui. Taip, dažnai pagalvoju, kad lygiai taip pat. Jo valdžia buvo tvirta, bet švelni, tokia, kokios reikia kiekvienai organizacijai tam tikru plėtros etapu. Jo netektis vienuolynui būtų buvusi tikra nelaimė, jeigu prieš mirtį nebūtų nuveikęs daugiau nei viso gyvenimo darbo.

Konvėjus ne klausė, o tarsi aidas atkartojo vieną žodį:

– Mirtį?

– Taip. Labai netikėtai. Jį nužudė. Tais metais, kai kilo jūsų sipajų sukilimas*. Prieš pat mirtį kinų dailininkas nupiešė jo portretą. Galiu parodyti tą eskizą – jis yra šiame kambaryje.

Jam nežymiai mostelėjus ranka, vėl įėjo tarnas. Konvėjus lyg transo apimtas žiūrovas stebėjo, kaip vyras, palikęs žibintą suptis tarp šešėlių, atitraukia užuolaidėlę kitame kambario gale. Tuomet išgirdo šnabždesį, kviečiantį prieiti, – keista, kaip sunku buvo pajudėti.

Klupdamas pakilo ir nužingsniavo prie virpančio šviesos rato. Ten išvydo spalvotu tušu nupieštą mažą eskizą, vargu ar didesnį už miniatiūrą, tačiau menininkas sugebėjo subtiliai perteikti kūno atspalvius. Portrete – labai gražių, beveik mergaitiškų bruožų veidas, Konvėjui keistai patiko jo žavesys, nors skyrė laikas, mirtis ir dailininko išmonė. Bet visų keisčiausia, kad, praėjus pirmam susižavėjimui, suvokė, jog mato jaunuolio veidą.

Atsitraukdamas išlemeno:

– Bet... jūs sakėte... kad nutapyta prieš pat jo mirtį?

– Taip, labai į jį panašus.

– Tuomet, jeigu mirė tais metais, kai...

– Tais pačiais.

– Ir minėjote, kad čia atvyko 1803 metais, būdamas jaunuolis.

– Taip.

Konvėjus minutėlę tylėjo. Netrukus susikaupė ir paklausė:

– Sakėte, kad jį nužudė?

– Taip. Jį nušovė anglas. Po kelių savaičių, kai atvyko į Šangrilą. Buvo vienas iš ekspedicijos dalyvių.

– Dėl kokios priežasties?

* 1857–1859 m. britams tarnavę indų kariai sukėlė kruviną maištą.

– Kilo ginčas dėl nešikų. Henšelis ką tik buvo pasakęs jam svarbią išlygą, taikomą mūsų svečiams. Tai gana sunki užduotis, kurią nuo to laiko, nepaisant silpnos sveikatos, esu priverstas atlikti pats.

Vyriausiasis lama vėl kiek ilgiau patylėjo – stojusioje tyloje tvyrojo klausimas. Netrukus jis nuskambėjo:

– Brangusis Konvėjau, galbūt spėlioji, kas tai per išlyga?

Konvėjus iš lėto pusbalsiu atsakė:

– Manau, kad jau galiu nuspėti.

– Nejaugi? Gal gali ir dar kai ką nuspėti po ilgo ir keisto mano pasakojimo?

Konvėjui, stengiantis atsakyti į klausimą, ėmė svaigti galva. Kambarys virto šešėlių verpetu, kurio viduryje – šis gerumo kupinas protėvis. Jis iš tiesų taip įdėmiai klausėsi pasakojimo, kad turbūt kai kurios prasmės liko iki galo nesuvoktos, o dabar, vien pamėginus sąmoningai atsakyti, užliejo nuostaba, mintyse vis stiprėjantis įsitikinimas beveik dusino, staiga virsdamas žodžiais:

– Atrodo, neįmanoma, – sumikčiojo. – Tačiau negaliu negalvoti apie tai... nuostabu... keista... ir visiškai neįtikėtina... bet vis dėlto dar įstengiu patikėti...

– Kuo, mano sūnau?

Konvėjus, nežinodamas, kodėl virpa, ir nesistengdamas slėpti to jaudulio, atsakė:

– Kad jūs vis dar gyvas, tėve Pero.

AŠTUNTAS SKYRIUS

Vyriausiajam lamai pasiūlius vėl atsigaivinti, jie padarė pertrauką. Konvėjus mielai sutiko atsikvėpti, nes toks ilgas pasakojimo rečitalis abu gerokai išvargino. Jautė, kad pertrauka pageidautina ir meniniu požiūriu: arbatos gėrimas kartu su tradiciškai improvizuotais mandagiais žodžiais – tai lyg kadencija muzikoje. Taip besvarstant, atsiskleidė, o gal tai būta gryno sutapimo, vyriausiojo lamos telepatinės galios: jis prakalbo apie muziką – pasidžiaugė, kad šis Konvėjaus pomėgis Šangriloje neliko visiškai nepatenkintas. Konvėjus taip pat mandagiai atsakė, kad jį nustebino tokia puiki vienuolyno europiečių kompozitorių biblioteka. Iš lėto gurkšnodamas arbatą vyriausiasis lama padėkojo už komplimentą.

– O, brangusis Konvėjau, mums pasisekė, kad vienas iš mūsiškių yra gabus muzikantas, – jis buvo Šopeno mokinys. Su džiaugsmu leidome jam tvarkyti visus muzikos salono reikalus. Tau tikrai reikėtų su juo susitikti.

– Mielu noru. Čangas, beje, man sakė, kad jūsų mėgstamiausias Vakarų kompozitorius yra Mocartas.

– Tiesa, – pasigirdo atsakymas. – Mums labai patinka asketiška Mocarto elegancija. Jis stato namą, kuris nei per didelis, nei per mažas ir skoningai įrengtas.

Taip šnekučiavosi, kol tarnas išnešė arbatos dubenėlius. Tada Konvėjus pajėgė visai ramiai pareikšti:

– Taigi, tęsiant ankstesnį pokalbį, ketinate mus čia laikyti? Kaip suprantu, tai ir yra svarbi, nekeičiama išlyga?

– Teisingai supratai, mano sūnau.

– Kitaip tariant, mes pasiliksime čia amžinai?

– Man daug labiau patiktų jūsų puikus angliškas posakis, kad mūsų pačių labui esame čia visam laikui.

– Man tik neaišku, kodėl iš visų pasaulio gyventojų pasirinkote mus keturis?

Vyriausiasis lama vėl ėmė nuosekliai pasakoti:

– Tai – painus pasakojimas, jeigu nori jį išgirsti. Kaip jau supratai, visada, kiek įmanydami, siekėme papildyti savo gretas, nes, be kita ko, malonu čia turėti įvairaus amžiaus žmonių ir skirtingų laikotarpių atstovų. Deja, dėl neseniai pasibaigusio karo Europoje ir Rusijos revoliucijos kelionės ir tyrinėjimai Tibete buvo beveik visiškai sustabdyti. Paskutinis mūsų lankytojas japonas atvyko 1912 metais ir, atvirai kalbant, nebuvo labai vertingas radinys. Supranti, brangusis Konvėjau, mes nesame šundaktariai ar šarlatanai, negalime garantuoti, kad pavyks: kai kuriems mūsų svečiams gyvenimas čia neduoda jokios naudos – jie tiesiog sulaukia to, ką paprastai vadiname senatve, ir miršta nuo kokio menko negalavimo. Apskritai išsiaiškinome, kad tibetiečiai, pripratę prie aukščio ir kitokių sąlygų, daug atsparesni už atvykėlius. Tibetiečiai yra žavingi žmonės ir daug jų priėmėme čia, tačiau abejoju, ar nors keletas perkops per šimtą metų. Kinams sekasi kiek geriau, bet net tarp jų gana didelis nesėkmingų atvejų procentas. Geriausi mūsų žmonės, neabejotinai, yra šiaurės ir pietų europiečiai, galbūt ir amerikiečiai vienodai prisitaikytų. Manau, kad mums labai pasisekė, jog

pagaliau turime tos tautos pilietį – tai vienas iš tavo kelionės draugų. Tačiau privalau atsakyti į tavo klausimą. Kaip jau sakiau, susidarė tokia padėtis, kad beveik du dešimtmečius nepasveikinome nė vieno atvykėlio, per tą laiką keletas žmonių mirė, todėl pakliuvome į bėdą. Prieš kelerius metus vienas mūsiškis pasiūlė originalią išeitį. Tai buvo jaunas vaikinas, kilęs iš slėnio, patikimas ir visiškai pritariantis mūsų tikslams, bet, kaip ir visi slėnio žmonės, iš prigimties neturintis tokios laimės, kuri labiau šypsosi atvykėliams iš toli. Jis pasisiūlė nusigauti į kurią nors aplinkinę šalį ir atgabenti mums žmonių tokiu būdu, kuris buvo neįmanomas praėjusiame amžiuje. Tai buvo itin naujoviškas pasiūlymas, tačiau, tinkamai apsvarstę, sutikome. Matai, net ir Šangriloje privalome neatsilikti nuo laiko.

– Norite pasakyti, kad jis buvo specialiai pasiųstas atgabenti ką nors lėktuvu?

– Ką gi, supranti. Jis buvo nepaprastai gabus, sumanus jaunuolis, labai juo pasitikėjome. Tai buvo jo sumanymas, o mes leidome laisvai vykdyti. Mums tikrai žinoma, kad pirmajame savo plano etape turėjo mokytis amerikiečių aviacijos mokykloje.

– Bet kaip jam pavyko visa kita? Tas lėktuvas juk visai atsitiktinai atsidūrė Baskule...

– Tiesa, brangusis Konvėjau, – daug kas nutinka atsitiktinai. Tačiau pagaliau Talu pasitaikė tinkama proga. Jei tuo metu nebūtų pasinaudojęs, gal po metų, dvejų būtų pasitaikiusi kita, o gal, žinoma, ir jokios. Atvirai kalbant, nustebau, kai sargyba pranešė, kad jis nusileido ant plynaukštės. Aviacija sparčiai vystosi, bet man atrodė, kad prabėgs daug daugiau laiko, kol paprastas lėktuvas galės perskristi tokius kalnus.

– Tai – ne paprastas lėktuvas, o ypatingas, pritaikytas skristi per kalnus.

– Vėlgi atsitiktinumas? Mūsų jaunajam draugui tikrai sekėsi. Gaila, kad apie tai negalime padiskutuoti su juo – visi liūdime dėl jo mirties. Konvėjau, tau jis būtų patikęs.

Konvėjus nežymiai linktelėjo, nes tai visai galimas daiktas. Patylėjęs paklausė:

– Tačiau koks viso to tikslas?

– Mano sūnau, neapsakomai džiaugiuosi tavo klausimo tonu. Dar niekas per visą mano ilgoką patirtį neuždavė šio klausimo taip ramiai. Mano atskleistą tiesą sutikdavo visais įsivaizduojamais būdais: pasipiktinę, susikrimtę, įsiutę, nepatikliai ir isteriškai, bet nė karto iki šios nakties – tiesiog susidomėję. Tokį požiūrį kuo širdingiausiai sveikinu. Šiandien esi susidomėjęs, ryt pasijusi susirūpinęs, o ilgainiui galbūt pareikalausiu tavo atsidavimo.

– Šito nenorėčiau pažadėti.

– Kaip tik tavo abejonė man patinka – tai gilaus ir prasmingo tikėjimo pagrindas... Bet nesiginčykime. Tu – susidomėjęs, ir tai jau daug. Tik dar paprašysiu, kad tai, ką dabar pasakoju, kol kas liktų nežinoma trims tavo bendrakeleiviams.

Konvėjus tylėjo.

– Atėjus laikui, jie, kaip ir tu, sužinos, bet tos akimirkos jų pačių labui geriau neskubinti. Nė kiek neabejoju tavo išmintimi, todėl neprašau pažadėti, žinau, kad elgsiesi, kaip mums abiem atrodo geriausia... O dabar leisk nupiešti tau labai malonų vaizdą. Sakyčiau, pagal pasaulio normas esi vis dar apyjaunis vyras, kaip sakoma, tau dar visas gyvenimas prieš akis. Normaliai gali tikėtis dvidešimties ar trisdešimties metų, per kuriuos nepastebimai mažės aktyvumas. Tikrai nelinksma perspektyva, bet

kažin ar galiu tikėtis, kad žvelgsi į ją taip kaip aš, kaip į menką, kvapą užimantį ir pašėlusiai greitai pralekiantį interliudą. Pirmą tavo gyvenimo ketvirtį neabejotinai temdė tai, kad daugeliui dalykų buvai per jaunas, o paskutinį ketvirtį žmogus paprastai nugyvena slegiamas dar tamsesnio šešėlio, kad yra per senas. Tarp šių dviejų šešėlių koks menkas saulės spindulys nušviečia visą gyvenimą! Bet taip lemta, kad tau labai pasisekė, nes pagal Šangrilos normas gražiausi tavo metai dar tik prasidėjo. Gali atsitikti, kad, slenkant dešimtmečiams, nesijausi senesnis nei šiandien – kaip ir Henšelis, ilgai išliksi nuostabiai jaunas. Tačiau, patikėk, tai tik ankstyvasis paviršutiniškas tarpsnis. Ateis laikas, kai pasensi, kaip ir kiti, nors daug lėčiau, o fizinė būklė bus daug puikesnė: aštuoniasdešimties vis dar galėsi kopti kalnų perėja lyg jaunas vyras, bet, sulaukęs dvigubai tiek metų, nesitikėk, kad stebuklas tęsis. Mes nesame stebukladariai, nenugalėjome nei mirties, nei senatvės. Viskas, ko pasiekėme ir kartais galime padaryti, – tai sulėtinti šio trumpo intervalo, vadinamo gyvenimu, tempą. Tai darome būdais, kurie čia tokie pat paprasti, kaip neįmanomi kur nors kitur. Bet nesuklysk – mūsų visų laukia pabaiga.

Tačiau vis tiek tau atskleisiu labai žavingą ateities vaizdą: ilgalaikė ramybė, nerūpestingai stebint saulėlydį, kai žmonės išoriniame pasaulyje skaičiuoja laikrodžio dūžius. Metams ateinant ir praeinant, nuo kūniškų džiaugsmų pereisi prie asketiškesnių, bet ne mažesnį pasitenkinimą teikiančių poreikių. Galbūt nusilps raumenys, sumažės apetitas, tačiau tada ne tik pralošі, bet ir išloši – tapsi žavingai ramus ir giliamintis, brandus ir išmintingas, kupinas aiškios atminties. O visų vertingiausia, kad turėsi Laiko – tą retą ir puikią dovaną, kurią tavo Vakarų šalys, vis labiau beieškodamos, prarado. Tik pagalvok, tu turėsi laiko

skaityti – daugiau niekada nebereikės perversti puslapių, kad sutaupytum kelias minutes, nebereikės atsisakyti į ką nors gilintis, nes per daug sudomintų. Tau patinka muzika – štai partitūros, instrumentai ir Laikas, ramus ir beribis, kad suteiktų pilnavertį skonį. Be to, suprantu, kad vertini gerą draugiją. Argi nežavi išmintingos ir romios draugystės, ilgas ir malonus apsikeitimas mintimis, kurių įprastai skubotai nenutrauks mirtis? O jeigu labiau mėgsti vienatvę, argi negali leisti laiko mūsų paviljonuose, kur praturtintum švelnias vienišas mintis?

Įsivyravus tylai, Konvėjus neskubėjo jos sudrumsti.

– Nieko nesakai, brangusis Konvėjau. Atleisk man už iškalbą – priklausau amžiui ir tautai, kur sugebėjimo aiškiai reikšti mintis niekad nelaikė blogu tonu... Galbūt galvoji apie pasaulyje likusią žmoną, tėvus ar vaikus? O gal apie ambicijas šį bei tą nuveikti? Patikėk, nors iš pradžių skausmas gali būti aštrus, po dešimties metų net jo šešėlis nebetemdys sielos. Bet, tiesą sakant, jeigu teisingai skaitau tavas mintis, tokios širdgėlos neturi.

Konvėjų apstulbino tokia tiksli nuomonė.

– Taip ir yra, – atsakė jis. – Aš nevedęs, vos keli artimi draugai ir jokių ambicijų.

– Jokių? Ir kaip sugebėjai išvengti tų plačiai paplitusių blogybių?

Konvėjus pirmą kartą pajuto, kad dalyvauja pokalbyje.

– Didžiuma to, kas mano profesijoje laikoma sėkme, man visada buvo nepriimtina, be to, būtų reikėję labiau stengtis, nei man atrodė būtina. Dirbau konsulate, gana pavaldžioje tarnyboje, kuri mane visai tenkino.

– Vis dėlto nebuvai atsidavęs darbui?

– Nei siela, nei širdimi, nei visomis jėgomis. Esu gana tingaus būdo.

Raukšlės pagilėjo ir sujudėjo, Konvėjus suvokė, kad vyriausiasis lama tikriausiai šypsosi.

– Tingėti daryti kvailystes yra puiki savybė, – šis vėl sušnabždėjo. – Bent jau mus įtemptai ką nors veikiant vargu ar pastebėsi. Manau, Čangas paaiškino nuosaikumo principą, mes visada stengiamės dirbti saikingai. Pavyzdžiui, aš sugebėjau išmokti dešimt kalbų, vietoj dešimties galėjo būti dvidešimt, jei būčiau be saiko dirbęs. Bet nedirbau. Taip pat elgiamės ir kitose srityse: pastebėsi, kad nesame nei ištvirkę, nei asketiški. Džiaugiamės stalo malonumais, kol sulaukiame amžiaus, kai patartina susirūpinti, o mūsų jaunesnių kolegų labui slėnio moterys mielu noru skaistybei taiko nuosaikumo principą. Viską apsvarsčius, esu tikras, kad be didelių pastangų priprasi prie mūsų papročių. Čangas išties nusiteikęs labai optimistiškai, kaip ir aš po šio susitikimo. Tačiau prisipažinsiu, kad atkreipiau dėmesį į tavo keistą savybę, kurios lig šiol neturėjo nė vienas mūsų svečias. Ne visai cinizmas ir juo labiau ne kartėlis. Galbūt iš dalies nusivylimas, bet kartu ir proto aiškumas, kurio nesitikėjau iš jaunesnio nei, tarkim, šimtamečio. Jeigu reikėtų įvardyti vienu žodžiu, sakyčiau, kad esi beaistris.

– Galima ir taip sakyti, be abejonės, – pritarė Konvėjus. – Nežinau, ar skirstote čia atvykstančius žmones į kategorijas, jeigu taip, galite mane priskirti prie 1914–1918 metų. Manyčiau, kad jūsų senovės liekanų muziejuje esu unikalus egzempliorius – kartu atvykę kiti trys šiai kategorijai nepriklauso. Minėtais metais išeikvojau didžiąją dalį savo aistrų ir jėgų – retai kada apie tai kalbu. Pagrindinis dalykas, kurio nuo to laiko prašau pasaulio, kad paliktų mane ramybėje. Ši vieta mane savaip žavi, o tyluma patinka, ir, be abejo, kaip pastebėjote, aš čia pripratsiu.

– Tai viskas, mano sūnau?

– Tikiuosi, kad gerai laikausi jūsų pačių nuosaikumo taisyklės.

– Kaip sakė Čangas, esi protingas, labai protingas. Bet argi niekas iš mano bendrais bruožais nupasakoto ateities vaizdo nesužadino tau stipresnio jausmo?

Kiek patylėjęs, Konvėjus atsakė:

– Man gilų įspūdį padarė jūsų pasakojimas apie praeitį, bet, atvirai kalbant, ateities vaizdas domina tik teoriškai. Negaliu pažvelgti taip toli į priekį. Žinoma, būtų gaila išvykti iš Šangrilos rytoj ar kitą savaitę, o gal net kitais metais, bet ką jausiu sulaukęs šimto metų, nėra reikalo pranašauti. Man tai kaip bet kuri kita ateitis, kuri privalo turėti prasmę tam, kad imčiau jos trokšti. Kartais imdavau abejoti, ar gyvenimas ją turi, o jeigu ne, ilgai gyventi tikriausiai dar beprasmiškiau.

– Mano drauge, budistinės ir krikščioniškos šios vietos tradicijos labai ramina.

– Galbūt. Gaila, bet vis tiek trokštu aiškesnės priežasties, kad imčiau pavydėti šimtamečiui.

– Tokia priežastis yra, ir tikrai labai aiški. Tai – visas šios atsitiktinių atvykėlių, kurie pergyvena savo metus, kolonijos pagrindas. Mes neužsiimame bergždžiu eksperimentu ar vien tik keista užgaida. Mes turime svajonę ir viziją. Pirmasis 1789 metais ją išvydo senasis Pero, kai merdėdamas gulėjo šiame kambaryje. Kaip jau sakiau, tada jis prisiminė visą savo ilgą gyvenimą, ir jam atrodė, kad visi gražiausi daiktai yra laikini bei dūlantys ir kad karas, geismas, žiaurumas kada nors juos triuškins tol, kol pasaulyje nieko nebeliks. Prisiminė savo akimis matytus vaizdus, o mintyse įsivaizdavo kitus: regėjo, kaip stiprėja tautos, bet ne išmintimi, o nepadoriomis aistromis ir noru griauti, kaip didėja technikos galingumas, kol vienas ginkluotas žmogus

galės prilygti visai Didžiojo katalikų valdovo* kariaunai. Pero suvokė, kad griuvėsiais pavertę žemę ir jūrą, jie pakils į orą... Ar sakysi, kad jo vizija buvo neteisinga?

– Tikrai teisinga.

– Bet tai dar ne viskas. Jis numatė laiką, kai žmonės, puikuodamiesi žudymo būdais, įsikarščiavę taip siautės pasaulyje, kad visoms brangenybėms: knygoms, paveikslams ir harmonijai, per du tūkstantmečius sukauptiems lobiams, mažiems, subtiliems ir beginkliams, – iškils grėsmė, viskas bus prarasta, kaip dingusios Livijaus** knygos, arba sugriauta, kaip anglų sugriauti Pekino vasaros rūmai.

– Pritariu jums.

– Žinoma, bet ką gali protingų žmonių nuomonė prieš geležį ir plieną? Būk tikras, senojo Pero vizija išsipildys. Štai kodėl, mano sūnau, aš esu čia ir tu – čia, ir štai kodėl melskimės, kad išgyventume tą pražūtį, kuri kaupiasi iš visų pusių.

– Išgyventume?

– Tokia galimybė yra. Viskas atsitiks tau dar nesulaukus mano metų.

– Ir jūs manote, kad Šangrila išsigelbės?

– Galbūt. Negalime tikėtis malonės, bet rusena viltis, kad liksime nepastebėti. Būsime čia su knygomis ir muzika, medituosime, saugodami trapią mirštančio amžiaus eleganciją ir siekdami tokios išminties, kokios žmonėms prireiks, visoms jų

* Neoficialioje Romos katalikų eschatologijoje minimas paskutinis valdovas, kuris, artėjant pasaulio pabaigai, atsiras Žemėje, kad atkurtų Šventąją Romos imperiją.

** Titas Livijus (59 m. pr. Kr. – 17 m.) – romėnų istorikas, parašęs istorinį veikalą *Nuo Romos įkūrimo*, jį sudarė 142 knygos, išliko tik 35.

aistroms nurimus. Mes privalome saugoti paveldą ir perduoti palikuonims. Tad džiaukimės tuo, kuo galime, kol tas laikas ateis.

– O tada?

– Tada, mano sūnau, kai stiprieji praris vienas kitą, pagaliau įsivyraus krikščioniška etika, ir romieji paveldės žemę.

Šiuos žodžius vyriausiasis lama sušnabždėjo vos vos pabrėžtinai, ir Konvėjus pasidavė jų grožiui. Jis vėl pajuto užplūstančią tamsą, bet dabar simboliškai, tarsi išoriniame pasaulyje telktųsi audra. O tada pamatė, kaip Šangrilos vyriausiasis lama pakyla iš krėslo ir stovi tiesus tarsi pusiau įsikūnijusi šmėkla. Vien iš mandagumo Konvėjus puolė padėti, bet staiga, apimtas gilesnio impulso, pasielgė taip, kaip dar niekad prieš jokį žmogų, – pats nežinodamas kodėl, atsiklaupė.

– Suprantu jus, Tėve, – ištarė.

Nelabai suvokė, kaip pagaliau atsisveikino, dar ilgai po to jautėsi tarsi sapne. Prisiminė ledinį nakties orą po karštų viršutinių kambarių, Čangą šalimais ir tylią ramybę, einant drauge žvaigždžių nušviestais kiemais. Dar niekad Šangrila nesiūlė jo akims tokio sutelkto grožio: už skardžio krašto plytėjo įsivaizduojamas slėnis, kuris priminė gilų, neraibuliuojantį tvenkinį, ramų kaip ir jo mintys. Bet Konvėjus praėjo nesistebėdamas. Po ilgo ir permainingo pokalbio jautėsi visiškai tuščias, išskyrus pasitenkinimą, apėmusį jo protą, jausmus, kartu ir sielą – netgi abejonės pagaliau nurimo, įsiliejo į darnią visumą. Abu su Čangu nepratarė nė žodžio. Buvo vėlyvas metas, ir Konvėjus džiaugėsi, kad visi jau miega.

DEVINTAS SKYRIUS

Iš ryto Konvėjus spėliojo, ar visa tai, ką prisiminė, įsivaizdavo pabusdamas, ar tik susapnavo.

Vis dėlto netrukus jam buvo priminta. Kai atėjo pusryčiauti, visi sutartinai ėmė klausinėti.

– Vakar naktį tikrai ilgai kalbėjaisi su viršininku, – pradėjo amerikietis. – Norėjome sulaukti tavęs, bet pavargome. Kas jis per vienas?

– Ar ką nors sakė apie nešikus? – nekantravo Malinsonas.

– Tikiuosi, užsiminėte, kad čia apsistojo misionierė, – tarė panelė Brinklau.

Taip užsipuolę, Konvėjui sukėlė įprastą norą gintis.

– Gaila, bet turbūt jus nuvilsiu, – atsakė lengvai pasiduodamas blogam ūpui. – Mes neaptarinėjome misijų klausimo, jis visai nekalbėjo apie nešikus, o dėl išvaizdos tik pasakysiu, kad yra labai senas protingas žmogus, kuris kalba puikia anglų kalba.

Malinsonas suirzęs pertraukė:

– Mums svarbiausia, ar galima juo pasikliauti. Manai, jis gali nuvilti?

– Neatrodo, kad būtų negarbingas žmogus.

– Kodėl, po galais, nekamantinėjai apie nešikus?

– Man neatėjo į galvą.

Malinsonas įbedė nepatiklų žvilgsnį:

– Nesuprantu tavęs, Konvėjau. Baskule taip šauniai viską suorganizavai, jog nesitiki, kad tai tu. Atrodo, visai palūžai.

– Atsiprašau.

– Nėra ko atsiprašinėti. Turėtum susiimti ir susirūpinti dėl to, kas vyksta.

– Nesupratai manęs. Noriu pasakyti, atsiprašau, kad nuvyliau tave, – šiurkščiai atsakė Konvėjus, nenorėdamas parodyti jausmų, kurie buvo tokie prieštaringi, kad vargu ar kiti būtų nuspėję.

Konvėjus pats nustebo, kaip lengvai išsisuko, nors tvirtai ketino laikytis vyriausiojo lamos patarimo ir jokiu būdu neišduoti paslapties. Taip pat suglumo, kaip paprastai susitaikė su padėtimi, kurią jo bendrakeleiviai gana pagrįstai laikytų išdavikiška. Malinsono žodžiais tariant, kažin ar galima šito tikėtis iš didvyrio. Staiga Konvėjus jaunuoliui pajuto prielankumą, atmieštą gailesčiu, bet susitvardė, pagalvojęs, kad žmonėms, garbinantiems didvyrius, dažnai tenka nusivilti. Baskule Malinsonas buvo naujokas, perdėtai garbinantis gražų ir drąsų kapitoną, kuris dabar susvyravo, jeigu dar nenuvirto nuo pjedestalo. Visada truputį gaila sugriauti idealą, kad ir kokį klaidingą, o Malinsono susižavėjimas bent iš dalies guodė, kad stengiasi apsimesti tuo, kuo nėra. Vis tiek apsimetinėti nebeįmanoma. Teigiama Šangrilos oro savybė (galbūt dėl aukščio) buvo ta, kad jam dingo noras stengtis dėl netikrų emocijų.

– Klausyk, Malinsonai, beprasmiška nuolat įkyriai priminti Baskulą. Aišku, kad ten buvau kitoks, nes buvo visiškai kitokia padėtis, – tarė.

– Mano nuomone, daug sveikesnė. Bent jau žinojome, kas vyksta.

– Tiksliau sakant, žudynės ir prievartavimai. Jei nori, gali vadinti sveikesne.

Jaunuolis pakeltu balsu atšovė:

– Na, iš dalies tikrai vadinu sveikesne. Man jau geriau atvira kova nei visos tos paslaptys. – Ir netikėtai pridūrė: – Pavyzdžiui, kaip čia pateko ta kinė? Ar jis tau nesakė?

– Ne. Kodėl turėjo sakyti?

– O kodėl ne? Kodėl nepaklausei, jeigu tave tai nors kiek domina? Argi įprasta, kad jauna mergina gyventų su daugybe vienuolių?

Konvėjui tokia mintis nebuvo atėjusi į galvą.

– Tai – nepaprastas vienuolynas, – daugiau nesugalvojo, ką atsakyti.

– Dieve mano, tikrai!

Ginčui akivaizdžiai išblėsus, stojo tyla. Konvėjui atrodė, kad Luocen istorija neturi nieko bendro su jais. Mažoji mandžiūrė taip tyliai glūdėjo jo mintyse, kad beveik nepastebėjo. Tačiau vos tik ją paminėjo, panelė Brinklau staiga pakėlė žvilgsnį nuo tibetiečių gramatikos, kurios mokėsi net prie pusryčių stalo („Tarsi neužteks viso gyvenimo", – kandžiai pagalvojo Konvėjus). Kalbos apie merginas ir vienuolius jai priminė pasakojimus apie indų šventyklas, kuriuos vyrai misionieriai porindavo savo žmonoms, o šios perpasakodavo netekėjusioms draugėms.

– Savaime suprantama, – ištarė pro sučiauptas lūpas, – šios vietos dorovė gana pasibaisėtina, to ir galėjome tikėtis.

Ji atsisuko į Barnarą, tarsi kviesdama pritarti, bet amerikietis tik išsišiepė.

– Nemanau, kad vertinat mano nuomonę moralės klausimais, – sausai atsakė. – Bet pasakysiu, kad bartis ne ką geriau. Dar teks čia kurį laiką viešėti, todėl valdykimės ir jauskimės patogiai.

Konvėjus mintyse jam pritarė, tačiau Malinsonas vis tiek nenurimo.

– Tikrai tau čia patogiau negu Dartmure, – įgėlė.

– Dartmuras? A, tai didžiausias jūsų kalėjimas?.. Suprantu. Na, taip. Tikrai niekad nepavydėjau ten sėdintiems. Dar štai kas – gali kandžiotis, bet manęs neįskaudinsi. Esu storaodis ir minkštaširdis.

Konvėjus žvilgtelėjo į jį su padėka, tada priekaištingai pažiūrėjo į Malinsoną. Netikėtai apėmė jausmas, kad jie visi vaidina milžiniškoje scenoje, tačiau tik jis vienas suvokia, kas už jos slypi. Negalėdamas šiuo žinojimu pasidalyti, staiga užsimanė pabūti vienas. Linktelėjęs išėjo į kiemą. Išvydus Karakalą, būgštavimai išblėso, o nuogąstavimai dėl trijų bendrakeleivių dingo – jis kažkodėl susitaikė su nauju pasauliu, kuris jiems buvo toks tolimas ir nenuspėjamas. Atėjus laikui, kai viskas aplink atrodo keista, darosi vis sunkiau suvokti tą keistumą, ir daug kas tampa savaime suprantama tik todėl, kad nuostaba visus vargintų. Taip dabar jautėsi Šangriloje – panaši, nors anaiptol ne tokia maloni dvasinė pusiausvyra buvo apėmusi per karą.

Dvasinė pusiausvyra jam reikalinga prisitaikyti prie dvejopo gyvenimo, kurį priverstas gyventi. Nuo tada su kitais trimis tremtiniais gyveno pasaulyje, kur svarbiausia buvo nešikų atvykimas ir kelionė atgalios, į Indiją. Pasišalinus nuo jų, horizontas pakildavo tarsi uždanga: laikas išsiplėsdavo, erdvė sumažėdavo, o Mėlynojo Mėnulio slėnio vardas įgaudavo simbolinę reikšmę, tarsi patikėti pažadėta ateitimi būtų beveik tas pats, kas danguje pamatyti mėlyną mėnulį. Kartais spėliodavo, kuris iš šių dviejų gyvenimų tikresnis, tačiau tai Konvėjaus neslėgė. Jis ir vėl prisiminė karą: kai smarkiai bombarduodavo, guosdavosi mintimi, kad turi daug gyvenimų, o mirtis gali atimti tik vieną.

Čangas dabar su juo bendravo visai atvirai. Jie daug kalbėjosi apie vienuolyno tvarką ir taisykles. Konvėjus sužinojo,

kad pirmus penkerius metus gyventų įprastą gyvenimą be jokio ypatingo režimo. Taip elgiamasi todėl, kaip sakė Čangas, „kad kūnas įprastų prie aukščio, be to, reikia laiko, kad išsisklaidytų žmogaus protą ir emocijas apėmęs gailestis".

Šyptelėjęs Konvėjus pasitikslino:

– Taigi esate tikri, kad per penkerius metus žmogiškas meilės jausmas praeina?

– Be abejo, ne, – atsakė kinas, – bet išlieka tik kaip aromatas, kurio melancholija mėgaujamės.

Po bandomųjų penkerių metų, toliau aiškino Čangas, prasidėtų amžiaus lėtinimo procesas. Jeigu pavyktų, Konvėjus nugyventų apie pusę amžiaus atrodydamas kaip keturiasdešimtmetis – tikrai neblogas gyvenimo laikotarpis nugyventi nepasikeitus.

– O tu? – paklausė Konvėjus. – Kaip tau viskas susiklostė?

– Ak, gerbiamasis pone, man iš tiesų pasisekė, nes atvykau visai jaunas – tik dvidešimt dvejų. Buvau kareivis, turbūt net nepamanytumėte, kad 1855 metais komandavau kareivių būriui, kuris veikė prieš plėšikų gentis. Vykdžiau tai, ką pavadinčiau žvalgyba, jeigu kada nors būčiau grįžęs papasakoti viršesniems karininkams, tačiau pasiklydau kalnuose. Iš mano vyrų, kurių buvo per šimtą, atšiauriame klimate išgyveno tik septyni. Kai pagaliau mane rado ir atgabeno į Šangrilą, sirgau taip, kad tik jaunystė ir ištvermė mane išgelbėjo.

– Dvidešimt dveji, – pakartojo Konvėjus skaičiuodamas. – Taigi dabar tau devyniasdešimt septyneri?

– Taip. Labai greitai, jeigu lamos sutiks, duosiu įžadus.

– Suprantu – reikia sulaukti apvalaus skaičiaus?

– Ne, mūsų nevaržo jokia amžiaus riba. Šimtmetis apskritai laikomas amžiumi, po kurio įprasto gyvenimo aistros ir nuotaikos veikiausiai pradingsta.

– Manyčiau, kad taip. O kas vyksta po to? Kiek tikiesi nugyventi?

– Yra pagrindo tikėtis, kad, tapęs lama, gyvensiu tiek, kiek tai įmanoma Šangriloje. Skaičiuojant metais, galbūt dar vieną šimtmetį ar daugiau.

Konvėjus linktelėjo.

– Turbūt turėčiau pasveikinti. Regis, pasinaudojai abiejų pasaulių pranašumais: ilga ir maloni jaunystė praeityje bei lygiai tokia pat ilga ir maloni senatvė priešakyje. O kada tavo kūnas ėmė senti?

– Kai man buvo per septyniasdešimt. Taip dažniausiai nutinka, nors, manau, vis dar galiu tvirtinti, kad pagal savo metus atrodau jaunesnis.

– Neabejotinai. O kas nutiktų, jeigu dabar, sakykim, išvyktum iš slėnio?

– Jeigu negrįžčiau daugiau nei kelias dienas, mirčiau.

– Vadinasi, esminis dalykas yra oras?

– Egzistuoja tik vienas Mėlynojo Mėnulio slėnis, ir tie, kurie tikisi rasti kitą, iš gamtos prašo per daug.

– Na, o kas būtų nutikę, jeigu, tarkim, iš slėnio būtum išvykęs prieš trisdešimt metų, per savo, pavadinkime, pailgintą jaunystę?

Čangas atsakė:

– Turbūt net ir tada būčiau miręs. Bent jau labai greitai būčiau atrodęs tokio amžiaus, kokio iš tikrųjų esu. Prieš keletą metų buvo toks keistas įvykis, jų pasitaikydavo ir anksčiau. Vienas iš mūsiškių išvyko iš slėnio pasitikti grupės keliautojų, kurie galėjo būti netoliese. Tas žmogus, rusas, atvyko čia pačiame jėgų žydėjime ir taip gerai pritapo, kad beveik aštuoniasdešimties metų atrodė perpus jaunesnis. Kelionėje jis turėjo užtrukti ne ilgiau kaip savaitę (toks laikas dar neturi reikšmės), bet, nelaimei,

pateko į klajoklių genčių nelaisvę ir buvo nugabentas gana toli. Manėme, kad įvyko koks nelaimingas atsitikimas, ir netekome vilties sulaukti gyvo. Vis dėlto jam pavyko pabėgti ir po trijų mėnesių grįžti pas mus. Tačiau jis buvo labai pasikeitęs. Jo veidas ir elgesys atitiko tikrąjį jo amžių. Netrukus jis mirė, kaip miršta senas žmogus.

Konvėjus kurį laiką nepratarė nė žodžio. Jie kalbėjosi bibliotekoje, tad beveik per visą pasakojimą jis žvelgė pro langą į perėją, vedančią išorinio pasaulio link. Pro kalno viršūnę iš lėto plaukė debesies sruogelė.

– Baisoka istorija, Čangai, – pagaliau pratarė. – Susidaro įspūdis, kad Laikas – tarsi užsispyrusi pabaisa, tykanti anapus slėnio staiga užpulti dykinėtojus, kuriems pavyko jo išvengti ilgiau, negu reikia.

– Dykinėtojus? – paklausė Čangas (jis labai gerai mokėjo anglų, bet kartais nežinodavo šnekamosios kalbos žodžių).

– „Dykinėtojas", – paaiškino Konvėjus, – reiškia tinginys, dykaduonis. Suprantama, pavartojau nerimtai.

Čangas, dėkodamas už informaciją, nusilenkė. Jį labai domino kalbos, be to, mėgo filosofiškai apgalvoti naują žodį.

– Prasminga, – patylėjęs tarė jis, – kad anglams dykinėti yra yda. O mes labiau vertiname dykinėjimą, o ne įtampą. Argi pasaulyje šiuo metu ne per daug įtampos? Ar nebūtų geriau, jeigu daugiau žmonių dykinėtų?

– Esu linkęs tau pritarti, – pralinksmėjęs atsakė Konvėjus.

Po susitikimo su vyriausiuoju lama Konvėjus tą pačią savaitę sutiko kelis būsimus kolegas. Neatrodė, kad Čangas nekantrautų arba nenoriai juos supažindintų, todėl Konvėjus pajuto naują, masinančią aplinką, kur nėra triukšmingos skubos ar nuviliančio atidėliojimo.

– Iš tiesų, – paaiškino Čangas, – kai kurie lamos gali ilgą laiką, gal net kelerius metus, su jumis nesusitikti, tačiau nesistebėkite – kada nors jie bus pasirengę susipažinti, o tai, kad vengia skubėti, nereiškia nenoro.

Konvėjui ši nuostata buvo suprantama, nes pats panašiai jausdavosi, užsienio konsulatuose lankydamas naujai atvykusiuosius.

Vis dėlto Konvėjus susitiko su lamomis ir šie susitikimai buvo gana sėkmingi – pokalbiai su triskart vyresniais vyrais nesukėlė jokių bendravimo nepatogumų, kurių Konvėjui būtų kilę Londone arba Delyje. Pirmiausia netikėtai susidūrė su linksmu vokiečiu, pavarde Maisteris. Jis vienintelis liko gyvas iš grupės tyrinėtojų ir į vienuolyną pateko devyniolikto amžiaus pabaigoje. Maisteris gerai kalbėjo angliškai, tik truputį su akcentu. Po kelių dienų Konvėjus susipažino ir maloniai šnektelėjo su žmogumi, kurį vyriausiasis lama ypač rekomendavo. Tai Alfonsas Brijakas, plonas mažaūgis prancūzas, kuris, nors ir prisistatė kaip Šopeno mokinys, neatrodė itin senas. Konvėjus pamanė, kad abu vyrai bus puiki draugija. Pasąmonėje jis viską analizavo, tad dar po kelių naujų susitikimų padarė paprastą išvadą: nors vienuolių, su kuriais susipažino, charakteriai ir skiriasi, tačiau jiems būdinga bendra savybė, kuriai įvardyti nesugalvojo geresnio žodžio kaip tik „amžinumas". Be to, jie visi apdovanoti ramiu intelektu, todėl jų nuomonės buvo apgalvotos ir protingos. Konvėjus puikiai jautėsi taip bendraudamas ir suprato, kad naujieji pažįstami tai suvokia ir džiaugiasi. Jis lengvai rado bendrą kalbą su jais, kaip su bet kuria kita kultūringų žmonių draugija, nors buvo keistoka girdėti tokius tolimus ir, matyt, jiems kasdienius prisiminimus. Pavyzdžiui, vienas geranoriškai nusiteikęs žilagalvis vyras po trumpo pokalbio paklausė

Konvėjaus, ar šį domina rašytojos Brontės*. Išgirdęs teigiamą atsakymą, vyras paaiškino:

– Suprantate, būdamas pastoriaus padėjėju Vest Raidinge devyniolikto amžiaus penktajame dešimtmetyje, kartą lankiausi Havorte ir apsistojau klebonijoje. Nuo atvykimo čia kruopščiai tyrinėju seserų Brončių problemą – rašau knygą šia tema. Galbūt kada nors norėtumėte ją su manimi perskaityti?

Konvėjus nuoširdžiai padėkojo. Likęs vienas su Čangu, nusistebėjo, kad vienuoliai labai aiškiai prisimena savo gyvenimą iki Tibeto. Čangas paaiškino, kad visa tai išlavinama.

– Suprantate, gerbiamasis pone, vienas pirmųjų žingsnių nušvitimo link yra pamatyti savo praeities panoramą, o praeitis, kaip ir bet koks kitas vaizdas, tiksliau matoma iš perspektyvos. Pakankamai ilgai pagyvenęs tarp mūsų, pajusite, kad ankstesnis gyvenimas nepastebimai atsidurs dėmesio centre, tartum žiūrėtum per teleskopą, sureguliavęs objektyvą. Viskas išryškės ramiai, aiškiai, bus tinkamai suderinta ir įgaus teisingą prasmę. Pavyzdžiui, jūsų naujasis pažįstamas išskyrė, kad reikšmingiausia viso jo gyvenimo akimirka įvyko jaunystėje, svečiuojantis name, kur gyveno senas pastorius su trimis dukterimis.

– Tikriausiai teks kibti į darbą, kad atsiminčiau svarbias gyvenimo akimirkas?

– Nereikės stengtis. Prisiminsite savaime.

– Kažin, ar labai apsidžiaugsiu, – paniuro Konvėjus.

Kol kas, kad ir ką atskleistų praeitis, jis sėmėsi laimės. Skaitydamas bibliotekoje arba grodamas Mocartą muzikos kambaryje,

* Anne, Charlotte, Emily Brontë – seserys, XIX a. anglų rašytojos, kurios pasirašydavo vyriškais slapyvardžiais.

pajusdavo užplūstant gilų dvasinį jaudulį, tarsi Šangrila iš tiesų būtų gyva, susikristalizavusi iš šimtmečių burtų ir stebuklingai išsaugota nuo laiko bei mirties. Tokiomis akimirkomis vėl grįždavo prie įsimintino pokalbio su vyriausiuoju lama, tada pajusdavo aplink švelniai tvyrantį ramų intelektą, pakuždomis nuraminantį ausis ir akis. Besiklausydamas, kaip Luocen rikiuoja painų fugos ritmą, spėliodavo, ką slepia bejausmė šypsena, pražysdavusi jos lūpose tarsi gėlė. Su Konvėjumi ji kalbėdavo labai mažai, nors jau žinojo, kad šis moka jos kalbą, o su Malinsonu, kuris mėgdavo kartais užsukti į muzikos kambarį, išvis buvo tarsi nebylė. Tačiau Konvėjus įžiūrėjo žavesį, kurį tobulai išreiškė jos tylėjimas.

Kartą paklausė Čango apie Luocen gyvenimą ir sužinojo, kad ji yra kilusi iš karališkos mandžiūrų šeimos.

– Buvo sužieduota su Turkestano princu ir keliavo į Kašgarą su juo susitikti, tačiau jos nešikai pasiklydo kalnuose. Neabejotinai visa palyda būtų žuvusi, jeigu ne įprastinis susitikimas su mūsų pasiuntiniais.

– Kada tai įvyko?

– 1884 metais. Jai buvo aštuoniolika.

– Tada aštuoniolika?

Čangas linktelėjo:

– Taip, ji puikiai išsilaikė, kaip pats galite spręsti. Jos senėjimo procesas itin nuoseklus.

– O kaip ji reagavo, tik atvykusi?

– Galbūt kiek labiau nei vidutiniškai nenorėjo susitaikyti su padėtimi – nesipriešino, bet žinome, kad kurį laiką nerimavo. Suprantama, juk tai nepaprastas atsitikimas – sulaikyti merginą pakeliui į vestuves... Visi labai rūpinomės, kad čia ji būtų laiminga. – Čangas mandagiai nusišypsojo. – Kaip žinoma, sužadintą

meilę sunku numalšinti, nors paaiškėjo, kad tam skirtų pirmų penkerių metų visiškai pakako.

– Turbūt buvo smarkiai prisirišusi prie vyro, už kurio turėjo tekėti?

– Vargu, gerbiamasis pone, nes niekad jo nematė. Suprantate, tai senas paprotys. Ją jaudinę meilės jausmai nebuvo asmeniški.

Konvėjus linktelėjo ir švelniai užsigalvojo apie Luocen. Įsivaizdavo ją tokią, kokia galėjo būti prieš pusę amžiaus: didingai sėdinti išdabintame krėsle, nešikams plūšinant per plynaukštę, akimis tyrinėjanti vėjo perpučiamus horizontus, kurie turėjo atrodyti tokie atšiaurūs po Rytų sodų ir lotosų tvenkinių.

– Vargšė mergaitė! – pratarė galvodamas apie tokią eleganciją, daugel metų laikomą nelaisvėje. Sužinojęs apie Luocen praeitį, dar labiau pamėgo jos ramumą ir tylumą. Ši mergina priminė jam gražią, šaltą vazelę, kurią papuošia tik praslystantis spindulys.

Konvėjus tik truputį mažiau nei buvimu su Luocen mėgavosi pokalbiais su Brijaku apie Šopeną bei jo labai talentingai skambinamomis žinomomis melodijomis. Pasirodo, prancūzas mokėjo keletą niekur neskelbtų Šopeno kūrinių, juos buvo užrašęs, todėl Konvėjus maloniai leido laiką stengdamasis įsiminti. Jį intrigavo mintis, kad nei Korto, nei Pachmanui* taip nepasisekė. O Brijako prisiminimai buvo neišsemiami: jo atmintis be perstojo atgaivindavo kokį nors mažą melodijos gabaliuką, kurį kompozitorius

* Alfred Cortot (1877–1962) – prancūzų pianistas, pedagogas, didžiausią dėmesį skyręs Frédérico Chopino ir Roberto Schumanno kūrybai; Vladimiras de Pachmannas (1848–1933) – pianistas, garsėjęs F. Chopino kūrinių subtilia interpretacija.

greitomis buvo sukūręs arba improvizavęs kokia nors proga. Kai šios melodijos ateidavo Brijakui į galvą, viską užrašydavo – kai kurios ištraukos buvo labai žavingos.

– Brijakas, – paaiškino Čangas, – tik neseniai tapo lama, todėl būkite nuolaidus, jeigu daug kalba apie Šopeną. Jaunesnieji lamos natūraliai daug mąsto apie praeitį. Tai būtinas žingsnis, kad įžvelgtų ateitį.

– Tuo, kaip suprantu, užsiima vyresnieji?

– Taip. Vyriausiasis lama, pavyzdžiui, beveik visą gyvenimą praleidžia aiškiaregiškai medituodamas.

Konvėjus akimirką susimąstė, tada paklausė:

– Beje, kaip manai, kada vėl su juo susitiksiu?

– Neabejotinai baigiantis pirmiems penkeriems metams, gerbiamasis pone.

Tačiau Čangas suklydo, nors ir buvo užtikrintas, nes nepraėjo nė mėnuo po atvykimo į Šangrilą, kai Konvėjų antrą kartą pakvietė į kaitrųjį viršutinį kambarį. Čangas buvo minėjęs, kad vyriausiasis lama niekur neina iš savo apartamentų ir kad įkaitintas kambarių oras yra būtinas jo fiziniam egzistavimui. Konvėjus buvo tam pasirengęs, tačiau temperatūros permaina trikdė mažiau negu pirma. Šįkart vos tik nusilenkė ir jam atsakydamos nežymiai pagyvėjo įdubusios vyriausiojo lamos akys, iškart lengviau atsikvėpė. Konvėjus jautė dvasinę giminystę, ir nors žinojo, kad taip greitai po pirmo susitikimo būti pakviestam antrą kartą yra negirdėta garbė, nė kiek nesijaudino ir nesijautė prislėgtas iškilmingumo. Jis nesureikšmino amžiaus, kaip ir aukštos padėties ar odos spalvos, niekada neatsiribodavo nuo žmogaus tik todėl, kad šis per jaunas arba per senas. Kuo nuoširdžiausiai gerbė vyriausiąjį lamą ir nesuprato, kodėl jų tarpusavio santykiai neturėtų būti tiesiog malonūs.

Po įprastų komplimentų Konvėjus atsakė į daugybę mandagių klausimų. Savo ruožtu patikino, kad gyvenimas čia jam labai patinka ir kad jau užmezgė keletą draugysčių.

– Ar išsaugojai mūsų paslaptis nuo trijų bendrakeleivių?

– Taip, iki šiol. Kartais jaučiausi nesmagiai, bet jei prasitarčiau, turbūt būtų dar blogiau.

– Kaip ir spėjau, elgeisi taip, kaip tau atrodė geriausia. O šis nepatogumas tik laikinas. Čangas sako, kad, jo manymu, su dviem iš jų nebus vargo.

– Manyčiau, taip.

– O trečiasis?

– Malinsonas yra dirglus jaunuolis ir labai trokšta grįžti atgalios, – atsakė Konvėjus.

– Tau jis patinka?

– Taip, man jis labai patinka.

Tuo metu buvo įnešti arbatos dubenėliai, ir, gurkšnodami kvapų skystį, ėmė šnekučiuotis nebe taip rimtai. Tinkamas paprotys, suteikiantis galimybę žodžių tėkmei įgauti vos juntamą lengvabūdišką aromatą, į kurį Konvėjus mielai reagavo. Kai vyriausiasis lama paklausė, ar Šangrila nėra unikali gyvenimo patirtis ir ar Vakarų pasaulis galėtų pasiūlyti ką nors bent kiek panašaus, nusišypsojęs tarė:

– Taip, bet, atvirai kalbant, man šiek tiek primena Oksfordą, kur teko dėstyti. Peizažas ten ne toks gražus, tačiau studijų dalykai dažnai tokie pat nepraktiški, o net seniausi iš dėstytojų, nors ir ne visai tokie seni, kažkaip panašiai sensta.

– Brangusis Konvėjau, turi humoro jausmą, – pagyrė vyriausiasis lama, – už kurį visi tau būsime dėkingi ilgus metus.

DEŠIMTAS SKYRIUS

– Nuostabu, – apsidžiaugė Čangas, išgirdęs, kad Konvėjus vėl matėsi su vyriausiuoju lama. Vienuolis vengdavo kalbėti perdėtai, todėl tokia jo reakcija buvo reikšminga. Jis pabrėžė, kad nuo tada, kai įsigalėjo vienuolyno tvarka, to dar nėra buvę. Vyriausiasis lama niekad nepageidaudavo antro susitikimo, kol penkerių metų bandomasis laikotarpis neapvalydavo tremtinio jausmų.

– Suprantate, – aiškino Čangas, – jį labai vargina pokalbis su atvykėliu, nes nepageidauja žmogiškų aistrų, kurios jo amžiuje yra nepakeliamai nemalonu. Man nekyla abejonių dėl begalinės jo išminties. Kaip tik, manau, labai vertinga pamoka, kad netgi nustatytos mūsų bendruomenės taisyklės yra tokios tik nuosaikiai. Tai vis tiek nuostabu.

Konvėjui neatrodė nuostabiau nei visa kita, net ir kai pas vyriausiąjį lamą lankėsi trečią ir ketvirtą kartą. Regis, viskas buvo beveik iš anksto nulemta – taip nevaržomai suartėjo jų protai. Konvėjus jautėsi atsipalaidavęs nuo užslėptos įtampos, po pokalbių išeidavo apimtas ištaigingos ramybės. Kartais jausdavosi visiškai pakerėtas taip įvaldyto vienuolyno galvos proto, o geriant arbatą iš šviesiai mėlynų dubenėlių, iškilmingas bendravimas taip švelniai ir nepastebimai pagyvėdavo, kad susidarydavo įspūdis, tarsi teorema nepastebimai pavirto į sonetą.

Jų drąsūs pokalbiai siekdavo toli: išrutuliodavo ištisas filosofijas, išnagrinėdavo ir naujai pažvelgdavo į ilgus istorijos vieškelius. Nors ir pakerėtas tokios patirties, Konvėjus išlaikė kritišką požiūrį, todėl kartą, jam įrodinėjant savo nuomonę, vyriausiasis lama paklausė:

– Sūnau mano, esi dar jaunas, tačiau suvokiu, kad tavoji išmintis pasiekė senatvės brandą. Tikriausiai tau buvo atsitikę kas nors keisto?

Konvėjus nusišypsojo:

– Nieko keistesnio nei daugeliui mano kartos žmonių.

– Tokio kaip tu dar neteko sutikti.

Kiek patylėjęs, Konvėjus paaiškino:

– Nieko labai paslaptingo. Tą mano pusę, kuri jums atrodo sena, išvargino stipri ir per ankstyva patirtis. Nuo devyniolikos iki dvidešimt dvejų metų išėjau tokią gyvenimo mokyklą, kuri gerokai išsekino.

– Per Pirmąjį pasaulinį karą buvai labai nelaimingas?

– Ne ypač. Tiesą sakant, kaip ir keli milijonai kitų, buvau susijaudinęs, išsigandęs, elgiausi savižudiškai ir nutrūktgalviškai, o kartais pagaudavo pašėlęs įniršis. Prisigėręs kaip beprotis įspūdingai žudžiau ir ištvirkavau. Tuo metu žmogus pasiekdavo tikslą, jei išvis pasiekdavo, piktnaudžiaudamas visais savo jausmais, apimtas baisaus nuobodulio ir nerimo. Štai kodėl gyvenimas po to tapo toks sudėtingas. Nemanykite, kad vaizduoju itin tragišką herojų – man paskui gana neblogai sekėsi. Toks gyvenimas šiek tiek priminė mokyklą su blogu direktoriumi: jeigu yra noro, galima kaip reikiant pasilinksminti, bet tai retkarčiais gadina nervus ir yra tikrai menkas malonumas. Manau, man tai gerokai labiau paaiškėjo negu daugeliui.

– Vadinasi, ir toliau mokeisi?

Konvėjus gūžtelėjo:

– Jeigu sutiktumėt perfrazuoti posakį, galbūt išblėsusios aistros yra išminties pradžia.

– Mano sūnau, Šangrila irgi šito moko.

– Žinau, todėl jaučiuosi visai kaip namie.

Jis bylojo gryną tiesą: slenkant dienoms, savaitėms, protą ir kūną apėmė begalinis pasitenkinimo jausmas – jis pasidavė kerams, kaip Pero, Henšelis ir kiti. Mėlynasis Mėnulis jį pavergė, nebeliko jokio išsigelbėjimo. Tarsi nepasiekiamo tyrumo gyvatvorė aplink švytėjo kalnai, kurių apakintas jo žvilgsnis smigo į žalias slėnio gelmes, – neapsakomas reginys! – o kitoje lotosų tvenkinio pusėje pasigirdus skambiai klavesino monotonijai, jautė, kaip vaizdas ir garsas susilieja į tobulą raštą.

Konvėjus labai santūriai įsimylėjo mažąją mandžiūrę. Jo meilė nereikalavo nieko, net atsako. Tai buvo proto duoklė, kuriai jausmai suteikė tik prieskonį. Luocen jam simbolizavo viską, kas subtilu ir trapu, jos stilizuotas mandagumas ir pirštų prisilietimas prie klaviatūros teikė malonų intymumą. Kartais užkalbindavo taip, kad pokalbis, jai panorėjus, būtų tapęs laisvesnis, tačiau merginos atsakymai niekad neišduodavo rafinuotai paslėptų minčių, kurių iš dalies jis ir netroško sužinoti. Staiga Konvėjus suvokė atradęs vieną žadėto brangakmenio briaunelę: jis turi Laiko, kad išsipildytų viskas, ko panorės, tokio Laiko, kad, neabejojant, jog bus patenkintas, geismas savaime užgeso. Po metų ar dešimties vis dar bus Laiko. Svajos užvaldytas, jis jautėsi laimingas.

Tada retkarčiais lengvai pasiekdavo kitą gyvenimą, kuriame susidurdavo su Malinsono nekantrumu, Barnaro širdingumu ir tvirtu panelės Brinklau ketinimu. Jis jautė, kaip džiaugsis, kai jie visi žinos tiek pat, kiek ir jis. Kaip ir Čangas, įsivaizdavo, kad nei

su amerikiečiu, nei su misioniere nebus vargo. Net pralinksmėjo, kai kartą amerikietis pasakė:

– Žinai, Konvėjau, tikriausiai čia būtų puiki vietelė įsikurti. Iš pradžių maniau, kad pasigesiu laikraščių ir filmų, bet, atrodo, žmogus prie visko pripranta.

– Pritariu, – sutiko Konvėjus.

Vėliau sužinojo, kad Barnaras paprašė Čango kartu nusileisti į slėnį, mat norėjo linksmai pavakaroti ir pasimėgauti vietinėmis pramogomis. Išgirdęs apie tai, Malinsonas paniekinamai Konvėjui mestelėjo:

– Tikriausiai gėrė. – O Barnarui pareiškė: – Žinoma, ne mano reikalas, bet prieš kelionę privalom būti geros formos. Nešikai turi atvykti jau po dviejų savaičių, ir, kaip suprantu, kelionė atgalios nebus tik išvyka svetimu automobiliu.

Barnaras santūriai linktelėjo:

– Aš taip ir nemaniau. O dėl savijautos, tai jaučiuosi sveikas kaip niekad. Kasdien mankštinuosi, neslegia jokie rūpesčiai, o slėnio baruose neleidžiama padauginti. Pats žinai, firmos devizas – „Saikingai!"

– Taip, nė neabejoju, kad saikingai gerai leidi laiką, – kandžiai atsakė Malinsonas.

– Tikrai taip. Ši įstaiga patenkina visus skonius – juk kai kurie mėgsta pianinu grojančią mažąją činkę, ar ne? Negalima kaltinti žmonių dėl to, kas jiems patinka.

Konvėjus nė kiek neįsižeidė, tačiau Malinsonas paraudo kaip mokinys.

– Vis dėlto galima patupdyti į kalėjimą, kai įsigeidžia kitų žmonių nuosavybės, – atkirto įsiutęs, nebegalvodamas, ką sako.

– Aišku, jeigu pagaus, – išsišiepė amerikietis. – Jei jau prakalbome ta tema, tai tučtuojau jums kai ką pasakysiu: nusprendžiau

praleisti nešikus. Jie gana reguliariai čia atvyksta, todėl palauksiu kitos kelionės, o gal ir dar kitos. Jeigu vienuoliai pasikliaus manimi ir leis toliau gyventi viešbučio sąskaita.

– Nori pasakyti, kad nevyksi kartu?

– Būtent taip. Nusprendžiau kurį laiką užsibūti. Tau viskas gerai, namie grįžusį pasitiks orkestras, o mane – tik išsirikiavę policininkai. Kuo daugiau apie tai galvoju, tuo labiau man nepatinka.

– Kitaip tariant, nenori srėbti košės, kurios prisivirei?

– Kaip bebūtų, niekad nemėgau košės.

Malinsonas atsakė su šalta panieka:

– Manau, tavo reikalas. Niekas nesukliudys, jeigu norėsi pasilikti čia visą gyvenimą. – Vis dėlto apsidairė truputį maldaujamai. – Ne kiekvienas nuspręstų taip pasielgti, bet juk nuomonės skiriasi. Ką pasakysi, Konvėjau?

– Sutinku. Nuomonės tikrai skiriasi.

Malinsonas pasisuko į panelę Brinklau – ši staiga padėjo knygą ir pareiškė:

– Tiesą sakant, manau, ir aš lieku.

– Ką?! – sušuko visi choru.

Ji kalbėjo toliau su giedra šypsena, kuri ne nušvietė veidą, o atrodė, tarsi prilipdyta:

– Suprantate, mąsčiau apie tai, kaip atsidūrėme čia, ir peršasi tik viena išvada. Užkulisiuose veikia paslaptinga jėga. Argi ne taip, pone Konvėjau?

Konvėjui būtų buvę sunku atsakyti, tačiau panelė Brinklau nesustodama ir vis labiau karščiuodamasi tęsė:

– Kas aš tokia, kad abejočiau Dievo apvaizdos įsakymais? Mane čia atsiuntė ne veltui, todėl ir pasiliksiu.

– Norite pasakyti, kad tikitės čia pradėti misionieriauti? – paklausė Malinsonas.

– Ne tik tikiuosi, bet esu pasiryžusi. Tiksliai žinau, kaip elgtis su tais žmonėmis, ir nebijokite, savo pasieksiu. Nė vienas iš jų neturi tvirto būdo.

– O jį ir ketinate jiems ugdyti?

– Taip, pone Malinsonai, ketinu. Esu griežtai nusistačiusi prieš nuosaikumo idėją, apie kurią tiek daug girdime. Jeigu norite, vadinkite tai plačiomis pažiūromis, bet, mano nuomone, tai veda prie palaido gyvenimo. Visa čionykščių žmonių bėda yra tos plačios pažiūros. Ketinu iš visų jėgų su tuo kovoti.

– O jie tokių plačių pažiūrų, kad jums neprieštaraus, – tarė šypsodamasis Konvėjus.

– Arba ji tokio tvirto nusistatymo, kad jos nesulaikys, – įsiterpė Barnaras ir sukikenęs pridūrė: – Kaip tik tai, ką sakiau, – ši įstaiga tenkina visokius skonius.

– Galimas daiktas, ypač tų, kuriems patinka kalėjimas, – piktai atkirto Malinsonas.

– Na, netgi į tai galima pažvelgti dvejopai. Viešpatie! Kai pagalvoju, kiek žmonių pasaulyje atiduotų viską, kad galėtų dingti iš triukšmo ir atsidurti tokioje vietoje kaip ši! Tik, deja, jie negali ištrūkti. Tai kas kalėjime – mes ar jie?

– Tik kvailys gali guostis tokia spėlione, – atšovė vis dar įsiutęs Malinsonas.

Po tokio audringo pokalbio Malinsonas kalbėjosi tik su Konvėjumi.

– Tas vyras vis dar mane nervina, – piktinosi žingsniuodamas po kiemą. – Nė kiek negaila, kad jo nebus su mumis grįžtant.

Gali manyti, kad esu įžeidus, bet man neatrodė juokinga, kai patraukė per dantį dėl tos kinės.

Konvėjus paėmė Malinsono ranką. Jam jaunuolis iš tiesų labai patiko, o per šias kartu praleistas savaites jausmas, nepaisant nesutarimų, tik sustiprėjo. Konvėjus nustebo:

– O aš maniau, kad, užsiminęs apie ją, pašiepė mane, o ne tave.

– Ne, manau, buvo skirta man. Jis žino, kad mergina mane domina. Taip, Konvėjau. Negaliu suprasti, kodėl ji čia ir ar jai tikrai čia patinka. Dieve mano, jeigu mokėčiau jos kalbą kaip tu, tuojau pat išsiaiškinčiau.

– Kažin ar pavyktų. Ji labai nekalbi.

– Keista, kad jos neiškamantinėji.

– Nemanau, kad man svarbu kamantinėti žmones.

O kad būtų galėjęs pasakyti daugiau! Staiga apėmė neaiškus gailestis ir ironija – atskleidus tiesą, toks nekantrus ir karštas jaunuolis pasijustų labai prislėgtas.

– Tavimi dėtas nesijaudinčiau dėl Luocen, – pridūrė. – Ji gana laiminga.

Konvėjų pradžiugino Barnaro ir panelės Brinklau sprendimas pasilikti, nors šiuo metu abu su Malinsonu akivaizdžiai atsidūrė priešingoje stovykloje. Tai – nepaprasta padėtis, bet jis neturėjo aiškių planų, kaip ją spręsti.

Laimei, nebuvo jokio akivaizdaus reikalo ko nors imtis. Nieko neįvyks, kol nepraeis du mėnesiai, o po to, nors ir ruošis, vis tiek kils stipri krizė. Todėl Konvėjus nelinko jaudintis dėl to, kas neišvengiama. Vis dėlto kartą užsiminė:

– Žinai, Čangai, nerimauju dėl jaunojo Malinsono – baiminuosi, kad labai nusimins sužinojęs.

Čangas užjaučiamai linktelėjo:

– Taip, bus nelengva įtikinti, kaip jam pasisekė. Bet juk tai – tik laikinas sunkumas. Praėjus dvidešimčiai metų, mūsų draugas visiškai susitaikys.

Konvėjui toks požiūris pasirodė per daug filosofiškas.

– Nežinau, – tarė, – kaip reikės pasakyti tiesą. Jis skaičiuoja dienas iki nešikų atvykimo, o jeigu šie neatvyks...

– Bet jie atvyks.

– Maniau, kad tavo šnekos apie juos – tik malonus melas, kad mus švelniau apviltum.

– Jokiu būdu. Nors mūsų niekas neverčia, Šangriloje įprasta saikingai sakyti teisybę, ir, patikinu jus, mano pareiškimai apie nešikus buvo beveik teisingi. Iš tiesų laukiame tų vyrų atvykstant maždaug tuo metu, kaip ir sakiau.

– Tada bus sunku sulaikyti Malinsoną neprisijungti prie jų.

– Bet mes nė nemėginsime to daryti. Jis paprasčiausiai išsiaiškins – be abejonės, asmenine iniciatyva, – kad nešikai, deja, grįždami negali nieko pasiimti.

– Suprantu. Štai koks būdas. Ir kaip manai, kas įvyks po to?

– Tada, gerbiamasis pone, praėjus nusivylimo laikotarpiui, ims tikėtis, nes yra jaunas ir optimistiškas, kad po devynių ar dešimties mėnesių atvyksianti kita nešikų vilkstinė bus nuolaidesnė įtikinėjimams. Jeigu būsime išmintingi, iš pradžių šios vilties neatimsime.

Konvėjus suabejojo:

– Nesu toks tikras, kad jis sutiks laukti. Manyčiau, kad greičiau bandys pats pabėgti.

– Pabėgti? Ar tikrai tinka šis žodis? Juk kalnų perėja atvira visiems. Mes neturime kalėjimo sargų, išskyrus pačios Gamtos mums duotus.

Konvėjus nusišypsojo:

– Na, pripažink, ji puikiai pasidarbavo. Vis dėlto nemanau, kad ja visiškai pasikliaujate. O kaip čia atvykusios tyrinėtojų grupės? Ar perėja ir jiems būdavo atvira, kai norėdavo ištrūkti?

Dabar šyptelėjo ir Čangas:

– Ypatingos aplinkybės, gerbiamasis pone, kartais reikalauja ypatingo dėmesio.

– Puiku. Taigi suteikiate žmonėms progą pabėgti tik tada, kai žinote, kad būtų kvailiai, jeigu ja pasinaudotų? Vis tiek, manau, kai kurie bandė.

– Na, tai atsitikdavo labai retai, bet dažniausiai pabėgėliai džiaugdavosi grįžę po vienos nakties, praleistos plynaukštėje.

– Be pastogės ir tinkamų drabužių? Jeigu taip, suprantu, kodėl jūsų švelnūs metodai tokie pat veiksmingi, kaip ir griežtieji. Bet juk retkarčiais ir negrįždavo, kaip tada?

– Pats atsakėte į klausimą, – tarė Čangas. – Jie negrįžta. – Tačiau skubiai pridūrė: – Vis dėlto, patikėkite, mažai kam taip nepasisekė. Tikiuosi, jūsų draugas neskubės papildyti tų nelaimėlių gretų.

Atsakymai ne visai nuramino – Konvėjus ir toliau mąstė apie Malinsono ateitį. Norėjo, kad jaunuolis gautų leidimą grįžti, ir tai nebūtų negirdėtas dalykas, sprendžiant iš neseno lakūno Talu pavyzdžio. Čangas pripažino, kad vyresnybė įgaliota pasielgti taip, kaip mano esant išmintinga.

– Bet, gerbiamasis pone, ar būtų išmintinga patikėti mūsų ateitį tik jūsų draugo dėkingumui?

Konvėjus pripažino, kad klausimas tinkamas, nes Malinsono nuostata beveik nekėlė abejonių, ką jis darytų vos atvykęs į Indiją. Tai buvo jo mėgstama tema, kuria dažnai kalbėdavo.

Visa tai vyko žemiškajame pasaulyje, kurį pamažu iš Konvėjaus minčių stūmė turtingas, įsismelkiantis Šangrilos gyvenimas. Kai nebegalvodavo apie Malinsoną, jausdavosi nepaprastai patenkintas, jį toliau stebino tai, kad iš lėto atsiskleidžianti naujoji aplinka painiai atitinka jo poreikius ir pomėgius.

Kartą Čango paklausė:

– Beje, o kaip žmonės čia suderina meilę su jūsų planais? Tikriausiai pasitaiko, kad atvykėliai užmezga pažinčių?

– Gana dažnai, – atsakė Čangas, plačiai šypsodamasis. – Vienuoliams, žinoma, tai neaktualu, kaip ir daugumai mūsų, sulaukusių brandesnio amžiaus, bet iki tol esame kaip visi žmonės, tik, manau, galime tvirtinti, kad elgiamės protingiau. Pasitaikė proga, todėl patikinu jus, pone Konvėjau, kad Šangrilos svetingumas yra visapusis. Jūsų draugas ponas Barnaras jau tuo pasinaudojo.

Konvėjus taip pat nusišypsojo ir abejingai atsakė:

– Dėkui. Nė kiek tuo neabejoju, bet mano polinkiai šiuo metu nėra tokie tvirti. Mane labiau domina emocinė, o ne fizinė pusė.

– O jums lengva vieną nuo kitos atskirti? Ar gali būti, kad pamilote Luocen?

Konvėjus šiek tiek nustebo, bet tikėjosi, kad to neparodė:

– Kodėl taip paklausei?

– Gerbiamasis pone, visai normalu, jeigu įsimylėtumėte, žinoma, su saiku. Luocen į tai reaguotų be aistros. Vis dėlto tai daugiau, nei galite tikėtis, bet, užtikrinu, patirtis būtų labai žavinga. Žinau, ką sakau, nes, būdamas daug jaunesnis, pats ją mylėjau.

– Nejaugi? Ir ji tada atsakė?

– Tik be galo žavingai priimdama mano komplimentus ir draugystę, kuri, bėgant metams, man vis brangesnė.

– Kitaip tariant, neatsakė?

– Kaip jums labiau patinka. – Ir Čangas truputį pamokomai pridūrė: – Jai įprasta tausoti savo mylimuosius nuo persisotinimo, apimančio viską pasiekus.

Konvėjus nusijuokė:

– Visa tai tinka tau, galbūt ir man, bet kaip elgtis tokiam karštam jaunuoliui kaip Malinsonas?

– Gerbiamasis pone, tai būtų geriausia, kas galėtų nutikti! Užtikrinu jus, Luocen nebe pirmą kartą paguostų liūdintį tremtinį, sužinojusį, kad nebegrįš.

– Paguostų?

– Taip, tik nesupraskite mano žodžių klaidingai. Luocen neglamonėja, tik savo buvimu palytėja palaužtą širdį. Ką sako jūsų Šekspyras apie Kleopatrą? „Bet ji kiekviena savo smulkmena mus keri, sužadindama vis labiau geismus.“* Toks moters tipas populiarus žmonių giminėje, kur varomoji jėga yra aistra, bet užtikrinu jus, kad tokiai moteriai nebūtų ką veikti Šangriloje. Luocen, jei leisite pakeisti citatą, kiekviena savo smulkmena mus keri, vis labiau numalšindama geismus. Tai kur kas subtilesnis ilgalaikis laimėjimas.

– Numanau, kad ji tai atlieka labai meistriškai?

– O, neabejotinai! Turėjome daug pavyzdžių. Ji aistros gaudesį paverčia čiurlenimu, kuris ir be atsako išlieka toks pat malonus.

– Vadinasi, ji yra lyg šios įstaigos ugdymo priemonė?

– Jeigu norite, galite taip manyti, – atsakė Čangas ir mandagiai paprieštaravo: – Tačiau būtų maloniau ir taip pat teisinga palyginti ją su taurėje atsispindinčia vaivorykšte arba rasos lašais ant vaismedžio žiedų.

* Vertė Aleksys Churginas.

– Tau visiškai, Čangai, pritariu – būtų daug maloniau, – Konvėjui patiko apgalvoti, bet sąmojingi atsakymai, kuriuos dažnai išgaudavo draugiškai paerzinęs kiną.

Kitą kartą, likęs vienas su mažąja mandžiūre, pajuto, kad Čango pastabos labai įžvalgios. Tarp jos skleidžiamo aromato ir jo jausmų užsimezgė dvasinis ryšys, jis įkūrė žarijas, kurios žėravo ne degindamos, o tik šildydamos. Netikėtai suvokė, kad Šangrila ir Luocen yra visiškai tobulos ir kad jis nieko daugiau netrokšta, tik ilgainiui sukelti silpną tos tylumos atsaką. Metų metus jo aistras tarsi nervus tampė pasaulis – pagaliau skausmas atlėgo, ir jis gali atsiduoti meilei, kuri nei kankina, nei kelia nuobodulį. Naktį, vaikštinėdamas palei lotosų tvenkinį, kartais įsivaizduodavo Luocen savo glėbyje, bet laiko pojūtis nuplaudavo svają, ir jis nurimdavo, apimtas begalinio ir švelnaus nenoro.

Per visą gyvenimą dar niekada, netgi iki didžiojo karo barjero, nesijautė toks laimingas. Jam patiko Šangrilos siūlomas romus pasaulis, taikus, o ne užvaldytas vienos didžiulės idėjos. Patiko vyraujanti nuotaika, kai jausmai įvelkami į mintis, o mintys, sušvelnėdamos iki palaimos, virsta kalba. Konvėjų patirtis išmokė, kad šiurkštumas jokiu būdu nelaiduoja sąžiningumo, todėl ir gražbylystės nelaikė nenuoširdumo įrodymu. Jam patiko mandagi, neskubi atmosfera, kur kalbama rafinuotai, o ne vien tik iš įpročio. Džiaugėsi suvokdamas, kad dabar nenaudingiausių dalykų neslegia veltui leidžiamo laiko prakeiksmas, o protas nesibaido trapiausių svajonių. Šangriloje visada tvyrojo ramybė, tačiau visada buvo gausybė neskubių užsiėmimų. Vienuoliai gyveno taip, tarsi iš tikro turėtų daug laisvo laiko, bet visiškai to nesureikšmino. Konvėjus nebesutiko kitų vienuolių, bet ilgainiui suvokė jų užimtumo mastą ir įvairovę: be to, kad mokėjo daug kalbų, kai kurie, pasirodo, į plačiuosius mokslo vandenis leidosi

tokiu būdu, kuris Vakarų pasauliui keltų didelę nuostabą. Daugelis rašė įvairaus pobūdžio rankraščius: Čangas minėjo, kad vienas vienuolis atliko vertingus mokslinius teorinės matematikos tyrinėjimus, kitas suderino Giboną su Špengleriu* plačioje disertacijoje apie Europos civilizacijos istoriją. Bet tokia veikla užsiėmė ne visi ir ne visą laiką: egzistavo daug ramių užutėkių, kur jie pasinerdavo grynai iš užgaidos, kaip, pavyzdžiui, Brijakas, vėl atradęs senų melodijų ištraukas, arba kaip buvęs anglų pastoriaus padėjėjas, sukūręs naują teoriją apie „Vėtrų kalną". Pasirodo, buvo net ir už šiuos nepraktiškesnių užsiėmimų. Kartą, Konvėjui apie tai užsiminus, vyriausiasis lama papasakojo apie trečiame amžiuje prieš Kristų gyvenusį kinų menininką, kuris daugel metų vyšnios kauliuke drožinėjęs drakonus, paukščius ir arklius. Baigtą kūrinį jis pasiūlęs karališkosios šeimos princui. Princas iš pradžių nieko nematęs, tik paprasčiausią kauliuką, tačiau menininkas pataręs: „Tegul pastato sieną, o joje iškala langą – stebėkite kauliuką pro langą visame aušros grožyje." Princas taip ir padaręs, tada suvokęs, kad kauliukas iš tiesų labai gražus.

– Argi ne žavus pasakojimas, brangusis Konvėjau? Ar nemanai, kad ir labai pamokantis?

Konvėjus pritarė, suvokdamas, kad romus Šangrilos tikslas apėmė begalę keistų ir nereikšmingų užsiėmimų – tai jam teikė malonumo, nes pats visada turėjo polinkį tokiems dalykams. Iš tiesų, žvelgdamas į praeitį, matė ją, nuklotą per daug atsitiktinėmis arba per daug pastangų reikalaujančiomis užduotimis,

* Edward Gibbon (1737–1794) – anglų istorikas, parašęs savo svarbiausią veikalą *Romos imperijos nuosmukio ir žlugimo istorija;* Oswald Spengler (1880–1936) – vokiečių istorikas ir filosofas, žinomiausias dėl savo darbo *Vakarų saulėlydis.*

kad kada nors jas baigtų. Bet dabar visos jos įmanomos, netgi apėmus tingiai nuotaikai. Buvo žavinga taip mąstyti, todėl nekilo noras šaipytis iš Barnaro, kai šis išsipasakojo numatęs įdomią ateitį Šangriloje.

Pasirodo, pastaruoju metu padažnėjusios Barnaro išvykos į slėnį buvo skirtos ne vien tik gėrimams ir moterims.

– Supranti, Konvėjau, pasakoju tau, nes esi kitoks nei Malinsonas, kuris, kaip turbūt pastebėjai, negailestingai mane puola. Manau, kad tu geriau suprasi padėtį. Tai keista, turint omenyje, kad britų valdininkai tokie velniškai formalūs ir manieringi, bet jumis galima pasitikėti.

– Nebūčiau toks įsitikinęs, – atsakė šyptelėjęs Konvėjus. – Be to, Malinsonas – toks pat britų valdininkas, kaip ir aš.

– Taip, bet jis dar berniukas. Ir nesiklauso proto balso. Mes abu turim patirties ir vertinam dalykus blaiviai. Pavyzdžiui, kad ir ši landynė, kurios užkaborių vis dar nesuprantam, – kodėl čia atsidūrėm? Bet taip dažniausiai ir būna, ar ne? Tiesą sakant, ar žinome, kodėl iš viso esame šiame pasaulyje?

– Galbūt kai kurie ir nežino, bet kur link suki kalbą?

Barnaras prislopino balsą iki kimaus šnabždesio:

– Auksas, vaikine, – atsakė apimtas aklo susižavėjimo. – Tik tai, ir nieko kito – slėnyje tiesiogine prasme krūvos aukso. Jaunystėje dirbau kasybos inžinieriumi ir nepamiršau, kaip atrodo rūdgyslė. Patikėk, slėnis toks pat turtingas kaip Randas*, ir dešimt kartų lengviau prieiti. Spėju, manei, kad savo kėdutėje nusileisdavau į slėnį lėbauti. Visai ne. Žinojau, ką darau. Jau iš pradžių perpratau, kad šie vyrukai negalėjo atsisiųsti viso turto, labai

* Pietų Afrikos regionas Vitvatersrandas, kurio kalvose gausu aukso. Dar vadinamas Randu, išvertus tai reiškia „rūdgyslę“.

brangiai už tai nesumokėję, o kuo kitu mokėtų, jei ne auksu, sidabru, deimantais ir panašiai? Juk logiška. O kai ėmiau žvalgytis, netrukau viską išsiaiškinti.

– Savarankiškai? – paklausė Konvėjus.

– Na, ne visai, bet susidariau nuomonę, o tada išdėsčiau Čangui – tiesiai šviesiai, kaip vyras vyrui. Ir patikėk, Konvėjau, tas činkas – ne toks jau blogas vaikinas, kaip manėm.

– Asmeniškai niekad nemaniau, kad jis blogas.

– Taip, žinau, jis tau visada patiko, taigi nenustebsi, kad mudu radom bendrą kalbą. Tikrai puikiai susidraugavom. Jis man aprodė kasinius, ir gal tau bus įdomu sužinoti, kad gavau vyresnybės leidimą kiek tik noriu tirti slėnį ir pateikti išsamią ataskaitą. Ką pasakysi, vaikine? Regis, jie visai apsidžiaugė specialisto paslaugomis, ypač kai pasakiau, kad tikriausiai galėsiu duoti patarimų, kaip padidinti našumą.

– Matau, kad čia jausies visiškai gerai, – tarė Konvėjus.

– Na, reikia pasakyti, radau darbą, ir tai puiku. Niekad nežinai, kaip pagaliau viskas pavyks. Gal namiškiai nepuls sodinti manęs į kalėjimą, sužinoję, kad galiu parodyti kelią į naują aukso kasyklą? Vienintelis sunkumas – ar pasikliaus mano žodžių?

– Galbūt. Keista, kuo žmonės tik nepatiki.

Barnaras susižavėjęs linktelėjo:

– Džiaugiuosi, kad supranti, Konvėjau. Štai kur mudu galim sudaryti sandėrį. Viską, žinoma, dalysimės per pusę. Tau tereikės įrašyti savo pavardę į mano ataskaitą – britų konsulas, supranti, bus svariau.

Konvėjus nusijuokė:

– Pažiūrėsim. Pirma parenk ataskaitą.

Jis linksmai svarstė nelabai tikėtiną galimybę, bet kartu ir džiaugėsi, kad Barnaras rado tai, kas jam suteikė tiek paguodos.

Džiaugėsi ir vyriausiasis lama, su kuriuo Konvėjus ėmė vis dažniau susitikinėti. Jis aplankydavo mokytoją vėlai vakare ir išbūdavo daug valandų, dar ilgai po to, kai, išnešę paskutinius arbatos dubenėlius, tarnai būdavo atleidžiami nakčiai. Vyriausiasis lama visada paklausdavo, kaip sekasi trims bendrakeleiviams, o kartą pasiteiravo apie jų profesinę veiklą, kurią atvykimas į Šangrilą taip neišvengiamai nutraukė.

Susimąstęs Konvėjus atsakė:

– Malinsonas turbūt būtų nemažai pasiekęs – jis energingas ir ambicingas. Kiti du? – gūžtelėjo pečiais. – Tiesą sakant, abiem tinka čia pasilikti – bent kurį laiką.

Jis pastebėjo, kaip už užuolaida užtraukto lango blykstelėjo. Eidamas per kiemą į dabar jau pažįstamą vyriausiojo lamos kambarį, girdėjo dundant griaustinį. Jokio garso, o sunkūs gobelenai prislopino žaibą iki blyškių kibirkščių.

– Taip, – pasigirdo atsakymas, – mes stengėmės, kad abudu pasijustų patogiai. Panelė Brinklau pageidauja mus atversti, o ponas Barnaras norėtų paversti ribotos atsakomybės bendrove. Nekenksmingi projektai – jie visai maloniai leis laiką tuo užsiimdami. Bet kaip tavo jaunasis draugas, kuriam nei religija, nei auksas neteikia paguodos?

– Taip, su juo bus sunkiau.

– Gaila, bet tai bus tavo problema.

– Kodėl mano?

Neišgirdo jokio atsakymo, nes tą akimirką įnešė arbatos dubenėlius, ir vyriausiasis lama susikaupė silpnam, saikingam svetingumui.

– Šiuo metų laiku Karakalas mums siunčia audras, – pasakė tradiciškai lengvindamas pokalbį. – Mėlynojo Mėnulio žmonės

tiki, kad jas sukelia piktosios dvasios, siautėjančios anapus perėjos didžiojoje erdvėje. Jie vadina ją „išore" – galbūt tau žinoma, kad vietinėje tarmėje šis žodis reiškia visą pasaulį. Savaime suprantama, jie nieko nežino apie tokias šalis, kaip Prancūzija, Anglija ar net Indija, – įsivaizduoja be galo, be krašto nusidriekusią baisią plynaukštę, ir tai beveik tiesa. Taip jaukiai įsikūrę čia, kur šilta ir ramu, nesuvokia, kad kas nors norėtų išvykti iš slėnio. Iš tiesų net mano, kad visi nelaimingi „pašaliečiai" karštai trokšta čia pakliūti. Tiesiog viskas priklauso nuo požiūrio, ar ne?

Konvėjus prisiminė panašias Barnaro pastabas, jas ir persakė.

– Labai protinga! – tarė vyriausiasis lama. – Jis pirmasis mūsų amerikietis, ir mums tikrai pasisekė.

Konvėjų intrigavo mintis, kad vienuolynui laimė įsigyti žmogų, kurio energingai ieško daugelio šalių policija: mielai būtų užsiminęs, bet nujautė, kad bus geriau, jeigu, atėjus laikui, Barnaras pats apie tai papasakos.

– Tikriausiai jis teisus: šiais laikais pasaulyje daug žmonių, kurie džiaugtųsi čia atsidūrę, – ramiai pasakė.

– Per daug, brangusis Konvėjau. Mes esame vienintelė gelbėjimo valtis audringoje jūroje: galime priimti kelis atsitiktinai likusius gyvus, bet jeigu, sudužus laivui, visi pasiektų mus ir ropštųsi į valtį, nuskęstume... Bet kol kas negalvokime apie tai. Girdėjau, kad susidraugavai su mūsų puikiuoju Brijaku, mano žavingu tautiečiu. Nors nepritariu jo nuomonei, kad Šopenas didžiausias iš visų kompozitorių, nes, kaip žinai, labiau mėgstu Mocartą...

Tik kai tarnas išnešė arbatos dubenėlius ir galų gale buvo paleistas, Konvėjus išdrįso priminti neatsakytą klausimą:

– Kalbėjomės apie Malinsoną, sakėte, kad jis bus mano problema. Kodėl būtent mano?

Tuomet vyriausiasis lama labai paprastai atsakė:

– Kadangi, mano sūnau, aš mirsiu.

Tai atrodė nepaprastas pareiškimas, Konvėjus valandėlę neteko žado. Pagaliau vyriausiasis lama vėl prabilo:

– Nustebai? Bet juk, mano drauge, mes visi mirtingi – net ir Šangriloje. Galimas daiktas, kad man dar liko kelios akimirkos, o gal ir keleri metai. Aš tik pranešiau paprastą tiesą, kad jau matau artėjančią pabaigą. Žavu, kad atrodai toks susirūpinęs, ir neapsimetinėsiu, jog, net būdamas tokio amžiaus, nejaučiu nė lašo melancholijos, galvodamas apie mirtį. Laimei, iš mano mirtingo kūno beveik nieko neliko, o dėl visa kita visos mūsų religijos maloniai vieningai optimistiškos. Esu visai patenkintas, bet per likusias valandas turiu apsiprasti su keistu pojūčiu – turiu suvokti, kad man beliko laiko tik vienam dalykui. Ar įsivaizduoji kokiam?

Konvėjus tylėjo.

– Tai susiję su tavimi, mano sūnau.

– Man didelė garbė.

– Ketinu padaryti dar daugiau.

Konvėjus truputį nusilenkė, bet nepratarė nė žodžio, ir vyriausiasis lama, akimirką luktelėjęs, tęsė:

– Galbūt žinai, kad šių pokalbių dažnumas buvo neįprastas. Tačiau mūsų tradicija, jei galiu sau leisti paradoksą, yra niekada aklai nesilaikyti tradicijų. Mes neturime griežtų, negailestingų taisyklių. Elgiamės taip, kaip, mūsų manymu, dera, truputį mokomės iš praeities, dar daugiau vadovaujamės nūdiene savo išmintimi ir ateities aiškiaregyste. Todėl esu tikras dėl savo paskutinio poelgio.

Konvėjus vis dar tylėjo.

– Į tavo rankas, mano sūnau, atiduodu Šangrilos paveldą ir likimą.

Pagaliau įtampa atslūgo, ir Konvėjus pajuto mandagiai ir švelniai įtikinėjančią jėgą – aidui ištirpus tyloje, liko tik jo širdies plakimas, mušantis tarsi gongas. O tada, nutraukdami ritmą, pasigirdo žodžiai:

– Ilgai, mano sūnau, laukiau tavęs. Sėdėdamas šiame kambaryje, mačiau atvykėlių veidus, žvelgiau jiems į akis ir girdėjau balsus, visą laiką tikėdamasis, kad kada nors rasiu tave. Mano kolegos sendami sėmėsi išminties, o tu dar nesenas, bet jau toks pat išmintingas. Mano drauge, užduotis, kurią tau perduodu, nėra sunki, nes mūsų brolijos saitai tik šilkiniai. Būti švelniam ir kantriam, rūpintis dvasiniais turtais, vadovauti išmintingai ir slaptai, lauke siaučiant audrai, – visa tai maloniai paprasta, neabejotinai būsi labai laimingas.

Konvėjus vėl stengėsi atsakyti, bet nepajėgė, kol pagaliau, blykstelėjus ryškiam žaibui, kuris blankiai apšvietė šešėlius, išjudintas šūktelėjo:

– Audra... ta audra, apie kurią kalbėjote...

– Mano sūnau, tokios audros pasaulis dar nebus regėjęs. Neapsaugos ginklai, nepadės valdžia, neras sprendimo ir mokslas. Siautės tol, kol bus sutryptos visos kultūros gėlės, ir visa, kas žmogiška, pavirs milžinišku chaosu. Tokią viziją regėjau, kai dar buvo nežinomas Napoleono vardas, ir dabar regiu su kiekviena valanda vis aiškiau. Manai, kad klystu?

Konvėjus atsakė:

– Ne, gali būti, kad esate teisus. Panaši griūtis kartą jau buvo, tada prasidėjo Tamsieji amžiai, ir jie tęsėsi penkis šimtus metų.

– Palyginimas ne visai tikslus. Tamsieji amžiai iš tiesų nebuvo tokie jau tamsūs – juose pilna blikčiojančių žibintų. Net jeigu Europa skendėjo visiškoje tamsoje, nuo Kinijos iki Peru liko prošvaisčių, kurios vėl įžiebė šviesą. Tačiau tie Tamsieji amžiai,

kurie užeis, užtemdys visą pasaulį: nebus išsigelbėjimo ar prieglobsčio, išskyrus vietas, kurios per daug slaptos, kad rastų, arba per daug kuklios, kad pastebėtų. Šangrila gali tikėtis, kad kaip tik tokia yra. Lakūnas, kuris sės mirtį didžiuosiuose miestuose, neužsuks pas mus, o jeigu atsitiktinai ir užklys, galbūt nepamanys, kad verta numesti bombą.

– Ir manote, kad visa tai įvyks man gyvam esant?

– Aš tikiu, kad tu pergyvensi audrą. Po to ilgą nusiaubimo amžių vis dar gyvensi, sendamas ir tapdamas išmintingesnis ir kantresnis. Tu išsaugosi mūsų istorijos aromatą, dvasiškai prie jo prisidėdamas. Pasveikinsi atvykėlį ir išmokysi jį amžiaus bei išminties taisyklės: gali būti, kad vienas iš tų svetimšalių pakeis tave, kai pats būsi labai senas. Mano vizija silpsta, tačiau labai toli regiu, kaip griuvėsiuose sujuda naujas pasaulis, ima judėti labai nerangiai, bet viltingai ieškodamas pražuvusių legendinių lobių. O jie visi, mano sūnau, bus čia, paslėpti kalnuose, Mėlynojo Mėnulio slėnyje, tarsi per stebuklą išsaugoti naujajam Renesansui...

Balsui nutilus, Konvėjus priešais matė veidą, kupiną tolimo, begalinio grožio. Švytėjimui pamažu išblėsus, tamsiame šešėlyje liko tik kaukė, sutrūnijusi kaip sena mediena. Sustingusi, akys užmerktos. Konvėjus valandėlę žiūrėjo, kol tarsi per sapną suvokė, kad vyriausiasis lama mirė.

Privalėjo kaip nors grįžti į realybę, kad netaptų per daug neįtikėtina. Konvėjus nesąmoningai žvilgtelėjo į rankinį laikrodį: penkiolika minučių po vidurnakčio. Perėjęs kambarį, prie durų staiga stabtelėjo – o kaip ir kur kviestis pagalbos? Visi pažįstami tibetiečiai buvo atleisti nakčiai, o kur ieškoti Čango ar ko nors kito, nenumanė. Dvejodamas stovėjo ant slenksčio tamsiame koridoriuje: pro langą buvo matyti giedras dangus, sužaibavus

kalnai vis dar spindėjo tarsi sidabro freska. Tuomet lyg sapne pasijuto Šangrilos šeimininku. Jį supo mylimi daiktai, priklausantys vidiniam jo pasauliui, kuriame vis labiau gyveno, toli nuo pasaulio erzelio. Po šešėlius klaidžiojantis žvilgsnis užkliuvo už auksu blizgančių išraitytų lakuotų dirbinių, o tuberozos kvapas, toks silpnas, kad, vos pajutus, tuoj pat dingdavo, viliojo iš kambario į kambarį. Pagaliau klupinėdamas išėjo į kiemus prie tvenkinio. Pilnatis pasislėpė už Karakalo. Buvo be dvidešimt minučių antra valanda nakties.

Vėliau pamatė šalia einantį Malinsoną, – šis, Konvėjų sugriebęs už rankos, skubiai kažkur vedėsi. Nesusigaudė, ką visa tai reiškia, tik girdėjo susijaudinusį vaikino balsą.

VIENUOLIKTAS SKYRIUS

Jie atsidūrė kambaryje su balkonu, kur valgydavo. Malinsonas vis dar jį tempė už rankos.

– Nagi, Konvėjau, reikia iki aušros susidėti daiktus ir bėgti. Puiki žinia, drauguži! Įdomu, ką senis Barnaras ir panelė Brinklau pagalvos ryte, pamatę, kad mūsų nėra... Vis dėlto patys nusprendė pasilikti, o mums bus daug geriau keliauti be jų... Nešikai yra už kokių aštuonių kilometrų nuo perėjos – atvyko vakar su knygų ir kitokių daiktų nešuliais... Rytoj iškeliauja atgalios... Matai, kaip šie vyrukai ketino mus nuvilti... Nė nesakė – būtume čia įstrigę dar nežinia kiek laiko... Klausyk, kas atsitiko? Ar sergi?

Konvėjus susmuko į kėdę ir palinkęs alkūnėmis atsirėmė į stalą. Ranka persibraukė akis.

– Sergu? Ne. Nemanau. Tik... šiek tiek... pavargęs.

– Tikriausiai dėl audros. Kur buvai visą laiką? Labai ilgai tavęs laukiau.

– Aš... buvau pas vyriausiąjį lamą.

– Ak, pas jį! Na, ką gi, ačiū Dievui, jau paskutinį kartą.

– Taip, Malinsonai, paskutinį.

Konvėjaus balsas ir stojusi tyla suerzino jaunuolį:

– Būtų gerai, jei nekalbėtum taip lėtai – juk žinai, kad mums reikia skubėti.

Sukaupęs jėgas, Konvėjus stengėsi susivokti.

– Atsiprašau, – ištarė, prisidegdamas cigaretę, iš dalies tam, kad patikrintų nervus ir pojūčius. Pastebėjo, kad rankos ir lūpos virpa. – Gaila, bet ne visai suprantu... sakai, nešikai...

– Taip, nešikai. Žmogau, susikaupk!

– Ketini pas juos eiti?

– Ketinu? Po velnių, aišku! Jie iškart už kalno viršūnės. Mums reikia tuojau pat keliauti.

– Tuojau pat?

– Taip, taip, o kodėl ne?

Konvėjus antrą kartą pamėgino grįžti iš vieno pasaulio į kitą. Jam iš dalies pavyko, todėl pagaliau tarė:

– Manau, suvoki, kad nebus taip paprasta, kaip atrodo.

Malinsonas varstėsi kelius siekiančius tibetiečių kalnų batus, todėl su pertrūkiais atsakė:

– Viską suvokiu... bet mes turim tai padaryti ir padarysim... jeigu pasiseks ir jei nedelsim...

– Nesuprantu, kaip...

– O Viešpatie, Konvėjau, tu visko vengi! Nejaugi nebeturi nė lašo drąsos?

Toks pašaipus klausimas padėjo Konvėjui susikaupti.

– Esmė ne tai, ar aš turiu drąsos, ar ne, bet jei nori, pasiaiškinsiu. Tai susiję su keliomis gana svarbiomis detalėmis. Tarkime, nusigausi už perėjos ir rasi nešikus, iš kur žinai, kad jie paims tave kartu? Kaip juos įkalbėsi? Ar tau nedingtelėjo mintis, kad jie gali būti ne tokie geranoriški, kaip norėtum? Negali tiesiog prisistatyti ir reikalauti, kad palydėtų. Reikia viską iš anksto parengti, susitarti...

– Ir taip toliau, kad tik gaištume laiką! – karčiai šūktelėjo Malinsonas. – Dieve, kas tu per žmogus! Laimė, nereikėjo pasi-

kliauti tavimi, kad sutvarkytum. Viskas jau parengta: nešikams iš anksto sumokėta, ir jie sutiko mus paimti. O štai drabužiai ir kelionės reikmenys – turim viską. Taigi nebeliko priežasčių atsikalbinėti. Nagi, darom ką nors.

– Tačiau... nesuprantu...

– Žinau, bet tai nesvarbu.

– Kas viską suplanavo?

Malinsonas šiurkščiai atsakė:

– Luocen, jeigu tikrai trokšti žinoti. Ji dabar yra su nešikais ir laukia mūsų.

– Laukia?

– Taip. Ji keliaus su mumis. Manau, neprieštarauji.

Paminėjus Luocen, abu pasauliai Konvėjaus galvoje staiga susiliejo. Jis aštriai, beveik niekinamai riktelėjo:

– Nesąmonė! Tai neįmanoma!

Malinsonas irgi buvo susierzinęs:

– Kodėl neįmanoma?

– Todėl, kad... Na, taip yra. Dėl visokių priežasčių. Pasikliauk mano žodžiu, nieko nebus. Ir taip neįtikėtina, kad ji dabar yra ten. Mane stebina tai, kas vyksta, bet mintis, kad ji keliaus toliau, tiesiog absurdiška.

– O man visai neatrodo absurdiška. Suprantama, kad ji, kaip ir aš, nori iš čia išvykti.

– Bet ji nenori išvykti. Tu klysti.

Malinsonas šyptelėjo ir atitarė:

– Sakyčiau, manai žinąs apie ją daug daugiau nei aš, bet galbūt beveik nieko nežinai.

– Ką turi omenyje?

– Nebūtina mokėti daugybę kalbų, kad suprastum žmones, yra ir kitokių būdų.

– Dėl Dievo meilės! Kur lenki? – nekantraudamas paklausė Konvėjus, tada ramiau pridūrė: – Tai kvaila. Nesivaidykim. Pasakyk, Malinsonai, ką visa tai reiškia. Vis dar nesuprantu.

– Tada kodėl taip baisiai nerviniesi?

– Pasakyk man tiesą, prašau pasakyti tiesą.

– Na, tai visai paprasta. Tokia jaunutė uždaryta čia su daugybe keistų senių – aišku, kad bėgtų pirmai progai pasitaikius. Tiesiog iki šiol nepasitaikė.

– Ar nemanai, kad įsivaizduoji ją savo vietoje? Visą laiką tau sakiau, kad ji visiškai laiminga.

– Tuomet kodėl sutiko bėgti?

– Sutiko? Kaip galėjo? Juk nekalba angliškai.

– Paklausiau tibetietiškai – panelė Brinklau rado reikalingus žodžius. Nelabai sklandžiai kalbėjomės, bet užteko, kad... kad suprastume vienas kitą. – Malinsonas truputį nuraudo. – Po šimts velnių, Konvėjau, nespoksok taip į mane! Galima pamanyti, kad kišuosi į tavo asmeninį gyvenimą.

Konvėjus atsakė:

– Tikrai ne, bet tavo pastaba išdavė daugiau, nei galbūt norėjai, kad žinočiau. Tik pasakysiu, kad man labai gaila.

– Ko, po velnių, tau gaila?

Konvėjus paleido iš pirštų cigaretę. Buvo pavargęs, susirūpinęs ir kupinas gilaus prieštaringo švelnumo, kurio geriau būtų nejautęs. Švelniai tarė:

– Norėčiau, kad ne visada taip nesuprastume vienas kito. Luocen labai žavi, žinau, bet ko mums dėl to ginčytis?

– Žavi? – su panieka pakartojo Malinsonas. – Ji gerokai daugiau nei žavi. Nemanyk, kad visi tokie šalti kaip tu. Galbūt tau atrodo, kad ja verta žavėtis kaip muziejaus eksponatu, bet mano požiūris praktiškesnis: kai matau, kad žmogui, kuris man patinka, blogai, bandau padėti.

– Taip, bet ar ne per skubotai? Kur, tavo manymu, jinai eis, išvykusi iš čia?

– Tikriausiai turi draugų Kinijoje ar kur kitur. Šiaip ar taip, jai bus geriau negu čia.

– Kaip gali būti toks tikras?

– Ką gi, pats ja pasirūpinsiu, jeigu niekas kitas to nepadarys. Galų gale, juk gelbėdamas žmogų nuo kažko baisaus, nesustoji paklausti, ar turi kur eiti?

– O tu manai, kad Šangrila baisi?

– Žinoma. Čia paslaptinga ir bjauru. Visa ši istorija nuo pat pradžių tokia: kažkoks beprotis be jokios priežasties mus čia atgabeno, paskui dėl kažkokios dingsties vis sulaiko. Bet visų baisiausia, kad paveikė tave.

– Mane?

– Taip, tave. Tik vaikščiojai apspangęs, tarsi niekas nerūpėtų, ir džiaugeisi, kad liksi čia visam laikui, net prisipažinai, kad tau čia patinka... Konvėjau, kas tau atsitiko? Argi nepajėgi būti toks, koks esi iš tikrųjų? Baskule taip gerai sutarėme – tada buvai visai kitoks.

– Drauguži!

Konvėjus ištiesė ranką Malinsonui, šis jausmingai ją suspaudė ir tęsė:

– Tu nenumanai, koks siaubingai vienišas jaučiausi šias kelias savaites. Visiems, atrodo, buvo nė motais vienintelis tikrai svarbus dalykas. Barnaras ir panelė Brinklau lyg ir turėjo tam priežasčių, bet pasijutau baisiai, kai pamačiau, kad ir tu prieš mane.

– Apgailestauju.

– Vis kartoji, bet tai nepadeda.

Staiga impulso pagautas, Konvėjus atsakė:

– Tuomet galbūt padės, jeigu kai ką papasakosiu. Išgirdęs, tikiuosi, suprasi daug ką, kas dabar atrodo labai keista ir

sudėtinga. Bent suvoksi, kodėl neįmanoma, kad Luocen keliautų su tavimi.

– Nemanau, kad kas nors priverstų mane tai suprasti. Ir pasakok kuo trumpiau, nes mums visai neliko laiko.

Tada Konvėjus, kaip įmanydamas trumpiau, išklojo visą Šangrilos istoriją, kurią papasakojo vyriausiasis lama, ir tai, ką sužinojo per pokalbius su juo ir Čangu. Jis neketino visko atskleisti, bet jautė, kad esant tokiai padėčiai tai pateisinama ir netgi būtina. Visiškai teisingai – Malinsonas yra jo problema, ir ją sprendžia taip, kaip mano esant tinkama. Pasakojo greitai ir lengvai, vėl pakerėtas to keisto amžino pasaulio: priblokštas grožio, apie kurį kalbėjo, jautė, tarsi skaitytų iš atminties puslapių – taip aiškiai buvo įsirėžusios mintys ir frazės. Tik apie tai, kad šiąnakt, perdavęs jam valdžią, mirė vyriausiasis lama, nutylėjo, nes būtų buvę sunku suvaldyti jaudulį.

Baigiant pasakoti, jam palengvėjo: džiaugėsi atsikratęs sunkumo, be to, tai buvo vienintelė išeitis. Ramiai pažvelgė į jaunuolį, įsitikinęs, kad pasielgė gerai.

Tačiau Malinsonas tik barbeno pirštais į stalą ir nekantraudamas tarė:

– Tikrai nežinau, ką sakyti, Konvėjau... Manau, kad tu tikriausiai visai išprotėjai...

Stojus ilgai tylai, du vyrai įdėmiai žvelgė vienas į kitą, apimti labai skirtingų nuotaikų: Konvėjus buvo užsisklendęs ir nusivylęs, o Malinsonas jautėsi nepatogiai ir nenustygo vietoje.

– Taigi manai, kad išprotėjau? – pagaliau pratarė Konvėjus.

Malinsonas pratrūko nervingu juoku:

– O ką, po galais, man sakyti po tokios pasakos. Aš rimtai... na, tikrai... visiškos nesąmonės... man atrodo, neverta nė ginčytis.

Konvėjaus žvilgsnis ir balsas buvo kupini nuostabos:

– Manai, kad nesąmonės?

– Na... O kas daugiau? Atsiprašau, Konvėjau, gal per stipriai pasakiau, bet sveiko proto žmogui dėl to nekiltų abejonių.

– Taigi vis tiek manai, kad čia atsidūrėme atsitiktinai: kažkoks pamišėlis, kruopščiai suplanavęs, nuvarė lėktuvą ir nuskrido daugiau nei tūkstantį kilometrų tiesiog šiaip sau?

Konvėjus pasiūlė cigaretę, vaikinas paėmė. Regis, abiem reikėjo pertraukos. Galų gale Malinsonas atsakė:

– Klausyk, nieko nebus, jei ir toliau taip ginčysimės. Tiesą sakant, tavo teorija, kad vietiniai išsiuntė saviškį į pasaulį vilioti svetimšalių į spąstus ir kad tas vyrukas, tyčia išmokęs skraidyti, laukė progos, kai tinkamas lėktuvas skris iš Baskulo su keturiais keleiviais... Na, nesakau, kad tai tiesiog neįmanoma, nors tikrai atrodo juokingai nerealu. Jeigu būtų tik tai, gal ir vertėtų apgalvoti, bet kai dar pridėjai visiškai neįmanomų dalykų, pavyzdžiui, kelių šimtų metų vienuolius, esą atradusius jaunystės eliksyrą ar kažką panašaus, belieka tik stebėtis, kokia musė tau įkando.

Konvėjus šyptelėjo:

– Taip, manyčiau, tau sunku patikėti. Galbūt iš pradžių ir man taip buvo – nelabai prisimenu. Sutinku, tai – nepaprastas pasakojimas, bet juk savo akimis įsitikinai, jog ši vieta nepaprasta. Prisimink viską, ką mudu tikrai matėme: neištirtuose kalnuose pasislėpęs slėnis, vienuolynas su europietiškų knygų biblioteka...

– O taip! Centrinis šildymas, šiuolaikinis vandentiekis, arbatos popietės ir kita – tai labai nuostabu, žinau.

– Na, ir ką apie tai manai?

– Prisipažinsiu, beveik nieko nesuprantu. Visiška mįslė. Tačiau nėra pagrindo tikėti fiziškai neįmanomais paistalais. Patikėti

karšta vonia, kurioje maudeisi, nėra tas pats, kas tikėti žmonėmis, kurie sako, kad jiems keli šimtai metų, – Malinsonas vėl nesmagiai nusijuokė. – Klausyk, Konvėjau, ši vieta gadina tau nervus, ir visai dėl to nesistebiu. Susidėk daiktus ir einam. Po mėnesio ar dviejų baigsim šį ginčą, linksmai pietaudami „Mergelės" restorane.

Konvėjus tyliai atsakė:

– Neturiu jokio noro grįžti į tą gyvenimą.

– Kokį gyvenimą?

– Tą, apie kurį galvoji… pietūs… šokiai… polas... visa kita...

– Bet aš nieko nesakiau apie šokius ir polą! O kas čia blogo? Nori pasakyti, kad neisi su manimi? Ketini likti čia, kaip ir tie du? Tuomet bent manęs nesulaikysi, nes aš dingstu! – Numetęs cigaretę, Malinsonas puolė prie durų degančiomis akimis. – Tu išprotėjai! – smarkiai riktelėjo. – Konvėjau, tu pamišai – štai kas tau yra. Žinau, tu visą laiką ramus, o aš visada jaudinuosi, bet bent jau esu sveiko proto, o tu ne! Mane įspėjo, prieš pradedant dirbti su tavimi Baskule, bet maniau, kad klysta, tačiau dabar matau, jog tai tiesa...

– Dėl ko tave įspėjo?

– Sakė, kad per karą tave kontuzijo, ir nuo to laiko kartais būni keistas. Nepriekaištauju – žinau, kad tu niekuo dėtas, ir, dievaži, nesinori taip kalbėti... Ak, jau eisiu. Man baisu ir šleikštu, bet privalau eiti. Daviau žodį.

– Luocen?

– Taip, jeigu nori žinoti.

Konvėjus atsistojo ir ištiesė ranką:

– Lik sveikas, Malinsonai.

– Paskutinį kartą klausiu, eini?

– Negaliu.

– Tuomet sudie.

Jie paspaudė rankas, ir Malinsonas išėjo.

Konvėjus sėdėjo vienas žibinto šviesoje. Mintyse skambėjo žodžiai, kad visa, kas gražiausia, yra laikina ir pražus, kad du pasauliai niekad nesusijungs ir kad vienas iš jų kaip visada kabo ant plauko. Kurį laiką taip pamąstęs, žvilgtelėjo į rankinį laikrodį – buvo be dešimt trys.

Vis dar sėdėjo prie stalo, rūkydamas paskutinę cigaretę. Tik staiga, keldamas bruzdesį, grįžo Malinsonas. Pamatęs Konvėjų, jaunuolis liko stovėti šešėlyje, tarsi norėdamas atgauti nuovoką. Jis tylėjo, todėl, minutėlę luktelėjęs, Konvėjus užkalbino pats:

– Ei! Kas atsitiko? Kodėl grįžai?

Nuoširdaus klausimo pastūmėtas, Malinsonas nusimetė sunkią avikailių skrandą ir atsisėdo. Veidas mirtinai išblyškęs, visas drebėjo.

– Man neužteko drąsos! – sušuko beveik kūkčiodamas. – Prisimeni tą vietą, kur mus visus surišo virve? Nusigavau iki ten... Nepajėgiau įveikti. Aš bijau aukščio, o mėnulio šviesoje atrodė taip baisiai. Argi ne kvaila? – nesusivaldęs pravirko ir nesiliovė, kol Konvėjus nenuramino. Tada pridūrė: – Šiems vyrukams nėra ko baimintis – sausumoje niekas jiems negresia. Tačiau, o Dieve, nežinia ką atiduočiau, kad galėčiau praskristi bombonešiu!

– Kodėl taip pasielgtum, Malinsonai?

– Todėl, kad nesvarbu, kokia čia vieta, bet ją reikia sutriuškinti. Nesveika ir nedora, o jei nebūti dalykai, kuriuos papasakojai, – tiesa, tada dar bjauresnė! Daugybė raukšlėtų senių, susirietę tarsi vorai, tyko kiekvieno, kas prisiartina... Šlykštu... Kas norėtų sulaukti tokio amžiaus? O tavo brangiausią mokytoją, net jei jis ir ne toks senas, kaip sakei, laikas pribaigti...

Ak, Konvėjau, kodėl tau neišėjus drauge su manimi? Nenoriu maldauti dėl savęs, bet po velnių, aš jaunas, ir mudu tapom gana gerais draugais – ar mano gyvenimas tau nieko nereiškia, palyginti su šių baisių padarų melais? O Luocen? Juk ji irgi jauna. Argi visai nesvarbi?

– Luocen nejauna, – atsakė Konvėjus.

Pažvelgęs Malinsonas ėmė isteriškai kikenti:

– Ak, ne, nejauna, žinoma, visai nebejauna. Atrodo kaip septyniolikmetė, bet tikriausiai pasakysi, kad iš tikrųjų yra gerai išsilaikiusi devyniasdešimtmetė.

– Malinsonai, ji atvyko čia 1884 metais.

– Tu kliedi!

– Jos grožis, Malinsonai, kaip ir visas pasaulio grožis, yra valioje tų, kurie nemoka jo vertinti. Jis trapus ir gali būti tik ten, kur trapūs dalykai mylimi. Už šio slėnio ribų jos grožis dings kaip aidas.

Malinsonas šaižiai nusijuokė, tarsi mintyse įgavęs pasitikėjimo:

– Aš nebijau. Tai čia ji tik aidas, jeigu išvis gali tokia būti. – Patylėjęs pridūrė: – Tokiomis kalbomis nieko nepešim. Geriau baikim tuos poetiškus niekus ir nusileiskim ant žemės. Konvėjau, noriu tau padėti – žinau, kad visa tai gryniausios nesąmonės, bet jeigu tau padės, galiu padiskutuoti. Apsimesiu, kad tai, ką man papasakojai, įmanoma ir tikrai reikia išnagrinėti. O dabar rimtai pasakyk, kuo pagrįstum savo pasakojimą?

Konvėjus tylėjo.

– Kažkas tau pripliauškė nebūtų dalykų. Be įrodymų nepatikėtum net išgirdęs iš visiškai patikimo žmogaus, kurį pažįsti visą gyvenimą. O kokių įrodymų tu turi? Kaip suprantu, jokių. Ar Luocen kada nors pasakojo apie save?

– Ne, bet...

– Tuomet kodėl reikia tikėti kuo nors kitu? O dėl ilgaamžiškumo – ar gali nurodyti nors vieną tai patvirtinantį objektyvų faktą?

Valandėlę pagalvojęs, Konvėjus paminėjo nežinomus Šopeno kūrinius, kuriuos grojo Brijakas.

– Na, apie tai nieko neišmanau – nesu muzikantas. Bet net jei jie ir autentiški, ar negali būti, kad juos kaip nors gavo ir tau melavo?

– Visai įmanoma, be abejo.

– Dar pasakojai, kad egzistuoja kažkoks būdas išsaugoti jaunystę. Kas tai? Sakai, lyg ir narkotikas – ką gi, noriu žinoti, koks narkotikas. Ar kada nors matei ir bandei? Ar kada nors išvis kas nors tau pateikė tikslių faktų?

– Pripažinsiu, kad detaliai ne.

– Ir niekad neprašei smulkiau papasakoti? Tau nedingtelėjo, kad tokį pasakojimą reikia kažkaip pagrįsti? Tiesiog viskuo patikėjai? – Naudodamasis proga, tęsė: – Be tų pasakojimų, ką iš tiesų žinai apie šią vietą? Mateisi su keliais seniais, ir viskas. Be to, galime tik teigti, kad vienuolynas gerai įrengtas ir, regis, užsiima intelektine veikla. Neįsivaizduojam, kaip ir kodėl atsirado, kodėl jie nori mus čia laikyti – juk tai irgi mįslė, bet dėl to tikrai vargu ar pateisinama tikėti sena legenda! Galų gale juk tu, kritiškai mąstantis žmogus, netgi angliškam vienuolyne abejotum, ar tikėti tuo, ką tau pasakoja. Tikrai nesuprantu, kodėl turėtum tikėti viskuo tik todėl, kad esi Tibete!

Konvėjus linktelėjo. Net apimtas daug gilesnio suvokimo, nesusilaikė nepritaręs aiškiai išsakytai nuomonei.

– Įžvalgiai pasakyta, Malinsonai. Manau, tiesa ta, kad be jokių įrodymų esame linkę tikėti tuo, kas atrodo patraukliausia.

– Po šimts pypkių! Kas čia patrauklaus gyventi tol, kol būsi pusiau numirėlis. Jau geriau trumpas, bet linksmas gyvenimas. O kalbos apie būsimą karą atrodo gana neįtikimos. Iš kur kas nors gali žinoti, kada kils ir koks bus kitas karas? Argi visi pranašautojai neklydo dėl praėjusio karo? – Konvėjui neatsakius, pridūrė: – Šiaip ar taip, netikiu, kai sako, kad kažko neišvengsi. Net jeigu ir taip, nėra ko baisiai bijoti. Dievaži, tikriausiai mirtinai bijočiau eiti į karą, bet geriau jau susitaikyti su tuo, negu būti palaidotam čia.

Konvėjus nusišypsojo:

– Malinsonai, tau puikiai sekasi suprasti mane klaidingai. Baskule manei, kad esu didvyris, o dabar laikai mane bailiu. Iš tiesų aš nei vienas, nei kitas, bet tai nesvarbu. Grįžęs į Indiją, jei nori, pasakyk, kad nusprendžiau pasilikti Tibeto vienuolyne, nes išsigandau naujo karo. Visiškai ne dėl to, bet neabejoju, kad tie, kurie laiko mane pamišusiu, patikės.

Malinsonas liūdnokai atsiliepė:

– Juk žinai, kad kvaila taip kalbėti. Kad ir kas nutiktų, bloguoju tavęs neminėsiu. Gali pasitikėti. Prisipažįstu, nesuprantu tavęs, bet... bet... norėčiau suprasti. O, kaip norėčiau! Konvėjau, nejaugi negaliu tau padėti? Gal kažką pasakyti ar padaryti?

Po to stojo ilga tyla, kurią pagaliau nutraukė Konvėjus:

– Tik norėčiau užduoti klausimą, bet atleisk, kad tokį asmenišką.

– Taip?

– Ar tu įsimylėjai Luocen?

Išblyškęs jaunuolio veidas staiga paraudo.

– Manau, kad taip. Žinau, sakysi, kvaila ir neįmanoma, sutinku, bet negaliu numalšinti jausmų.

– Visai nemanau, kad kvaila.

Ilgai trukęs audringas ginčas pagaliau pasiekė užutėkį, ir Konvėjus pridūrė:

– Aš irgi negaliu jų numalšinti. Taip atsitiko, kad tu ir ta mergina esate du man brangiausi žmonės pasaulyje... Nors tau gal atrodys keista. – Konvėjus staiga atsistojo ir perėjo kambarį. – Ar mes pasakėme viską, ką galėjome?

– Taip, manau, viską. – Bet Malinsonas užsidegęs kalbėjo toliau: – Ak, kokia nesąmonė yra mintis, kad ji nejauna! Bjauri, siaubinga nesąmonė. Konvėjau, negali tuo tikėti! Tiesiog absurdiška. Kaip galima taip galvoti?

– O iš kur žinai, kad ji tikrai jauna?

Malinsonas truputį nusisuko, jo veidas nušvito iš drovumo.

– Nes tikrai žinau... Galbūt imsi mane šiek tiek niekinti... bet aš tikrai žinau. Gaila, Konvėjau, bet tu niekad kaip reikiant jos nesupratai. Ji atrodė šalta todėl, kad gyvenimas čia ją buvo sustingdęs. Tačiau vidinė šiluma nedingo.

– Tik reikėjo sušildyti?

– Taip... Galima ir taip sakyti.

– Ir ji yra jauna, Malinsonai? Esi tuo tikras?

Malinsonas švelniai atsakė:

– Dieve, taip – ji dar mergaitė. Man jos labai pagailo, ir tikriausiai mes vienas kitą traukėme. Nemanau, kad turėčiau gėdytis. Tiesą sakant, manyčiau, kad tokioje vietoje kaip ši turbūt padoriausia, kas kada nors nutiko...

Išėjęs į balkoną, Konvėjus pažvelgė į akinamų plunksnų karūna pasipuošusį Karakalą. Aukštai danguje lyg nurimusiame vandenyne suposi mėnulis. Konvėjų apėmė jausmas, kad sapnas išsisklaidė, kaip ir visa, kas gražiausia, vos tik palytėta tikrovės,

kad prieš jaunystę ir meilę nublanksta viso pasaulio ateitis. Taip pat žinojo, kad gyvena savo minčių pasaulyje, Šangrila – mikrokosmose, ir kad šiam pasauliui irgi iškilo grėsmė. Nors ir drąsino save, matė, kaip nuo smūgio vaizduotės koridoriai susipynė ir deformavosi, paviljonai pasviro, mažai betrūko, kad viskas virstų griuvėsiais. Jis tik iš dalies jautėsi nelaimingas, tačiau buvo nusiminęs ir be galo suglumęs: nežinojo, ar buvo išprotėjęs, o dabar normalus, ar kurį laiką buvo normalus, o dabar vėl išprotėjo.

Kai atsisuko, atrodė pasikeitęs: balsas tvirtesnis, beveik šiurkštus, o veidas truputį trukčiojo. Jis daug labiau priminė tą Konvėjų, kuris buvo Baskulo didvyris. Pasiryžęs veikti, budriai pažvelgė Malinsonui į akis.

– Manai, įveiktum tą sunkų ruožą su virve, jeigu būčiau šalia? – paklausė.

Malinsonas pašoko.

– Konvėjau! – sušuko springdamas. – Nori pasakyti, kad eisi? Pagaliau apsisprendei?

Jie išėjo, vos tik Konvėjus susiruošė į kelionę. Išeiti buvo stebėtinai paprasta. Tai veikiau buvo išvykimas, o ne pabėgimas – jokių incidentų, einant kiemais per mėnesienos ir šešėlių grotas. „Galima pagalvoti, kad nėra nė gyvos dvasios“, – mąstė Konvėjus. Ir nuo minties apie tokią tuštumą pajuto tuštumą savyje. Malinsonas visą laiką plepėjo apie kelionę, bet jis vargiai girdėjo. Kaip keista, kad ilgas jų ginčas vis dėlto virto žygiu ir kad šią slaptą šventovę palieka tas, kuris buvo čia toks laimingas! Nepraėjo nė valanda, kai uždusę sustojo prie tako vingio ir paskutinį kartą pažvelgė į Šangrilą. Mėlynojo Mėnulio slėnis giliai apačioje priminė debesį, Konvėjui atrodė, kad išsibarstę stogai tarsi plaukia iš paskos per miglą. Dabar, šią akimirką,

tai buvo atsisveikinimas. Malinsonas, kurį laiką tylėjęs kopiant stačiu šlaitu, staiga žiobtelėjo:

– Gerai, seni, mums puikiai sekasi – tęsk!

Konvėjus nusišypsojo, bet neatsakė, ruošdamas apsauginę virvę žygiui aštria ketera. Jaunuolis teisus – jis apsisprendė, bet galvoje nebeliko jokių minčių. Tik šis sprendimas, visa kita – nepakeliama tuštuma. Jis – klajūnas tarp dviejų pasaulių ir teks amžinai klajoti, bet šiuo metu, gilėjant vidinei tuštumai, tik jautė, kad jam patinka Malinsonas ir kad privalo jaunuoliui padėti, nes yra pasmerktas, kaip ir daugelis, bėgti nuo išminties ir būti didvyriu.

Prie bedugnės Malinsonas įsitempė, bet Konvėjus padėjo jam perkopti alpinistams įprastu būdu, o pasibaigus išbandymui, susiglaudę abu prisidegė po cigaretę.

– Konvėjau, kaip gerai, kad tu... Galbūt numanai, kaip jaučiuosi... Negaliu apsakyti, kaip džiaugiuosi...

– Tada tavimi dėtas ir nesakyčiau.

Prieš tęsiant kelionę, ilgokai tylėjęs Malinsonas pridūrė:

– Tačiau tikrai džiaugiuosi – ne tik dėl savęs, bet ir dėl tavęs... Gerai, kad dabar suvoki, jog tai buvo visiška nesąmonė... tiesiog nuostabu, kad vėl tapai savimi...

– Į sveikatą, – pašaipiai atsakė Konvėjus, tarsi guosdamasis.

Auštant jie įveikė takoskyrą, sargai, net jei ir buvo, nepastojo kelio – Konvėjui dingtelėjo, kad kelią iš esmės galima saugoti tik saikingai gerai. Netrukus pasiekė plynaukštę, kur juos kiaurai perpūtė kaukiantys vėjai. Pamažu leisdamiesi, pamatė nešikų stovyklavietę. Paskui viskas buvo taip, kaip pasakojo Malinsonas. Jų jau laukė kailiais ir skrandomis apsivilkę tvirti vyrukai, kurie gūžėsi nuo stipraus vėjo ir nekantravo pradėti kelionę į

Tacienfu, Kinijos pasienio miestą, esantį už pusantro tūkstančio kilometrų į rytus.

– Jis vyksta su mumis! – susijaudinęs sušuko Malinsonas, kai pamatė Luocen. Jis pamiršo, kad ši nemoka anglų kalbos, bet Konvėjus išvertė.

Jam pasirodė, kad tokios spindinčios mažosios mandžiūrės dar niekad nematė. Ji kuo žavingiausiai nusišypsojo Konvėjui, tačiau negalėjo atplėšti akių nuo vaikino.

EPILOGAS

Su Rutefordu vėl susitikau Delyje. Abu buvome kviestinių pietų pas karaliaus vietininką, bet per ceremonijas laikėmės atskirai. Susitikome tik po visko, kai liokajai su turbanais padavė mums skrybėles.

– Važiuokime pas mane į viešbutį išgerti, – pakvietė Rutefordas.

Nuobodžiavome iš taksi stebėdami Edvino Latienso* natiurmortą, kol pasiekėme tarsi kino filme atgijusį Senąjį Delį. Jau iš laikraščių žinojau, kad Rutefordas ką tik grįžo iš Kašgaro. Jo reputacija buvo puoselėjama ir giriama, neįprastas jo atostogas paversdavo kone ekspedicija, nors pats tyrinėtojas ir nesistengdavo nuveikti ko nors labai originalaus, – visuomenė šito nežinojo, ir jam belikdavo pasinaudoti skubotu publikos įspūdžiu. Pavyzdžiui, man neatrodė, kad Rutefordo kelionė, kaip pranešė spauda, buvo itin reikšminga: palaidoti Hotano miestai – nieko naujo, jeigu kas nors prisiminė Steiną su Svenu Hedinu**. Gerai

* Edwin Lutyens (1869–1944) – garsus britų architektas, suprojektavęs Naująjį Delį, kur įsikūrusios valstybinės Indijos įstaigos ir užsienio valstybių atstovybės.

** Marc Aurel Stein (1862–1943) – vengrų keliautojas ir etnografas; Sven Hedin (1865–1952) – švedų keliautojas, Azijos tyrėjas.

pažinojau Rutefordą, todėl draugiškai pasišaipiau. Jis nusijuokė ir paslaptingai prisipažino:

– Taip, tiesa būtų buvusi daug įdomesnė.

Viešbučio kambaryje išgėrėme viskio.

– Tai iš tiesų ieškojai Konvėjaus? – užsiminiau pasitaikius palankiai progai.

– Ieškoti – per daug stiprus žodis, – atsakė jis. – Šalyje, kuri yra kaip pusė Europos, neįmanoma ieškoti vieno žmogaus. Pasakysiu tiek, kad lankiausi ten, kur buvau pasiruošęs atsitiktinai su juo susitikti arba ką nors sužinoti. Pameni, savo paskutiniame laiškelyje rašė, kad iš Bankoko vyksta į šiaurės vakarus. Nelabai toli į šiaurę aptikau jo pėdsakų – turbūt keliavo į genčių sritis Kinijos pasienyje. Nemanau, kad jam rūpėjo užsukti į Birmą, kur galėjo susidurti su britų pareigūnais. Kaip bebūtų, sakyčiau, kad aiškus pėdsakas baigiasi kažkur Siamo* šiaurėje, bet, žinoma, neketinau taip toli sekti.

– Manei, kad būtų lengviau ieškoti Mėlynojo Mėnulio slėnio?

– Na, neatrodė, kad tai būtų aiškesnis planas. Spėju, užmetei akį į mano rankraštį?

– Ne tik užmečiau. Beje, būčiau grąžinęs, bet nepalikai adreso.

Rutefordas linktelėjo:

– Įdomu, ką manai...

– Labai nepaprasta! Žinoma, jeigu darysime prielaidą, kad visa tai tikrai pagrįsta Konvėjaus pasakojimu.

– Galiu iškilmingai prisiekti: nieko nesukūriau, tiesą sakant, mano žodžių ten netgi mažiau, nei manai. Turiu gerą atmintį, o Konvėjus visada mokėjo vaizdingai pasakoti. Nepamiršk, kad mes beveik be perstojo kalbėjomės visą parą.

* Nuo 1939 m. – Tailandas.

– Ką gi, kaip sakiau, visa tai labai nepaprasta.

Jis atsilošė ir nusišypsojo:

– Jeigu tai viskas, ką nori pasakyti, suprantu, kad teks kalbėti man. Tikriausiai laikai mane gana patikliu žmogumi. Nemanau, kad esu toks. Žmonės per savo gyvenimą daro klaidų, nes labai viskuo tiki, bet jų gyvenimas būna velniškai nuobodus, jeigu tiki per mažai. Konvėjaus pasakojimas man dėl įvairių priežasčių labai patiko – štai kodėl norėjau sudėti tiek taškų, kiek įmanoma, išskyrus galimybę susidurti su juo pačiu.

Užsirūkęs cigarą, tęsė:

– Tai reiškė daug keistų kelionių, kurias mėgstu, o mano leidėjai neprieštarauja vienai kitai kelionių knygai. Iš viso turbūt įveikiau kelis tūkstančius kilometrų: Baskulas, Bankokas, Čongčingas, Kašgaras – lankiausi visuose, ir kažkur tarp jų glūdi paslaptis. Bet pats žinai, kad tai gana didelis plotas, todėl visi mano tyrinėjimai užkabino tik jo, kartu ir paslapties kraštą. Jeigu vis dėlto nori visiškai tikrų mano patikrintų faktų apie Konvėjaus nuotykius, galiu tik pasakyti, kad iš Baskulo išvyko gegužės dvidešimtąją, o į Čongčingą atvyko spalio penktąją. Paskutinis tikslus dalykas, kurį žinau, kad vėl iš Bankoko išvyko vasario trečiąją. Visa kita – tikimybė, galimybė, spėlionė, mitas, legenda... – vadink, kaip nori.

– Taigi Tibete nieko neradai?

– Brangusis mano, aš iš viso ten nepakliuvau. Gubernatoriaus rezidencijoje sėdintys žmonės nė girdėti apie tai nenorėjo: pasirodo, tai tas pats, kaip duoti leidimą ekspedicijai į Everestą, o išgirdę, kad noriu vienas klajoti po Kunluno kalnus, pažiūrėjo į mane taip, lyg siūlyčiau parašyti apie Gandžio gyvenimą. Tiesą sakant, jie žinojo daugiau už mane. Vienas pats negali klaidžioti po Tibetą: reikalinga tinkamai apsirūpinusi ekspedicija, kuriai

vadovautų žmogus, mokantis bent kelis žodžius tibetietiškai. Pamenu, Konvėjui pasakojant, vis spėliojau, kodėl kėlė tiek triukšmo laukdami nešikų, kodėl tiesiog neišėjo. Gana greitai paaiškėjo. Valdžios žmonės buvo teisūs – visi pasaulio pasai nebūtų padėję man perkopti per Kunluno kalnus. Aš, tiesą sakant, nuvykau tiek, kad labai giedrą dieną jie buvo matyti tolumoje, kokių aštuoniasdešimties kilometrų atstumu. Nedaugelis europiečių gali tuo pasigirti.

– Ar jie tokie grėsmingi?

– Priminė tik baltą mūrą horizonte. Visus, ką sutikau Jarkante ir Kašgare, klausinėjau apie juos, tačiau keista, kiek mažai sužinojau. Atrodo, tai mažiausiai ištyrinėtas kalnynas pasaulyje. Man pasisekė, nes sutikau amerikietį keliautoją, kuris kartą bandė juos perkopti, bet nerado perėjos. Sakė, kad perėjų yra, tik jos nepaprastai aukštai ir nepažymėtos žemėlapyje. Paklausiau, ar, jo manymu, gali egzistuoti toks slėnis, apie kokį pasakojo Konvėjus. Amerikietis atsakė, jog visai įmanoma, bet nelabai tikėtina – bent geologiniu požiūriu. Tada paklausiau, ar kada nors girdėjo apie kūgio formos kalną beveik tokio pat aukščio kaip aukščiausias Himalajų kalnas, ir išgirdau gana intriguojantį atsakymą. Pasak jo, apie tokį kalną pasakojama legenda, bet nėra jokio pagrindo ja tikėti. Dar pridūrė, kad sklido gandai apie kalnus, iš tiesų aukštesnius už Everestą, bet pats jais netiki. „Abejoju, ar bent viena Kunluno viršukalnė aukštesnė nei septynių su puse tūkstančio metrų“, – svarstė jis, tačiau pripažino, kad tie kalnai nėra kaip reikiant ištirti.

Tuomet paklausiau, ką jis žino apie Tibeto budistų vienuolynus, nes jis kelis kartus lankėsi Tibete. Išgirdau tik įprastus dalykus, apie kuriuos galima perskaityti knygose. Patikino, kad vienuolynai negražūs, o vienuoliai dažniausiai ištvirkę ir

purvini. „Ar jie ilgai gyvena?" – vėl paklausiau. Jis patvirtino, kad dažniausiai ilgai, jeigu nemiršta nuo kokios užkrečiamos ligos. Tada drąsiai pasukau prie tikslo ir pasiteiravau, gal teko girdėti legendų apie nepaprastą lamų ilgaamžiškumą. „Daugybę, – atsakė, – tuos nesibaigiančius pasakojimus seka visur, bet jų neįmanoma patikrinti. Paprastai pasakoja, kad kažkoks bjaurus padaras jau šimtą metų gyvena užmūrytas celėje, ir jis tikrai panašiai atrodo, bet, žinoma, negali reikalauti jo gimimo liudijimo." Paklausiau, ar, jo manymu, jie turi kokį magišką arba vaistinį būdą ilginti gyvenimą ar išsaugoti jaunystę. Amerikietis atsakė, jog manoma, kad turi daug neįprastų žinių apie tokius dalykus, bet įtarė, kad patyrinėjus būtų kaip su tuo indišku triuku su virve* – visada matė kas nors kitas. Vis dėlto jis patvirtino, kad lamos sugeba nepaprastai valdyti kūną. „Aš juos stebėjau, – tarė jis, – sėdinčius prie užšalusio ežero nuogut nuogutėlius, kai lauke minusinė temperatūra, o vėjas perpučia kiaurai, kol tarnai, pralaužę ledą, suvynioja juos į vandenyje išmirkytas paklodes, o tada lamos savo kūnais jas išdžiovina. Jie kartoja tai tuziną ar daugiau kartų. Taigi įsivaizduoju, kad jie sugeba savo valios jėga išlaikyti šilumą, nors tai menkas paaiškinimas."

Rutefordas įsipylė gėrimo.

– Bet mano draugas amerikietis pripažino, kad visa tai nelabai susiję su ilgaamžiškumu. Tik rodo niūrų vienuolių polinkį į savidrausmę... Štai taip, tikriausiai pritarsi, kad kol kas su tiek įrodymų net šuns nepakarsi.

* Indiškasis triukas su virve – garsus triukas, kurį XIX a. Indijoje atlikdavo fakyrai: išmesdavo į orą virvės galą ir virvė sustingdavo vertikaliai, tada ja užsliuogdavo ir nusliuogdavo berniukas.

Pasakiau, kad tikrai neįtikima, ir paklausiau, ar amerikiečiui ką nors reiškė pavadinimai Karakalas ir Šangrila.

– Nieko. Bandžiau klausti. Man taip vis klausinėjant, jis pareiškė: „Atvirai kalbant, vienuolynai tikrai manęs nežavi. Kartą vienam Tibete sutiktam žmogui pasakiau: jei jau sukčiau iš kelio, tai tam, kad apeičiau, o ne aplankyčiau juos." Ši atsitiktinė pastaba sužadino man keistą mintį, todėl paklausiau, kada įvyko tas susitikimas Tibete. „O, seniai! – atsakė jis. – Prieš Pirmąjį pasaulinį karą, manau, 1911 metais." Prisispyręs toliau kamantinėjau, ir jis, kiek prisiminė, papasakojo smulkiau. Atrodo, tada keliavo kažkokios amerikiečių geografinės draugijos vardu su keliais kolegomis, nešikais ir kitais padėjėjais – žodžiu, tikra ekspedicija. Kažkur, šalia Kunluno kalnų, susitiko žmogų, kiną, kurį krėsle nešė čiabuviai nešikai. Paaiškėjo, kad tas vyrukas visai gerai kalba angliškai ir primygtinai rekomendavo aplankyti šalia esantį kažkokį Tibeto budistų vienuolyną, net pasisiūlė palydėti. Amerikietis atsakė, kad neturi laiko ir kad jiems neįdomu. Tuo viskas ir baigėsi.

Patylėjęs Rutefordas tęsė:

– Nesakau, kad tai kažką reiškia. Kai žmogus bando prisiminti atsitiktinį nutikimą, įvykusį prieš dvidešimt metų, negalima per daug tuo remtis. Tačiau kyla noras spėlioti.

– Taip, nors jeigu gerai apsirūpinusi ekspedicija būtų priėmusi kvietimą, neįsivaizduoju, kaip juos būtų sulaikę vienuolyne prieš jų valią.

– O, taip. Ir galbūt tai buvo visai ne Šangrila.

Mes apsvarstėme, bet atrodė per daug miglota, kad būtų įrodymas. Aš toliau domėjausi, ar kas nors paaiškėjo Baskule.

– Baskulas beviltiškas, o Pešavare – dar blogiau. Man niekas nieko negalėjo pasakyti, išskyrus faktą, kad lėktuvas tikrai buvo

pagrobtas. Net tai labai nenoriai pripažino – toks įvykis nedaro jiems garbės.

– Ir vėliau apie lėktuvą nieko negirdėjo?

– Ničnieko, kaip ir apie keturis keleivius. Vis dėlto patikrinau, ar lėktuvas galėjo pakilti pakankamai aukštai ir perskristi kalnus. Taip pat bandžiau atsekti informaciją apie tą Barnarą, bet jo praeitis tokia paslaptinga, kad visai nenustebčiau, jeigu tikrai būtų Čalmersas Braintas, kaip sakė Konvėjus. Nepaisant visko, nuostabu, kad Braintas, paskelbus didžiulę jo paiešką, visiškai pradingo.

– Ar mėginai sužinoti ką nors apie lėktuvo pagrobėją?

– Mėginau, bet ir vėl beviltiškai. Karo aviacijos lakūnas, kurį tas vyrukas apsvaigino ir kuriuo apsimetė, buvo nužudytas, taigi nebeliko už ko užsikabinti, nors dėjau daug vilčių. Net parašiau į Ameriką vienam savo draugui, kuris turi aviacijos mokyklą, – paklausiau, ar pastaruoju metu pas jį nesimokė tibetietis. Bet jo atsakymas mane nuvylė: sakė, kad neskiria tibetiečių nuo kinų ir kad neseniai pas jį mokėsi apie penkiasdešimt – visus ruošė kovoti su japonais. Kaip matai, ir čia nieko nelaimėjau. Bet išsiaiškinau vieną keistoką dalyką – tai būčiau labai lengvai padaręs ir neišvykdamas iš Londono. Praėjusio amžiaus viduryje Jėnos universitete dėstė vokietis, kuris leidosi į kelionę po pasaulį ir 1887 metais lankėsi Tibete. Jis taip ir negrįžo, pasakojama, kad nuskendo brisdamas per upę. Jo vardas – Frydrichas Maisteris.

– Dieve mano! Šį vardą minėjo Konvėjus!

– Taip, nors gal tik sutapimas. Tai jokiu būdu nėra pasakojimo įrodymas, nes Jėnos vyrukas gimė 1845 metais. Nieko labai ypatingo.

– Bet keista, – tariau.

– O, taip, gana keista.

– Ar tau pavyko atsekti kurį nors kitą?

– Ne. Gaila, kad turėjau tiek nedaug pavardžių. Šopeno mokinys, pavarde Brijakas, niekur neminimas, nors, žinoma, tai neįrodo, kad toks negyveno. Geriau pagalvojus, Konvėjus gana santūriai vardijo žmones: iš daugiau nei penkiasdešimties vienuolių, kurie lyg ir gyveno vienuolyne, paminėjo vos kelis. Beje, apie Pero ir Henšelį taip pat neradau nė žodelio.

– O kaip dėl Malinsono? – paklausiau. – Ar mėginai išsiaiškinti, kas jam atsitiko? Ir kas atsitiko tai merginai – kinei?

– Brangusis mano, žinoma, kad mėginau. Kebliausia, kaip galbūt supratai iš rankraščio, kad Konvėjaus pasakojimas pasibaigia tada, kai su nešikais išvyksta iš slėnio. Jis arba negalėjo, arba nenorėjo pasakoti, kas įvyko po to. Nors gal ir būtų papasakojęs, jeigu būtų buvę daugiau laiko. Jaučiu, kad galima nuspėti kokią nors nelaimę. Kelionė galėjo būti nepaprastai sunki, turint galvoje ir plėšikų riziką ar net palydos klastą. Tikriausiai niekad nesužinosime, kas atsitiko, bet, atrodo, nekyla abejonių, kad Malinsonas taip ir nepasiekė Kinijos. Supranti, tyrinėjau viską. Visų pirma mėginau smulkiau išsiaiškinti apie dideles knygų ir kitokių daiktų siuntas, gabenamas per Tibeto sieną, bet visose tikėtinose vietose, tokiose kaip Šanchajus ar Pekinas, patyriau visišką nesėkmę. Tai, aišku, nelabai ką reiškia, nes vienuoliai neabejotinai pasirūpintų, kad įvežimo būdai liktų paslaptyje. Tada nuvykau į Tacienfu. Keista vieta, lyg ir pasaulio krašto miestas-turgus, į kurį baisiai sunku nusigauti. Ten kinų juodadarbiai iš Junano perneša arbatos nešulius tibetiečiams – apie tai galėsi paskaityti naujoje mano knygoje, kai ją išleis. Europiečiai nedažnai taip toli nukeliauja. Žmonės man pasirodė paslaugūs, mandagūs, bet ir ten visiškai jokių žinių, kad būtų atvykusi Konvėjaus palyda.

– Taigi vis dar neaišku, kaip Konvėjus atsidūrė Čongčinge?

– Vienintelė išvada, kad ten atsidūrė klaidžiodamas, kaip galėjo atsidurti bet kur. Kaip bebūtų, iš Čongčingo turime nepaneigiamų faktų – tai jau šis tas. Vienuolės misionierių ligoninėje buvo tikros, kaip ir Sivkingo susijaudinimas laive, Konvėjui atliekant tariamus Šopeno kūrinius. – Rutefordas nutilo, paskui susimąstęs pridūrė: – Iš tiesų tikimybių svarstymas mankština smegenis, ir reikia pasakyti, kad svarstyklės kategoriškai nenusvyra nė į vieną pusę. Žinoma, jeigu nesutinki su Konvėjaus pasakojimu, vadinasi, abejoji jo žodžiais, arba, būkime atviri, jo sveiku protu.

Jis vėl nutilo, tarsi kviesdamas pareikšti nuomonę, todėl tariau:

– Kaip žinai, po karo nė karto nebuvau su juo susitikęs, bet girdėjau kalbant, kad karas jį labai pakeitė.

Rutefordas atsakė:

– Taip, jis pasikeitė, tiesos nepaneigsi. Kai dar berniukas trejus metus esi priverstas išgyventi stiprią fizinę ir emocinę įtampą, tai neišvengiamai palaužia. Numanau, jog žmonės sakytų, kad jis visiškai nenukentėjo per karą, tačiau jo žaizdos vidinės.

Valandėlę kalbėjomės apie Pirmąjį pasaulinį karą, kaip jis paveikė įvairius žmones. Pagaliau Rutefordas tęsė:

– Bet yra dar vienas dalykas, kurį būtina paminėti, – galbūt net pats keisčiausias. Tai paaiškėjo, kai klausinėjau misionierius ligoninėje. Jie visi, gali numanyti, labai dėl manęs stengėsi, bet nelabai ką prisiminė, nes tąsyk siautė šiltinės epidemija, ir jie buvo labai užsiėmę. Visų pirma klausinėjau, kaip Konvėjus pateko į ligoninę: ar atvyko vienas, ar kažkas jį, sergantį, rado ir atvežė. Jie negalėjo tiksliai pasakyti, nes tai juk atsitiko seniai. Bet netikėtai, kai jau ketinau nutraukti apklausą, viena vienuolė

visai paprastai pareiškė: „Man atrodo, gydytojas sakė, kad jį čia atvedė moteris.“ Daugiau ji nieko nepasakė. Tas gydytojas ten nebedirbo, todėl niekas negalėjo patvirtinti. Tačiau taip toli nusigavęs, neketinau pasiduoti. Paaiškėjo, kad gydytojas išvyko į didesnę ligoninę Šanchajuje, taigi pasistengiau gauti jo adresą ir aplankyti. Ką tik buvo pasibaigęs japonų aviacijos antskrydis – baisu, kas dėjosi. Su juo buvau susitikęs ir anksčiau, kai pirmą kartą užsukau į Čongčingą. Jis labai mandagus žmogus, nors siaubingai persidirbęs. Taip, „siaubingai“ – kaip tik tas žodis, nes, patikėk, vokiečių lėktuvų antskrydžiai į Londoną – niekis, palyginti su tuo, ką japonai padarė Šanchajaus vietinių gyventojų rajonams. Gydytojas akimirksniu prisiminė atmintį praradusį anglą ligonį. Paklausiau, ar tiesa, kad į ligoninę jį atvedė moteris. „O, taip, tikrai, atvedė moteris, kinė.“ Ar ką nors apie ją prisimena? Atsakė, kad nieko, išskyrus tai, kad ji sirgo šiltine ir beveik tuoj pat mirė... Kaip tik tuomet mus sutrukdė – įnešė daug sužeistųjų, jų neštuvus išrikiavo koridoriuose, nes palatos buvo sausakimšos, – nebenorėjau ilgiau gydytojo trukdyti, ypač kai pabūklų dunksėjimas Usonge priminė, kad jo laukia daugybė darbo. Grįžęs vėl pas mane, net per tokius baisumus atrodė visai linksmas. Aš uždaviau paskutinį klausimą, tikriausiai numanai kokį.

– Apie tą kinę, – pasakiau. – Ar ji buvo jauna?

Rutefordas spragtelėjo cigarą, tarsi pasakojimas jaudino jį tiek pat, kiek, tikėjosi, ir mane, tuomet tęsė:

– Surimtėjęs žmogutis akimirką žiūrėjo į mane, tada atsakė juokingai kapota anglų kalba, kuria kalba išsilavinę kinai: „O ne, ji buvo pati seniausia – seniausia, kokią kada nors regėjau.“

Ilgai sėdėjome tylėdami, paskui vėl kalbėjomės apie Konvėjų, prisiminiau jį berniokišką, gabų, kupiną žavesio, ir apie karą,

kuris jį pakeitė, apie daugybę laiko, amžiaus ir proto paslapčių, apie mažąją mandžiūrę, kuri buvo „pati seniausia“, ir apie keistą paskutinę Mėlynojo Mėnulio svajonę.

– Manai, jis kada nors suras? – paklausiau.

Vudford Grinas
1933 m. balandis

James Hilton
Dingęs horizontas

Iš anglų kalbos vertė
Rita Pilkauskaitė

Redaktorė
Nerija Juodelienė

Serijos apipavidalinimo idėjos autorė
Agnė Dautartaitė-Krutulienė

Viršelio dailininkas
Zigmantas Butautis

Maketavo
Sigrida Juozapaitytė

Tiražas 1 600 egz.

Išleido UAB „Baltų lankų leidyba"
Palangos g. 4, LT-01402 Vilnius
leidykla@baltoslankos.lt
www.baltoslankos.lt

Spausdino UAB „INDIGO Print"
Piliakalnio g. 1, LT-46223 Kaunas
info@indigoprint.lt
www.indigoprint.lt

Aukštai Himalajų kalnuose sudūžta lėktuvas. Likę keturi gyvi jo keleiviai Tibeto plynaukštėje leidžiasi ieškoti paslaptingojo Šangrilos vienuolyno – apie jį mirdamas jiems spėjo užsiminti lėktuvo pilotas... Neilgai trukus jie įžengia į paslapties gaubiamą Mėlynojo Mėnulio slėnį, neregėto grožio žemę – joje žmonės, sukaupę tūkstantmečių išmintį, taikoje ir ramybėje gyvena ilgai nesendami...
Šangrila – Tibeto Šambalos, amžinos palaimos šalies, ir dvasinio savęs atradimo atitikmuo.

Romanas *Dingęs horizontas* – literatūros legenda. Pagal jame aprašytą vietovę Šangrila buvo pavadintas ištisas Kinijos regionas ir prabangių Azijos viešbučių tinklas, šiuo vardu savo rezidenciją praminė JAV prezidentas F. Rooseveltas. Kūrinys buvo du kartus ekranizuotas, pagal jį pastatytas miuziklas. Šis romanas pradėjo knygų minkštais viršeliais revoliuciją.

Jamesas Hiltonas (Džeimsas Hiltonas, 1900–1954) – anglų literatūros klasikas, ne vieno tarptautinio bestselerio autorius.

Viena iš geriausių ir nuostabiausių istorijų... Išmoningiausia intriga...
Išradingumas, kuriam sunku prilygti.

The New Yorker